

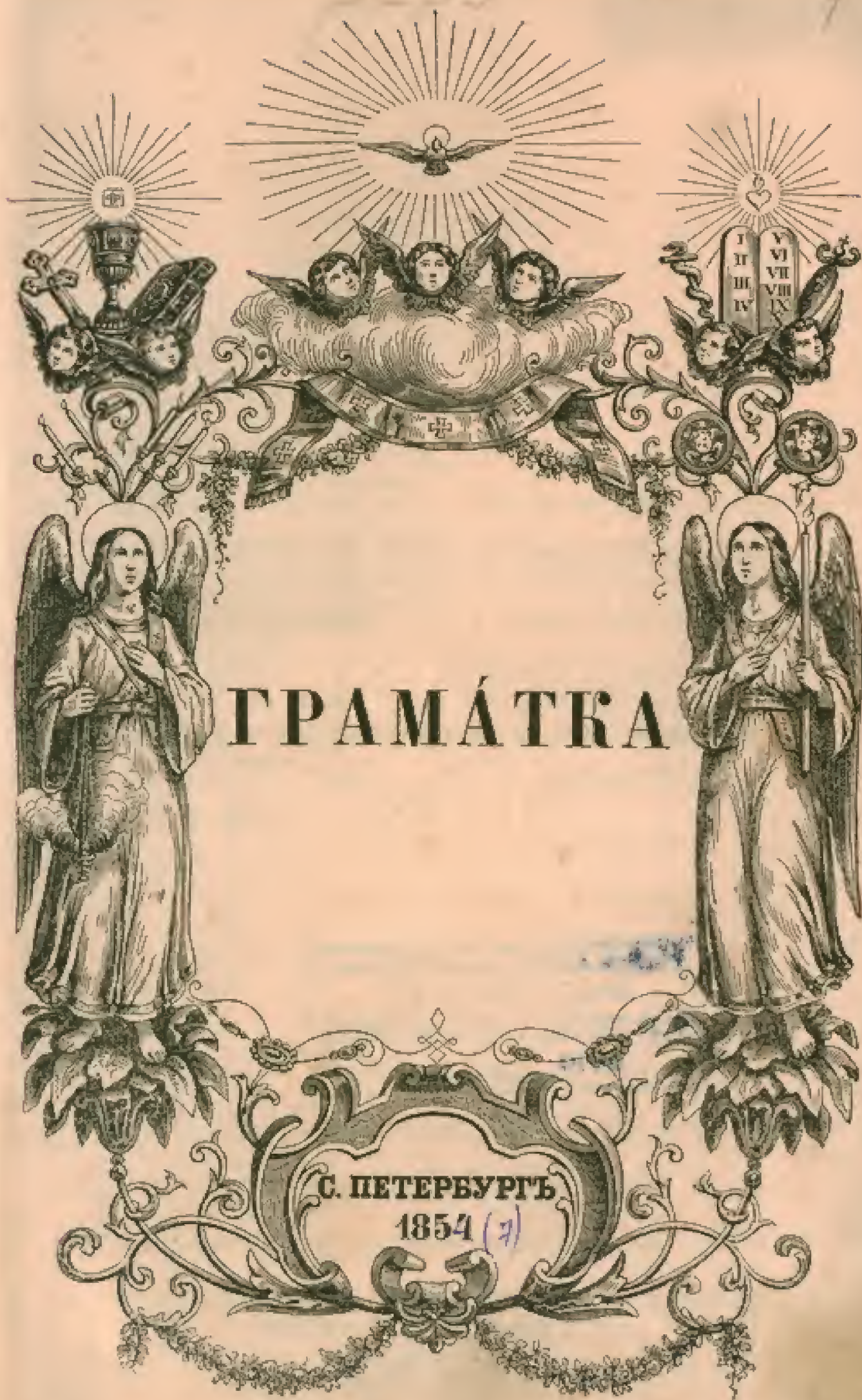
ГРАМА́ТКА

С. ПЕТЕРБУРГЪ
1851

P. 239^c

Проект Д. И. Воронина

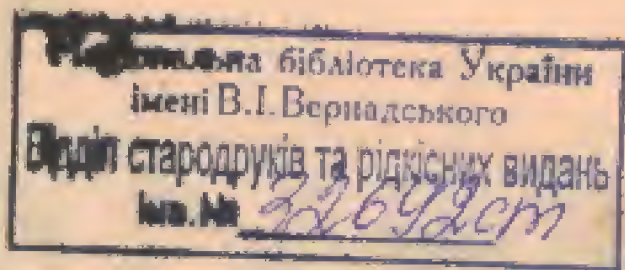

Отъ С. Петербургскаго Комитета Духовной Ценсуры
печатать дозволяется. 23 Июня 1857 года.

Ценсоръ *Карновъ.*

Печатать дозволяется съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи
представлено было въ Ценсурный Комитетъ узаконенное
число экземпляровъ. Москва, 11 Ноября 1857 года.

Ценсоръ *Н. Фонъ-Крузе.*

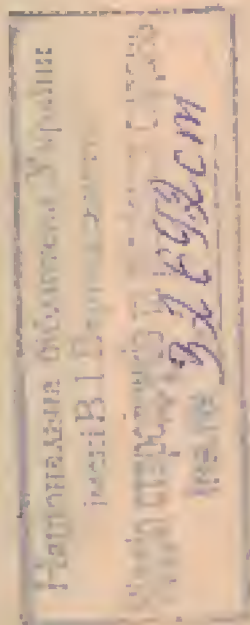

кілько ні єсть у насъ
по Вкраїні грамáтокъ
и букварівъ, то всі во-
ни не годя́тця намъ для пѣр-
вої на́уки письме́нства, бо пе-
ча́тані не на́шою мо́вою, а
черезъ те вся́ка дити́на до́вго
ну́дитця надъ кни́жкою, по́ки
на́вчитця впо́язични́ слова
розби́рати, черезъ те на́довго
діти зъ до́му для на́уки одлу-
ча́ютьця, одъ робо́ти одвика-
ють, псу́ютьця безъ отце́вського й мате-
рі́нського до́гляду, ще́ жъ за до́вгу и
трудну́ на́уку тре́ба не ма́ло й плати́ти.

Тимъ и письмѣнство не дуже ширитця въ насъ поміжъ людми; а тимъ часомъ ледачі писарі и всякі нечестіві закѣнники тѣмного чоловіка морѣють и тиснять, бо неписьмѣнный чоловікъ — все одно, що тѣмний на очі: куди поведѣ поводити, туди и йде — хоть би и въ яму. Треба учить дитѣй письмѣнства такъ, щобъ, дурно часу не гаявши, швидко зрозумѣла дитина науку читання, а до сѣго найперва помічъ — щобъ грамѣтка зложена була рідною Українською мовою. Навчившись читати по своєму, усяке зрозумѣе и Церковну, и Московську печѣть; тогди й нехай берѣтця за які хотѣ книжки. Отсѣ жъ напечатана така Грамѣтка. Учачись читати, не буде тутъ спотикатись дитина на слова иноязичні; а вѣтвердивши її добре, здобуде на весь вікъ собі користи. Тутъ бо для першого читання підібрані наставительні піснѣсловия про нашихъ прѣдківъ и Божественні псалми; тутъ напечатані споминки про давні

давна, що діялось на землі до приходу Хри-
ста на зéмлю, — про Їго святую Цérковъ
и про войну съ Татáрами й Ляхáми за віру
правосла́вную и волю людськую. Тутъ же,
для щодéнної потрі́би, при́ложена й нау́ка
арпѣмѣтика, котóра показує всяку лічбу
грóшамъ, хлѣбу и всякому ділу. Щобъ же
ся кни́жка ще більше принесла лю́дямъ ко-
ри́сти, напеча́тані найну́жнійші чоловікові
молитви́ Церкóвною печа́ттю, котóру вже
всяке розберé, навч́ившись по-сво́єму чи-
та́ти.

АЗБУКА.

А	Б	В	Г	Д	Е
Ж	З	И	І	Й	К
Л	М	Н	О	П	Р
С	Т	У	Ф	Х	Ц
Ч	Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь
Ѣ	Э	Ю	Я	Ө	Ү

МАЛЕНЬКА АЗБУКА.

а	б	в	г	д	е	ж	з
и	і	й	к	л	м	н	о
п	р	с	т	у	ф	х	ц
ч	ш	щ	ъ	ы	ь	ѣ	э
		ю	я	ө	ү		

ПРОПИСНА́ АЗБУКА.

А Б В Г Д Е Ж З И І Й
К Л М Н О П Р С Т У Ф
Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Ы Э Ю
Я Ө У

СТРИЧНА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ѣ э ю я ө у

КРИВА́ АЗБУКА.

а б в г д е ж з и і й к
л м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ѣ э ю я ө у

ПРА́ВИЛА ДЛЯ УЧІТЕЛЯ.

1) У на́шій мо́ві б́уква Ѓ іно́гді ви́мовля́єтця тве́рдо, о́ть якъ у сло́ві *га́нокъ*, а́бо *гузь*; то в́ь такі́хъ слу́ча́нхъ тре́ба пи́сати Ла́тінську б́укву ве́ліку G, а́бо ма́лу g, і́менно — *га́нокъ*, *гузь*, *Га́нжа* *Андибе́рь*.

2) Б́уква ЪІ в́ь на́шій мо́ві ли́шня, бо в́ь насъ не го́во́рять та́къ тве́рдо, якъ Моско́вські лю́де, *ты*, *вы*, *мы*, а́бо *сто́лы*, *ба́бы*, а ма́кше; тимъ и дово́лі з́ь насъ б́укви ІІ для ве́якого та́кого сло́ва, якъ *кри́ніця*, *каплі́ця*, и дово́лі б́укви І́ для ве́якого та́кого сло́ва, якъ *жи́нка*, *сі́но*. Б́уква ж́ь ЪІ по́ста́влена в́ь а́збуці то́лько на те, що во́на є́сть у Це́рковни́хъ кни́гахъ, а за́тімъ и в́ь старо́сві́тському пи́сьмі.

3) Б́уква Е ви́мовля́єтця в́ь насъ тве́рдо в́ь сло́вахъ *не́бо*, *тебе́*, а в́ь сло́вахъ *ко́рінне*, *ща́сте* ма́кше; то сло́ва є́ї і́ пи́шутся для се́го отта́къ: *ко́рінне*, *ща́сте*.

4) Б́укви Ъ́ у насъ у мо́ві не чу́тнó, а на-мі́сто і́ї ви́мовля́єтця І́. Тутъ же во́на в́ь а́збуці оста́влена ра́ди Це́рковно́го я́зика.

СКЛАДІ.

Урѡкъ першій.

Чи є що луч-че, кра-ще въ сві-ті,
Якъ у-ку-пі жи-ти,
Бра-томъ доб-римъ доб-ро пев-не
По-знать, не ді-ли-ти?

Урѡкъ другій.

По-мо-лю-ся Гос-по-де-ві
Сер-цемъ о-ди-но-кимъ,
И на злихъ мо-їхъ по-гля-ну
Не злимъ мо-їмъ о-комъ.

Урѡкъ третій.

Сла-си ме-не, по-мо-лю-ся
И вос-по-ю зно-ву
Тво-ї бла-га чи-стимъ сер-цемъ,
Псал-момъ ти-химъ, но-вимъ.

Урѣкъ четвѣртій.

Го-сподь лю-бить сво-і лю-ди,
Лю-бить, не о-ста-вить;
До-жи-да-е, по-ки прав-да
Пе-редъ ни-ми ста-не.

Урѣкъ пѣтій.

Влов-лять ду-шу пра-вед-ни-чу,
Кровь доб-ру о-су-дятъ,
Ми-ні Го-сподь при-ста-ни-ще,
За-ступ-ни-комъ бу-де,
И воз-дасть імъ за ді-ла їхъ,
Крі-ва-ві, лу-ка-ві,
По-гу-бить їхъ, и їхъ сла-ва
Ста-не імъ въ не-сла-ву.

Урѣкъ шестій.

Пса-ломъ но-вий Го-спо-де-ві
И но-ву-ю сла-ву
Вос-по-емъ чест-нимъ со-бо-ромъ,
Сер-цемъ не лу-ка-вимъ,
Во псал-ти-рі и тим-па-ні

Вос-по-емъ бла-га-я,
Я-ко Богъ ка-ра не-пра-вихъ,
Пра-вимъ по-ма-гає.
Пре-по-доб-ни-і во сла-ві
И на ти-хихъ ло-жахъ
Ра-ду-ют-ця, сла-во-слов-лять,
Хва-лять и-мя Бо-же.

Урокъ сѣмий.

Якъ у на-шій у слав-ній У-кра-і-ні бу-
ва-ли ко-лись пре-страш-ни-і зли-го-ди,
без-доль-ні го-ди-ни, бу-ва-ли й мо-ри
и вій-сько-ві чва-ри. Ні-хто Вкра-їн-
цівъ не ря-то-вавъ, ні-хто за нихъ Бо-
го-ві мо-ли-товъ не по-си-лавъ; тіль-ко
свя-тий Богъ на-шихъ не за-бу-вавъ, на
ве-ли-кі зу-си-ля, на від-по-від-дя дер-
жавъ. Тіль-ко Богъ свя-тий знавъ, що
Вінъ ду-мавъ, га-давъ, за-миш-лявъ, якъ
не-взго-ди-ни на Вкра-їн-ську зем-лю
по-си-лавъ. Отъ же й про-йшли, изо-
йшли зли-і не-взго-ди-ни; не-ма-є ні-ко-
го, щобъ насъ по-до-лі-ли. Тіль-ко Богъ
свя-тий знавъ, що Вінъ ду-мавъ, га-давъ,
за-ми-шлявъ.

Урокъ восьмий.

Ой не день и не два Ля-хи У-кра-ї-ну
плін-дро-ва-ли, ні на ча-си-ноч-ку од-
по-чин-ня не ма-ли, ко-ней на-вза-во-
дахъ день и нічъ дер-жа-ли, до геть-ма-
на На-ли-вай-ка до-ро-гу вер-ста-ли. А
геть-манъ хо-роб-рий На-ли-вай-ко що
вінь ду-ма-є, га-да-є? що вінь за до-
лю то-ва-ри-шівъ сво-їхъ за-миш-ля-є?
Тіль-ко Богъ свя-тий зна-є, що ї-му на
по-мічъ по-ма-га-є.

Урокъ дев'ятий.

Ой зза го-ри хма-ра ви-сту-па-є, ви-
сту-па-є, ви-хо-жа-є, до Чиг-ри-на гро-
момъ ви-грім-ля-є, на У-кра-їн-ську зем-
лю бли-ска-ви-це-ю бли-ска-є. То По-ля-
ки че-резъ три рі-ки три пе-ре-хо-ди ма-
ли, да й ко-ло тре-тє-го пе-ре-хо-ду ста-
помъ ста-ли, пу-сти-ли ко-ней на по-па-
сан-нє, са-ми со-бі да-ли на три го-ди-
ни од-по-чи-ван-нє.

А що геть-манъ На-ли-вай-ко ду-ма-е,
га-да-е? що вінъ на не-взго-ду Ля-хівъ
за-миш-ля-е? Тіль-ко Богъ свя-тий зна-е,
що ёму на по-мічъ по-ма-га-е.

Урѣкъ десѣтий.

То не хма-ри по не-бу гро-момъ свя-
тимъ ви-грѣм-ля-ють, то не свя-тихъ во-
ни до Бо-га про-во-жа-ють: то Ля-хи у
буб-ни вда-ря-ють, у сви-стіл-ки да у
тру-би вий-гра-ва-ють, у-се вѣй-сько
сво-е до-ку-пи у гро-ма-ду склѣ-ка-ють,
щобъ пѣ-шли всі до гро-ма-ди на по-слу-
хан-не, слу-ха-ти геть-ма-на Жол-ков-
сько-го о-по-вѣ-дан-не. От-то й при-
йшли всі, ря-домъ ста-ли, у-сі ря-домъ
ста-ли, да й за-мов-ча-ли, геть-ман-ську
о-по-вѣдь слу-ха-ти за-ча-ли. А по-слу-
хав-ши ко-ней сѣд-ла-ли, че-резъ Бі-лу
річ-ку пе-ре-ходъ ве-ли-кий ма-ли: мо-
сти мо-сти-ли, греб-лі га-ти-ли, кіл-яе
за-би-ва-ли, гор-зи-ну да дря-ни-цю кла-
ли, че-резъ Бі-лу річ-ку пе-ре-ходъ ве-
ли-кий ма-ли.

Урѣкъ одинадцятий.

А пе-ре-йшов-ши, о-го-ро-ди да шан-ці ро-би-ли, у о-кріпъ гар-ма-ти ста-но-ви-ли, а пе-редъ гар-ма-та-ми три кре-сти у зем-лю вби-ли. А що пер-вий крестъ, то Со-ми-но ви-сить, Со-ми-но ви-сить, ду-же го-ло-сить; а що дру-гий крестъ, то Бо-гунъ ви-сить, Бо-гунъ ви-сить, шаб-лю-ко-ю ло-по-титъ; а що тре-тій крестъ, то по-рож-ній сто-їть, у-сіхъ ин-шихъ ко-за-ківъ до се-бе під-жи-да-е, ко-за-ківъ під-жи-да-е, ко-за-ківъ о-гля-да-е. Хто пер-вий пі-дій-де, то-го гар-ма-та у-бъе; хто дру-гий до-бі-жить, то-го са-мо-назъ цап-не; хто тре-тій під-ско-чить, той кре-стить-ця бу-де, кре-стить-ця бу-де й мо-лить-ця ста-не: що крестъ зъ о-сп-ки, то ё-го на-дба-не.

Урѣкъ дванадцятий.

А ко-за-ки гля-ді-ли, у ві-чи вба-ча-ли, про-міжъ се-бе бур-ко-ва-ли, ра-хо-

ва-ли, три ко-рог-ви на за-ба-чен-не Ля-хамъ ста-но-ви-ли, на ко-рог-вахъ у-го-воръ ряд-ну пи-са-ли: Вір-но-му право-слав-но-му Хри-сти-ян-ству ми-ромъ миръ, а Ля-хамъ во-ро-гамъ пе-кель-ний пиръ! Въ ко-го крестъ, на то-го й крестъ!

От-се жъ и пій-шли ко-за-ки на чо-ти-ри по-ля, що на чо-ти-ри по-ля, а на пя-те на Но-дол-є; Ля-хівъ на всі сто-ро-ни по всімъ кре-стамъ ко-ло-ти-ли. Ля-хи о-про-щен-ня про-си-ли, да не до-про-си-лись. Не та-ків-ські ко-за-ки, щобъ о-про-щен-не да-ли; не та-ків-ські й Ля-хи, щобъ на-пасть за-бу-ли!

ЧИТАННЄ ПО ВЕРХАМЪ.

Виборка изъ псалмівъ.

1.

и є що лѹчче, краще въ
свѣті,

Якъ укѹпі жити,
Братомъ добримъ добро
пѣвне

Познаѣть, не дѣлити.

Наѹка. *Ученикъ нехай читає тѣлько бѹицѹ печать, поки стане зовсѣмъ письмѣнний. Тодѣ ѣ дрібнѹ печать прочитає. — Жити вкѹпі не зна- чить, щобъ ѣменно у одній хатѣ, а значить жити єдинодѹшно. Поки чоловікъ до чоловіка не прихѣлитця дѹшею, якъ добрий братъ, поки не познає, що то за пѣвне, а що за химерне добро. Пѣвнимъ добромъ зо- вѣтця тутъ Христѣянська любѣвь. Симъ добромъ не дѣ- лятця такъ, якъ худѣбою, або грѣшми; бо всѣ ми братѣ передъ Бѣгомъ, якъ одна сѣмѣя, и що въ кого є, те дѣ-*

но одъ Бѣга на всѣхъ, на всю Христіанську сѣмью. Отъ маешъ, чоловіче, здоровье, — то воно не для тебе одного дано: служи своїмъ здоровьемъ немощному братові о Христі, помози ѣму, оборони ѣго. Маешъ розумъ, — то не для гордіні твоєї давъ тобі Богъ розумъ: наставляй перозумнихъ, поважи їмъ правду Бѣжу ділами своїми. Маешъ багатство, — чи Богъ же на те оддавъ багатство въ одні руки, щобъ не було нічого въ твоїхъ братівъ-Христіанъ? Ні, чоловіче! Богъ тебе учинивъ тільки хранителемъ и роздавателемъ благъ земнихъ; якъ же приевѣишъ одному собі дари Бѣжі, то погібнешъ душею, а багатство твоє перейде въ другі руки и буде поти переходить, поки знайдеця Богобоязлива душа, котора оберне ѣго по-Бѣжому. Отсе жъ, познавши *братомъ добримъ добро певне*, не ділісь ти зъ братами Христіанами такъ, що се все моє, бо я здоровий и заробивъ собі, я розумний и придбавъ собі, я багатий, бо й родивсь багатемъ. Не познавъ ти добра певного, коли такъ думаешъ, а познавъ добро химерне, которе отъ умрешъ сѣгодні, то й візьметця одъ тебе. Ні, чоловіче, мій друже, не такъ ділісь добромъ изъ братами, а вважай усе, що маешъ — и силу, и розумъ, и достатки, за обще, которе Бѣгъ не тобі одному, а на всѣхъ давъ, тебе жъ учинивъ, по Своїй благасти, хранителемъ и роздавателемъ сихъ благъ.

2.

омолюся Господеві
Серцемъ одиночимъ
И на злихъ моїхъ погляну
Незлімъ моїмъ окомъ.

Наука. Коли чоловікь попадѣтця міжъ недобрі люде, міжъ котóрими нема́ ёмý душі щирої; то одна ёмý розмова й порада зъ Бóгомъ. Несчасливий не той чоловікь, котóрий нýжду, абó наругу приймає, а той, котóрий у своїй печалі не вміє до Бóга душею оберну́тись. Нема́ ёмý въ ёго мýкахъ ніякої пільги. Ще жь не дай Бóже, якъ такий бідолáха ки́нїть досáдою, гнівомъ, злобою супротівъ своїхъ обідчиківъ! Тоді вінъ за́живо горіть огнёмъ пекельнимъ. Думає чоловікь, що якъ одя́чу зломъ за зло, то лéгше мо́єму се́рцю б́уде. Безу́мна гла́во! чи зна́єшъ ти, що смо́лою пожа́рь заливáєшъ? Що б́ільше б́удешъ возда́вть зломъ за зло, то б́ільшъ б́удуть те́бе лю́де гні́вити. Да де жь ти візьмешъ си́ли супротівъ уся́кого вóрога грозо́ю и бо́ємъ ставáти? Ж́изни тво́єї на се не ста́не, бо що б́ільшъ б́удешъ мсти́ти, то б́ільшъ ворогівъ собі наживáтимешъ. Не за чолові́че діло ти берéсся: се діло Бóже. У одного́ Бóга єсть пра́вда — вбачáти, хто чимъ виненъ, и си́ла — пока́рати обідчика. А ти щó за пра́ведникъ,

коли й своїхъ гріхівъ не бачишъ, а брата свого за малу обиду докоряєшъ, злословішъ, а за велику не побоїсся й великого лиха ёмъ заподіяти? Що ти за сила, коли не знаєшъ, чи доживєшъ до завтраго, чи, може, вже смерть идє по твою дѹшу? А ти ще дѹмаєшъ метити ворогамъ своїмъ! Ні, чоловіче, не такъ повелївъ намъ Госнодь на свѣті жити. Вінъ знає, що одъ злого діла ти добра не полѹчишъ; тимъ и заповідавъ Християнамъ за зло добромъ платити, тимъ и сказавъ, що коли вбачишъ свого вораго голоднимъ, нагодуй ёго, коли вбачишъ жаждающимъ, напий ёго: сямъ ти докоришъ ёму до самого сѣрця. Приймаючи одъ тебе добро, зрозуміє вінъ свою ледячу злобу въ сѣрці своєму, и хоть не виявить свого покайння, а тайно до тебе душею обернеться, бо противъ добрихъ учинківъ нашихъ и самий запеклий ворогъ не встоїть. Платячи зломъ за зло, и малого вораго зробишъ великимъ; а добромъ воздаючи за зло, самого лютого чоловіка до себе прихилишъ.

3.

пасі мене, помоліся
И воспоію зно́ву
Твої блага́ чістимъ се́р-
цемъ,
Псалмо́мъ ти́химъ, но́вимъ.

На́ука. Не на те́ чоловікъ живе́, щобъ у роско́шахъ купати́сь, а на те́, щобъ одъ гріхівъ очістити́сь и до Бо́га чи́стою душе́ю підня́ти́сь. Чита́ємо въ щоденній моли́тві: *И во грѣсѣхъ роди мѧ мати мой.* Такъ уже́ нату́ра чоловіча ви́ала, що й на сві́тъ чоловікъ прихо́дить у гріха́хъ! Якъ же ё́му сіхъ гріхівъ збу́тись? Не ина́къ, якъ чере́з Бо́га. Одъ поча́тку ро́ду люде́-ко́го согріша́е на землі́ чоловікъ; одъ пе́рвихъ семе́й силку́ється підня́ти́сь изъ сво́єї немо́щи. Бага́то бу́ло на сві́ті люде́й Богобоязли́вихъ и святи́хъ Проро́ківъ, ко́торі лю́дямъ пра́вду Бо́жу сло́вомъ и діло́мъ пока́зували; а все не спаслі́ мі́ру одъ нече́стия: все ви́ршало́ зло по́ сві́ту, а добро́ ума́лялось, ажъ по́ки Госпо́дь умили́сёрдивсь надъ Сво́імъ создáннямъ и посла́въ єдиноро́дного Си́на Сво́го на зе́млю. Съ того́ ча́су благода́ть возсия́ла на землі́ и показана́ всько́му доро́га въ ца́рство небе́сне. Богъ яви́вся на землі́ Бого-чолові́комъ, щобъ навчи́ть

наєть покаянію и щобъ ми ближче стали до Ёго. Обер-
нись тільки до Ёго молитвою: *Спаси мене!* то не
оставить Вінъ тебе въ грѣхахъ погибати: у тую жъ
саму мнѹту почувешъ душею, що Вінъ близько коло
тебе, бо заразъ якийся свѣтъ осняе душевну темноту
твою и хотъ би ти бувъ покинутый сирота, хотъ би
сидѣвъ у темниці, якъ у ямі, щира молитва зробить
такѣ чудо зъ душею твоєю, що ти вознесѣсся надъ
усімъ міромъ, наче Господь прийавъ тебе на лоно
Своє и зъ небесної висоти показує тобі всі Свої бла-
га. Помолись тільки гаряче Богу, то твоя туга обер-
нетця въ радість тобі, назовешъ ти благомъ и самѣ
твоє нещасте, котóre очистило серце твоє и вознесло
тебе вище всѣго міру до Бога. Мислі и чѹства твої
взиграють, яко хвалѣбна пісня Господеві; заговорить
твоє серце такими словами, якъ псалми Пророка Да-
вида; ти їхъ и не вимовишъ язикомъ твоімъ, а Гос-
подь почує твої тихіі сердечні рѣчи и прийме їхъ одъ
тебе, яко новий псаломъ, угодний Ёму не менше, якъ
и тіі псалми сладкогласніі, которі Богодухновѣнний
Давидъ оставивъ намъ у Псалтирі на віковічну хвалу
Господу.

Господь любитъ свої люди,
Любитъ, не оставятъ.
Дожидае, поки правда
Передъ ними стане.

Наука. Не одинъ грѣшникъ, роскидаючи розумовъ по свѣту, уживае, що на́че Господь покинувъ миръ у бѣдахъ и напастахъ погибати. Ось бо нечестиві панують, лїнїві роскошуютъ, жеруть чуже добро непа́чене, незароблене, властвують лукавствомъ и оманною, а не добримъ розумомъ; а люде Богобоязливї, роботящі, великі трудолюбці, наймитї повсяднєвнї, невольникї до смертнїи все́е здорѣе своє тратять и хїжихъ дармоїдївъ годують. Горе тобі, чоловіче, коли ти думаешъ, що Богъ або се́го нічого не бачить, або, вбачаючи, не хоче вїзволити Своїхъ людей изъ нечестивої корми́ги! Не роскидай розумомъ по свѣту, а розбери себе́ са́мого. Отъ ти роди́вся убо́гимъ и, мо́же, убо́гимъ и вмерешъ. Скажи́ жъ ми́ні, якъ ти въ свойму́ убо́жестві́ вїповни́въ за́повіді́ Бо́жі? чи всі́ вїповни́въ? чи до́бре вїповни́въ? Христосъ, прийшовши въ миръ, до такихъ, якъ ти, перше все́го оберну́вся: *Приидите ко Мнѣ вси труждающіися и обремененніи, и Азъ упокою вы.*

Возьміте іго Моє на себе и научітесь отъ Мене, яко крѣтокъ есмь и смиренъ сѣрдцемъ, и обрѣцете покой душамъ вашимъ. Бачишъ, якъ сказавъ Христосъ? Не сказавъ Вінъ: »Прийдіте до Мене, Я дамъ вамъ великі достѣтки, зроблю васъ великими панями, и знайдете покой душамъ вашимъ«, тимъ не сказавъ, що ні великі достѣтки, ні велике панство не дає душі покою; дає душі покой тільки крѣтость и смирення сѣрця. Чи послухавъ же ти Христа въ своєму вѣожестві и тѣсноті? чи навчивсь одъ Ёго незлобію и тихому життю? чи знайшовъ, идучи Христовимъ слѣдомъ, покой душі своїй? Коли знайшовъ, то нічого білышъ и не забажаєтъ, бо и весь миръ не стоїть душевного покою. Коли жъ не знайшовъ у бѣдності, на прямій дорозі до царства небесного, то якъ же ти думаєшъ, що, зробившись багатимъ и вельможнимъ, ставъ би одъ того крѣтокъ и смиренъ сѣрдцемъ? Господь, даючи одному достѣтокъ и вельможность, а другому нѣжду и тѣсноту, рівно любить обохъ, яко чада Своіхъ. Якъ ні пеуѣтца багатий у роскошахъ и гордині, якъ ні падає дѣхомъ убогий одъ великої тѣги, — не оставляє Вінъ їхъ; назирає ихъ зъ неба всевидящимъ окомъ и жде, поки одинъ зрозуміє суєтѣ багатства и вельможества, а другій познає, що йде вінъ у своїмѣ убожестві Христовою дорогою и простѣе въ царство небесне. Оттогді-то правда й стане передъ очима въ людей; отсѣгѣ-то й дожидає Господь у великому Своєму милосѣрдію.

ловлять дѹшу прáведни-
чу,

Кровъ дóбру осѹдятъ,
Мині Госпóдь пристá-
нище,

Застѹпникомъ бѹде,

И воздасть їмъ за діла їхъ,

Кривáві, лукаві,

Погубить їхъ, и їхъ слава

Стáне їмъ въ неслáву.

На́ука. Не дѹмай, чоловіче, що прáведні, люде за своєю дóбру жизнь не дознають ніколи напáсти. Напáсть нікого не минáє, а чáсомъ на прáведника ще бiльшъ накидаютьця злиі люде, нiжъ на грiшника. Дiв-не діло! чому́ бѣ, здається, такъ не вчинити Гóсподу Бóгу, щобъ дóброго чоловіка не займáвъ ледáчий! Не-хай би всі дóбрі люде жили на свiті, якъ возлюбленні чада Бóжі, до котóрихъ злóму чоловікові страшно бу-ло бѣ и приторкну́тись! Отъ же Богъ такъ не дає; бо що́ бѣ изъ сѣго вийшло? Вийшло бѣ изъ сѣго те, що спасѣнні дѹши зробили бѣ зѣмлю собі ра́емъ и вже бѣ не помишляли обѣ тiй сторонi, де нема́ ні печáли, ні воздыхáння; а скóро чоловікъ забу́де про небѣсну жизнь, то зáразъ дѹшá єго́ неуѣтця, прихили́ючись до

земнихъ утіхъ, и незабáромъ такий изъ праведника зрѣбитця грѣшникомъ. Тимъ-то й попускає Господь, щобъ нечестиві гнали й тіснили праведнихъ, коли не діломъ, то слóвомъ; попускає йноді великі беззаконня надъ неповинними творити. 'Ишому здається, що вже Господь одступивсь одъ ёго, коли вінъ за добре діло попаде въ напáсть; а Господь тимъ самимъ воздвигáє Ёго дýшу одъ недбáлости; коли жъ душá й такъ не була недбáлою, то Богъ дає їй слóчай вознестись надъ усіми печáлями земними, такъ щобъ и самá вона почула свою кріпость о Господі и зрозуміла, що їй помагáє та сїла, котóra сотворїла и содєржить світъ, що за неї заступається та правда, котóra инше свої закони не на папері, а на серцяхъ непорóчнихъ. Отсе жъ перетєрпить чоловікъ напáсть за добрі вчинки, да й успокоїтця — коли не на землі, то на небі; а тимъ часомъ Господь воздає по діламъ усякому, и нечестиві дознають страшєннихъ мýкъ душевнихъ. Тимъ їхъ мýки страшніі, що не зможуть вони до Бóга, такъ якъ неповинний мýченикъ, обернутись. Гинуть вони душею, сходячи зъ сєго світу, и що більше величались своїми достáтками, вельможествомъ и сїлою на землі, тимъ глїбше потонуть у пренеподній, а на землі оставають поєлі сєбе тїлько смородъ грїхівъ своїхъ. Отсе-то воно й єсть, що Господь їхъ погубить, бо гублять їхъ самі грїхи їхъ; отсе-то й єсть, що їхъ земная слава обернетця їмъ на неславу.

6.

саломъ нѳвий Гѳсподеви
И нѳвую славу
Воспоѳмъ честнѳмъ со-
бѳромъ,
Сѳрцемъ нелукѳвимъ ;

Во псалтѳрі і тимпанѳі
Воспоѳмъ благѳя,
'Яко Богъ карѳ непраѳвихъ,
Праѳвимъ помагѳе.
Преподѳбнѳі во слаѳі
И на тѳхнхъ лѳжахъ
Рѳдуютѳя, славослѳвлять,
Хѳвѳлять ѳмя Бѳже.

Наука. Сѳми вѳршами прѳзѳвѳются вѳі чѳстнѳ дѳши до хѳвалѳ Бѳжої. Господѳ знаѳе всѳке жадаѳние и возди-хаѳние наѳше ; тимъ-то спѳвай Ёмѳу якѳ хочъ славослѳвѳня, маѳючи вѳ сѳрці лѳкаѳство, — не прѳйме Вѳнъ хѳвалѳ твоѳї. Чолоѳвѳка мѳжно улестѳть словѳми, возвеличѳвши дѳла ѳго ; а Бѳга не властѳишь. Чолоѳвѳкъ не зрозѳмѳє тѳвогѳ лѳкаѳства и дасть пѳдойтѳ пѳдъ сѳбе ; а Богъ создѳавъ тѳвою дѳшу, то бѳчить ѳї всю лѳчче, нѳжъ ти вѳбачѳешъ дѳло рукъ своѳхъ, и не пѳдѳйдешъ ти пѳдъ Ёго нѳякѳю омѳною. Коли жъ хѳчешъ, щѳбъ при-клонѳивъ Господѳ ѳхо Своѳ до твоѳї молѳтѳви и до тѳвогѳ

славословія, то вознесі до Їго щіру молитву, покинувши прѣжнє лукавство. Отсѣ-то й бѣде *псаломъ новий*, отсѣ й бѣде *нова слава* Господеві. Любо Їмѹ слѹхати покайную пісню и чисту хвалу Собі одъ одного чоловіка, а ще любійше одъ *честного собору*. Соборомъ же тутъ зовѣтця всяка громада, котѣра собралась для доброго діла, угодного Бѣгу. *Воспоѣмъ* не значить тутъ, щобъ іменно піснею озвѣтись до Бѣга. Нехай тілько щіріі дѹши подвигнутця вкѹпі на добро, то нїякій псалтѣрь ⁽¹⁾ и тимпанъ не зайграє Їмѹ любійше. Коли жъ ми вознесѣмъ до Бѣга хвалѣбну пісню не душѣми одніімъ, а вкѹпі й голосѣми, коли візьмемся на хвалу Бѣжу за гѹслі и тимпани; то пісня наша нехай бѣде про благіі діла Господні, про Їго кару надъ неправими и Їго помічь правимъ. Велике щѣсте сподобѣтись Господу! Хто дойшовъ душѣю до свѣтости, той увѣсь ужѣ снѣє во славі передъ Бѣгомъ, яко зоря незаходімая; той не тілько въ день снѣє ділами своїми, яко-то: незлѣбнемъ, милосѣрднемъ, братолюбнемъ, да й на тїхому ложі радуєтця о Бѣзі, славословить и хвалить Їго імя душѣю своѣю. Дай же намъ, Господи, всімъ изійтись докѹпи помислами своїми и заспівать Тобі новий псаломъ честнимъ соборомъ и сѣрцемъ нелукавимъ!...

(1) Псалтѣрь булі гѹслі, а кнїга Псалтѣрь назвѣлась такъ затїмъ, що псалмї співались підъ тїі гѹслі, котѣрі псалтѣремъ звѣлись.

Старосвітська дума про гетьмана
Наливайка.

7.

кь у на́шій у сла́вній
Україні

Бувáli ко́лись пре-
стра́шній злі́годні,
бездо́льні годіни,

Бувáli й мо́ри, и вій-
сько́ві чва́ри.

Ніхто́ Вкраї́нцівъ не рятовáвъ,
Ніхто́ за нихъ Бо́гові мо́литовъ не поси-
ла́въ;

Тільки́ святій́ Богъ на́шихъ не забу́вавъ,
На вели́кі зусі́лля, на одпові́ддя держа́въ,
Тільки́ Богъ святій́ зна́въ,

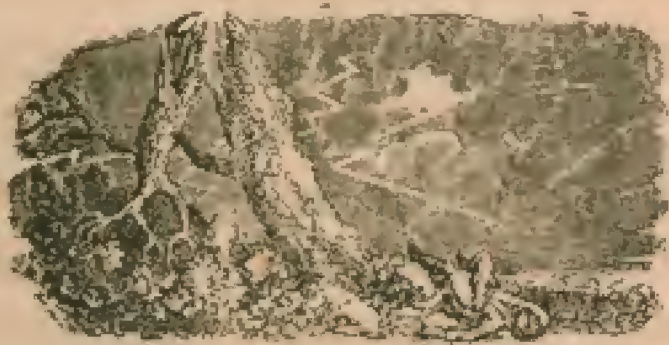
Що́ Вінъ ду́мавъ, гада́въ, замишля́въ,
Якъ невзго́дини на Вкраї́нську зе́млю по-
сила́въ.

Отъ же́й пройшли́, изойшли́ злі́ї невзго́дини,
Нема́є ні́кого, щобъ на́съ подо́ли.

Тільки́ Богъ святій́ зна́въ,
Що́ Вінъ ду́мавъ, гада́въ, замишля́въ.

Наука. Україна наша зь давніх давніх дознає великих смутків, більших одь інших земель. Вона розлягається скрізь плащиною, и нема вь неї на границях ні високих гір, ні глибоких рік, ні моря, щобь упертись коло них и не дати чужоземцю своєї землі піндровати. Така була воля Божя, щобь наша гарна, плодівита сторона стояла незагорожена одь сусідь. Отъ же — дівне діло! орудовавь нашимь краємь Ляхъ, грасовавь тутъ Татаринъ и Түрокъ, скілько-то полягло крещеного міру одь мечя вражого! скілько пішло вь неволю съ Татарськими загонами! скілько вського гаїму перетерпіли діди наші и прадіди! скілько нашихь родівь и колінъ понереверталось у чужу віру и вь чужі звичаї! а стоїть Україна и досі особною одь усіхь сусідь стороною. Увесь світъ пройди — нігдє не знайдешь такого любого народу, нігдє такої гарної мови не почуєшь, нігдє такої пісні тобі не заспівують. У ті *злігодні и бездольні години*, которі споминає дума, не забувавь насъ Богъ; помігъ Вінъ намъ пережити и *мори*, и *військові чвари*, бо державь насъ на світі на великі *зусїлля*, на *одповідь*. Треба було намъ посилюватись, щобь вибитця изпідь корми Лядської; треба було великого дїху, щобь одповідати гордимъ панамъ, которі, перевернувшись самі вь чужу віру и вь чужі звичаї, вважали насъ за неслїсенну отару. Знавъ Господь милосердний, для чого насилає на Вкраїнську зємлю невзгоди. Не хотівъ Вінъ оддати її вь наругу сусі-

дамъ, а хотівъ воздвигнути її на брань за волю и віру, насилляючи всяку нищюсть и бідy. Окріпили серця Українські, терплячи горе, и піднялись надъ усіма смутками, піднявсь увесь край, якъ одна душа, противъ неправої сили Лідської — и не осталося въ той часъ на Вкраїні ні одного чужоземця и перевертня. Отó жъ и пійшла поміжъ міромъ думá: *Немає нікого, щобъ насъ подоли́ти*, бо й справді неодоли́ма односта́йна сила наро́ду, котóрий підніметця за свою віру и за своє пра́во. Була́ Польща вели́кимъ ца́рствомъ, упира́лась одні́мъ ко́нцемъ у Балтійське, а дру́гимъ у Чорне мо́ре. Погляньте жъ, що тепе́рь изъ не́ї остало́сь! Де її пані́ й гетьма́ни, де її ду́ки й воево́ди? Стоїть тепе́рь Польща вели́кимъ цвинта́ремъ старода́вньої сла́ви, и пла́чуть на то́му цвинта́рі живі́і по ме́ртвихъ. Се не чіе́, якъ на́ше діло. Доне́кли Ляхи́ намъ своєю́ знева́гою до са́мого се́рця, стре́нену́лись ми — и захи́та́лось Польське ца́рство на свої́й тверди́ні; по́ти хита́лось, по́ки сусі́де зовсе́мъ є́го повали́ли. Такъ-то Богъ кара́є за непра́вду ца́рства земні́і тї́ми са́мими рука́ми, котóрі їхъ оборо́няли!

8.

й не день и не два Ляхи
Україну піндрова-
ли,

Ні на часіночку одно-
чиння не мали,

Конеи на взаводахъ день и нічъ держали,
До гетьмана Наливайка дорóгу верстали.
А гетьманъ, хорóбрый Наливайко, щó вінъ
думает-гадає?

Щó вінъ за дóлю товаришівъ своїхъ за-
мишляє?

Тільки Богъ святий знає,
Що ёму на помічъ помагáє.

Наука. Звідки взялись Ляхи на Вкраїні? Україна була самостайною землею, поки не зруйнували її Татаре. Татарський царь Батий напавъ на насъ зъ нечисленною ордою, поруйновавъ и попаливъ скрізь по Вкраїні городи й села, позаганявъ людей у непроходимі пущи, пётри й болотá, хто жъ оставсь, тихъ обложивъ ганебною данню, а самъ угноздивсь изъ своїми Татарами въ Кримъ и скрізь по-надъ Чорнимъ и Азовьськимъ да ажъ до Каспійського моря. Отó жъ и пановали Татаре надъ Україною, ажъ поки обізв́авсь на Литви могучий князь Гедиминъ. Сей присунувсь до

Вкраїни изъ своїмъ військомъ, побивъ Татáръ и однявъ у їхъ Україну. Якъ же злучилась Литва съ Польщею, то й Україна до Польщи притулилась. Мизérна тогді була сторона наша. Лежала вона пустинею, и тільки кругомъ Кієва, да коло Чернігова, да на Волині й на Подóллі стояли пахáрські сéла; атó лежала безлюднимъ степомъ Україна, скрізь по обідва бóки Дніпра, ажъ до Татáрського *дiкого поля*. Хоть и обезси́лили за Гедиміна-князя Татáре, хоть и не здúжали вдéржати підъ кормігою Україну, а все разъ по разъ набігали на нашъ край ордою, хватали людéй у полонъ и гнали до Криму, понавязувавши на жéртки нiзками. Тимъ и боялись люде селитись по степахъ, а держались близько люднихъ городівъ. Якъ ось почали королі Польскі роздавати дворянамъ порожні зéмли на осáду; почали дворяне изивати до себе людéй и осажувать сéла дáльше одъ городівъ; почали люде сходиться съ пуцъ, изъ нéтрівъ и байраківъ на новину и роскинулись геть по степамъ хуторами. Загомонила зновъ пустиня людськимъ гóміномъ, и зачорни́ла підъ плугами віковiчня цілина. Налетали й на нові осéлі Татáре Бóжямъ гнівомъ сараною; а нові осéлі добірали способу, якъ протівъ орди ставати. Котóрі втікали й ховались, а інші, скúпившись за вáломъ и палисадомъ, дóбре привітали Татáръ изъ луківъ и самопалівъ; ище, одбивши, не разъ гнались за ними и въ погóню. Такъ шіршали осáди Українські; такъ убезпечавъ себе народъ нашъ на старосвітській землі своїй. Пани

тогді були на Україні людськими отаманами, поважали громаду, вели передь супротивъ неприятеля, а жили просто, по-сільски, не заводячи въ себе чужоземськихъ відумокъ. Чи Лядського роду бувъ осадчий панъ, чи нашого старо-Руського Українського, ніхто сего не розбіравъ. Слухали їхъ селяне, а вони селянъ любили и про їхъ добро дбали. Якъ же залюдніла Україна, якъ забагатіли державці, що пішли одъ осадчихъ, якъ почали жить пани по столицяхъ, покидавши села орендарямъ да намістникамъ своїмъ; то й завелась неправда по Україні, завелось здірство съ пахарівъ, почався глуъмъ надъ простимъ міромъ, и вже котрій панъ бувъ старого Руського коліна, изъ щирої Української породи, той, черезъ моду, пристававъ у чужу віру и въ чужі звичаї, и вкупі зъ Ляхами потуравъ неправдамъ и здірствамъ орендарськимъ, військовимъ и всякимъ иншимъ. Військо бо Польске висилалось кормитись на Україну и чинило багато лиха селянамъ, и нікому було їхъ обороняти, бо вже державці поперевертались у чужоземцівъ и одвернулись одъ свого народу. Ото жъ и озвався міжъ народомъ гетьманъ Наливайко, изозвавъ до себе смілихъ людей, учинивъ їхъ козаками и пішовъ супротивъ Ляхівъ воювати. Протівъ його-то Ляхи день и нічъ виступали кінно и оружно, або *дорігу вертали*, щобъ його зломити и зновъ Україну підъ себе підгорнути. А гетьманъ Наливайко уповавъ на Бога, Котрій, давши народу натерпітись біди за гріхи його, поможе йому за свою правду стати.

ї зза горї хм́ара виступа́е,
Виступа́е, вихожа́е,
До Чигринá грóмомъ ви-
грімля́е,
На Вкраїнську зéмлю блис-
кавіщею блиска́е.
То Полякі́ черезъ три рі́ки
три перехóди ма́ли,
Да ї́ коло трéтєго перехóду ста́номъ ста́ли,
Пусті́ли ко́ней на попасáннє,
Самі́ собі дали́ на три годі́ни одпочивáннє.
А щó гетьма́нъ Налива́йко дума́е-гада́е?
Щó вінъ на невзго́ду Ляхівъ замишля́е?
Ті́лько Богъ те святі́й зна́е,
Що ё́му на по́мічъ помага́е.

На́ука. Чигирі́нъ то́гді́ бувъ крі́шкимъ мі́стомъ, бо
зъ одно́го бо́ку на горі́ стоя́въ за́мокъ, а зъ дру́гого
рі́чка Тя́сминъ не да́вала до ё́го ле́гкого прі́ступу.
Отó жъ стоя́въ гетьма́нъ Налива́йко підъ Чигирино́мъ
надъ Тя́сминомъ и жа́дав на се́бе Ля́дської поту́ги.

Зъ грозю вонá на ёго наступáла, мовъ чорна хмáра до Чигирíна сýнулась, кúрява шíдъ самí небесá веста-
вáла, гулá гармáтами, що грóмомъ, и, якъ блискавицi, миготiла въ тiй кúрявi стрельбá огнiнна. Коло Чи-
гирíна зупинiлась ся хмáра, утiхла, розляглась по Тисмiнському лúгу. Стáли Ляхi кóней попасáти, стáли самi одпочивáти, збiраючись удáрити всiмá силами на Наливáйку. А гетьмáнъ Наливáйко уповáвъ на Бóга, Котóрий, попустiвши нарóдъ у нацáсть за грiхи ёго, помóже ёмú за свою прáвду стáти.

10.

о не хмáри по нéбу грó-
момъ святiмъ вигрiм-
ляють,

То не Святiхъ вонi до
Бóга провожають:

То Ляхi у бúбни вдаряють,

У свистiлки да у трúби вийгравáють,

Усé вiйсько своё докúпи у громáду скли-
кають,

Щобъ вийшли всi до громáди на послухáн-
не,

Слѹхати гетьмана Жолкѡвського оповідан-
не.

Оттѡ ї прийшли всі, рѣдомъ стѣли,
Усі рѣдомъ стѣли, да ї замовчали,
Гетьманську оповідь слѹхати зачали.

А послѹхавши, коней сідлали,
Черезъ Білу Річку перехѡдъ великий мали:

Мостї мостїли,

Греблі гатїли,

Кїмє забивали,

Горзїну да дрянїцю клали, —
Черезъ Білу ріку перехѡдъ великий мали.

Наўка. Ищѣ до Чигирїщини почала Україна про-
мишляти, якъ би себѣ одъ сусідъ забезпечити, а най-
більшъ одъ Татаръ, которї що весни по свїжїй пашї
пускали свої загони скрізь по нашихъ осѣдахъ, хапа-
ючи людѣй необачнихъ, або малолїчнихъ. Отѡ жъ ко-
торї смілійші вїсеунулись у степъ, якъ Дніпрѡвимъ по-
рѡгамъ, и, роскинувшись хуторами, почали кїнно коза-
ковати и на самїхъ Татаръ наїжджати, а дѣ-которї,
покинувши хуторї, засїли на островѣхъ по Дніпрѹ, ниж-
че Порѡгївъ, жили землянками безъ жїнокъ и обіща-
лись Бѡгу всю жизнь свою супротивъ невірнихъ воро-
гївъ Христїянськихъ воєвати. Вбачаючи тогдї корѡль
Пѡльскїй Степанъ Батѡрий, що заводитця щось могут-
ще на Низѹ по Вкраїні, усовітовавъ тимъ Низовцямъ

и Запорозцямъ на полкі поділітись и гетьмана надъ собою обрати, а гетьману приславъ булаву, бунчукъ и корогівъ — такі жъ самі клейноди, якъ и въ коронного (Польського), и въ Литовського гетьмана. Ото жъ и стало три війська на зéмляхъ королéвськихъ: коронне, Литовське и Запорозьке. Великою поміччю й зацітою було для Польци Запорозьке військо. Якъ жé почали Ляхи зъ нашими перевертцями не по правді на Україні верховодитъ, то обернулись Запорозці противъ обідчиківъ, виходили кúнами зъ Низу Дніпра, зивали селянъ підъ корогівъ и давали себé знать обідчикамъ. Отсе жъ и гетьманъ Наливайко уступивъ за Україну; а Ляхи послали противъ ёго коронного гетьмана Жолковського, щобъ ёго знести и Україною беззаконно орудовати. Отсе жъ, ставши гетьманъ Жолковський надъ Тясминомъ, котрий звáвся *Білою Річкою*, говоривъ своїмú війську оповідання, якъ ударить на козаківъ, якъ обгорнуть їхъ и вистинать до ногі. Отсе жъ, посідлавши коней, переходять вони черезъ Білу Річку.

11.

перейшовши, огороди да
шанці робили,
У окріпъ гармати стано-
віли,

А попéредъ гармáтъ три
кресті у зéмлю вбіли.

А що пéрвий крестъ, то Сóмино висіть,
Сóмино висіть, дúже голóсить.

А що дрúгий крестъ, то Богúнъ висіть,
Богúнъ висіть, шаблúкою лопотіть.

А що трéтій крестъ, то порóжній стоіть,
Усіхъ íншихъ козаківъ до сéбе піджидáє,
Козаківъ піджидáє, козаківъ оглядáє.

Хто пéрвий підійде, тогó гармáта убъé;
Хто дрúгий добіжítъ, тогó самопáль цáпне;
Хто трéтій підскóчить, той крестítъця
бúде,

Крестítъця бúде й молítъця стáне:
Що крéстъ зъ осіки, то ёгó надбáне.

Наўка. Побáчивши, що стоять козакі тáборомъ, до-
бре обкопáвшись, не посміли Ляхі сунúтьця на нихъ, не
обвёрнувшись тáкожъ объ окріпу. Стáвши въ окопахъ, ви-
стáвили впередъ гармáти, а передъ гармáтами на кре-
стахъ повісили старіхъ козáцькихъ старшинъ, котóрихъ

у бою нічє перше похапали, бо вже не разъ псчепівсь изъ ними Наливаійко, поки ставъ підъ Чигириніомъ. Отó жъ висіть на одному кресті Сóмино, а на дрúтому Богúнь, трéтій крестъ лякає козаківъ, щобъ ко́му не по-віснуть и на трéтєму. Не діти жъ булі козакі, щобъ излякáтьця смérти. Чи такъ, чи сакъ умірати, разъ мати роділа, тільки роділа не на глумъ лю́дямъ псчестівимъ, а на тє, щобъ добро и прáвду возлюбіти, и за добро и прáвду не пожа́ловать своєї жи́зни. Не знали Ля-хí, якімъ дúхомъ дíше коза́къ; тимъ и вважа́ли їхъ за звіра́тъ, котóрихъ мóжна самімъ стра́хомъ подо́лати.

12.

козакі гляділи, у вічч
вбачáли,

Проміжъ сéбе бурко-
ва́ли, раховáли,

Три корóгви на забачéнне Ляхáмъ стано-
ві́ли,

На корогва́хъ уговóръ-рýдну писáли:

»Вірному правосла́вному Христия́нству мí-
ромъ миръ,

А Ляхáмъ-ворога́мъ пекéльний пíръ!

Въ ко́го крестъ,

На то́го й крестъ!»

Отсѣ жъ и пійшли козакі на чотіри поля,
Що на чотіри поля, а на п'яте на Подолі.

А козакі Ляхівъ на всі сторони,
По всімъ крестамъ колотіли.

Ляхі опрощення просіли, да не допросі-
лись.

Не таківські козакі, щобъ опрощенне дали!
Не таківські жъ и Ляхі, щобъ напастъ за-
були!

Наука. Такé діло сталося колись підъ Чигириномъ.
Зложили про ёго кобзарі пісню и пійшли по всій Укра-
їні воепівати. Отъ же хотъ наші й одоліли Ляхівъ, да
ще далёко було до свободи, ище довго гаумілись не-
честиві люде надъ Україною, ище багато треба було
проліть крові, щобъ вибитця изнідъ корміги. Не
одінъ ище гетьманъ виступавъ Наливайковимъ слідомъ
за право и віру свого народу, не одна тисяча мучени-
ківъ скоротала вікъ одъ меча, одъ огня и всякого му-
чительства. Самого Наливайка взяли Ляхі живцемъ
підъ Лубнами на Солонниці и замучили въ Варшаві, ро-
пороніли козаківъ ёго, скрутили руки в'язнимъ и оруж-
нимъ селянамъ, и обернули Україну, якъ самі схотіли.
Отъ же не ослабъ духомъ народъ нашъ, підіймавъ одъ
часу до часу похалу голову спідъ корміги, падавъ
изновъ и зновъ устававъ, ажъ поки настала Хмельни-
чина и поки Польща захиталась одъ моря до моря, по-

чүвши недалéкий кішeць свій. Велі́ка сі́ла одностáй-ного лю́ду; ніхтo не встої́ть супроти́в одностáйности. Не ору́жне, не неку́ство одолі́ває вь во́йнахь наро́ди; бо́рютця вони́ міжъ собо́ю одностáйністю: вь ко́го бі́ль-ше во́лі и дү́ми еди́ної, той и берé надь і́ншими го́ру. Такъ бу́ло вь да́вню старови́ну, такъ бу́де й до ко́нця сві́ту. Еди́на жь во́ля и еди́на дү́ма идé одь святóї віри Христия́нської, котóра наповня́є пра́вдою серця́ людсь-кіи́ и ро́бить рідни́ми брата́ми люде́й міжъ собо́ю далé-кихь и невідóмихь. Тимъ-то вся́ка ду́ша пра́ведна при-умножа́є собо́ю во́інство пра́ди и во́лі, котóрому пе́-редь веде́ самъ Христóсь, Пра́вда Бо́жа, на землі́ воз-сия́вшая. Яко́го бь ти ні́ бувъ плéмя и язика́, иди́ слі́-домъ Христóвимъ, то й бу́дешь во́иномъ пра́ди, котó-рої ні́яка непра́вда не одолі́є. А що́ бу́вають на насъ усе́йкі напáсті и бі́ди, то се не на щó і́нше, якъ на те́, щобъ на́шу дү́шу крі́нше ста́лі загартовáти и непреобо́-римою для́ вся́кого зла́ учини́ти.

Переложений псаломъ 12.

оже мѣлпй! чи Ти мене
На вікъ забуваєшъ,
Одвертаєшъ лицє Своє,
Мене покидаєшъ?
Доки буду мучить дýшу
И сёрцемъ боліти?
Доки буде вóрогъ лóтий
На мене дивітись
И сміятись?... Спасі́ мене,
Спасі́ мою дýшу,
Да не скаже хі́трый вóрогъ:
»Я ёго подúжавъ!«
И всі́ злі́і посмію́тця,
Якъ упадú въ рúки,
Въ рúки вражі... Спасі́ мене
Одъ лóтої мýки!
Спасі́ мене! помолю́ся
И воспою́ зно́ву
Твої блага́ чі́стимъ сёрцемъ,
Псалмо́мъ т́химъ, но́вимъ.

Переложений псаломъ 55.

уді, спасі мене, Боже,
Ти по Своїй волі!
Молюсь, Господи, вну-
шній імъ

Усть моїхъ глаголи!

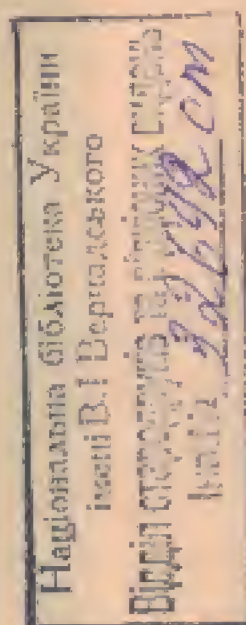
Бо на душу мою встали
Сильні чужії,
Не зрятъ Бога надъ собою,
Не знають, що діють.
А Богъ мнѣ помагавъ,
Мене заступає
И імъ правдою Своєю
Вертає їхъ злая.
Помолюся Господеви
Серцемъ одинокимъ,
И на злихъ моїхъ погляну
Незлімъ моїмъ окомъ.

Переложений псаломъ 152.

и є що краще, лѹчче
въ свѣті,
Якъ укѹні жити,
Брѹтомъ добримъ до-
брó пѣвче

Позна́ть, не ді́лити?
Яко мѣро добровѣнне
Зъ головѣ честнѣй
На бѣроду Аарѣшо
Спадає росѣю
И на шѣтнѣ ометѣ,
Рѣзѣ дорогѣй,
Або росѣ Ерѣмѣськѣй
На свѣтѣй гѣрѣ
Висѣбѣй, Сѣлѣськѣй
Спада́ють и твѣрѣть
Добрѣ твѣрѣмъ земнорѣднимъ
И землѣ, и лѣдѣмъ:
Оттѣкъ брѣтѣвъ благѣхъ Своѣхъ
Госпѣдь не забѣде!
Вонарѣтѣця въ дѣмѣ тѣхнѣхъ,
Въ семѣ тѣй велѣкѣй
И пошлѣ їмъ добрѣ дѣлю
Одъ вѣка до вѣка.

*Богородице, Дѣво, радуйся, благодѣтельная
Маріе, Господь съ тобою!*

ПОГЛЯДЪ НА БОЖУ ПРАВДУ,

КОТОРОЮ ДЕРЖИТЦЯ СВІТЪ.

Чоловіче розумний! Ти бачишъ, що книжка ся годітца не для одніхъ дітей. Отъ же, навчаючи дітей письмѣнства, проказуй їмъ буйну печать, а самъ прочитай дрібну, щобъ и тобі самому порозумнійшати. Якъ же навчатца діти читати и зможе їхъ розумъ знести вищу науку, тоді самі попрочитують усѣ, що тутъ напечатано. Ти жъ їхъ до сѣго не примушай, бо наука премудрости не любить ніякого примусу. Добою волею, самохіть чоловікъ изъ письмѣнного рѣбитця розумнимъ, а силою нікого розумнимъ не зробишъ.

и знаємъ изъ Біблії, якъ свѣтъ почався, якъ люде прогнівили гріхами своїми Бога, якъ Богъ наславъ потопъ на всю зѣмлю и тільки праведного Ноя зъ сямъєю спасъ одъ потопу. Одъ Ноя зновъ розродились люде и розійшлись по всій землі, и почали жити сѣлами, городами й царствами. Було царство Вавилонське, було Ассирійське царство, було царство

Египетське и інші. Все́ке почало́сь изъ малого и, підгорну́вши підъ себе сусідь, ширилось дальше, пановало надъ нещислєнними зємлями, а поєлі, перебравши міру гордіні и беззаконий чоловічєськихъ, само въ собі неовало́сь, розпада́лось на маліі царствá и не то старода́вню сїлу, да й самє імя теряло.

На що жъ допуска́ла Бо́жа во́ля воздвигáтись великимъ тимъ царствáмъ, коли одъ їхъ пооставáлись тепєрь самі руїни? На те, щобъ людськє плємя дозна́ло нікчємность хїжої живóтної сїли, котóra хóче миръ опановáти, — щобъ людськє плємя дозна́ло сїлу, ви́шчу, розу́мну, божєственну, котóra йде своімъ по́ступомъ изъ віка въ вікъ, изъ цáрства въ цáрство, ажъ до нáшого чáсу, — и щобъ, дозна́вши її на всїхъ наро́дахъ, почали́ лю́де горну́тись братєрськимъ рóзумомъ грома́да до грома́ди, а не приму́сомъ и нево́лею.

Въ тїі далєкі, недовідомні намъ чáси, якъ шири́лись старода́вні великіі царствá, попира́ючи одно́ одного и кров'ю людськóю зємлю поливáючи, Господь окривáвъ свою *п́равду* наро́ду Евре́йському; а живъ наро́дъ сєй степові́ми чабана́ми, ганя́ючи свої отáри съ пáши на пáшу и слухáючи старі́хъ люде́й, своїхъ вожді́въ — патриáрхівъ. Усі́ наро́ди пійшли одъ Но́а и сєм'ї є́го, да не всі́ зна́ли п́равду Господню; бо ще на пєрвихъ порáхъ одхилáлись одъ Богобоязли́вихъ сємє́й, поки́нули старосві́тські́ до́бріі звичáї, а зъ ними

спасінніі слова, которі отіць сїнові изъ рѣду въ рідъ переказує: забули страхъ Божий и вдались у дїкні жадобі земній, у грїшній утіхи; багатства да панованія тільки шукали, а про Божу волю байдуже. Тимъ-то й пішли грїхи и беззаконія рости по всьмѣ світу; тимъ-то окріла тьма людській дүши; тимъ-то люде почали правитись хїжою сїлою, не маючи надъ собою вишчого небісного закону.

Тільки жъ не можуть люде безъ Бога пробувати, хоть би й забули Бога істинного. Не здоліє естество чоловічеське своєю земною сїлою супротивъ усякої долі стояти. Чувє воно по всякъ часъ, що не людська воля, а якась вища править народами, що не чоловікъ, а хтось надъ усіма людьми обладає землею й моремъ, и всюди дає свій великий, во віки не порушїимий порядокъ. Тимъ-то й беззаконні сїмї, занедавши первий законъ Божої правди, що йшовъ изъ рѣду въ рідъ одъ Нѣа, не до концї душею омрачились. Шували й вони святої Сїли, котора сотворила світъ и содержить єго, тільки не знали, де знайти її, якъ їй поклонїтись, якъ одъ неї добуть премудрости. Замість одного Бога істинного, повідумували, многихъ богівъ. Їнні сонце за Бога вважали; інші кланялись земнороднимъ тварямъ, яко би въ нихъ божество водворїлось; а інші могутихъ людей за богівъ уважали. Коли являвсь міжъ тїми темними розумомъ сїмьями могутий чоловікъ, котрий іншихъ одолївавъ и підгор-

тавъ підъ себе, то ёму нечоловічу сілу придавали; вінъ же и вмеръ, а ёго безсмертнимъ десь на високій горі, чи въ глибокій печері уважали и на імя ёго не-
тукани становили, и тимъ нечукацамъ, яко живимъ, покланялись, и жертви приносили.

Плємя жъ Еврейське, живучи чабанами середъ розлогихъ долинъ и степівъ, добре памятаю, що старі люде про Божу волю переказували. Чиста була ёго віра: знало воно, що Богъ одинъ, що Богъ — духъ, очима грішними невидимий; то й не творило собі ніякого кумира, замість Бога, и ніякого Ёму подібна. Отсе жъ було воно, се плємя, въ Бога — яко іскра въ попелі; зберегавъ ёго Богъ середъ беззаконного міру на такє вре́мя, якъ перейде миръ черезъ усікі злігодні, черезъ усікі перевороти и переберє всякого способу добро и правду на світі постановити. Знавъ бо Господь, що якъ би люде въ гріхахъ ні загрузли, то не перестануть изъ гріхівъ вибиватись и до Бога руки простигати; бо не такъ сотворивъ Вінъ людську нату́ру, щобъ вона черезъ нечєстие могла у скотство обернутись: сотворивъ її такъ, щобъ изъ всякого упадку підіймалась и своє достоїнство помалу, помалу зновъ приймала. Знавъ Господь, що й середъ беззаконниківъ явятимуться мѹжи мѹдрні и жєни високі дѹхомъ, которі людський рѹзумъ прояснитимуть, людськїі серця очищатимуть; що у всякого народу явитця одъ такихъ мужівъ и женъ благая наука, якъ у світі достоїно и

и праведно жити; що ся-то наука, переходячи изъ роду въ рідъ, не допустить вселенну до конці розледащити и вознесє людський рózумъ до познання глiбóкихъ таєнь естества Бóжого. Тiлько жъ знавъ Богъ и те, що сей рózумъ самъ собою найглубшихъ Бóжихъ таєнь не збагне, а не збагнувши, не знайде дорóги до цáрства небéсного. Тимъ-то й берiгъ Господь Еврéйське плéмя изъ ёго чiстою вiрою, щобъ середъ сёго плéмя явити мiровi Одкровенне правди Своєї...

Пóслi старóго Егiпетського цáрства пiднялась процвiтаючи Грeцiя; якъ жé й самá Грeцiя ослабла и велике цáрство Македонського Алексáндра роспáлось, пiднялась воюючи страшéнна сила Рiмська и весь свiтъ пiдъ сéбе пiдгори́ла. И у всiхъ тихъ наро́дiвъ були великi мiжи громадськi, були великi мудреци и чоловiколюбци; отъ же нi одинъ наро́дъ и нi одинъ мудрець не дойшовъ такого чiстого рózуму, якъ Пророки Еврéйськi, бо iмъ самъ Богъ обьявлявъ свою правду не тiлько про те, що було, да й про те, що бiде. Господь обiтовавъ не разъ черезъ Пророкiвъ Еврéйському наро́довi, що родитця мiжъ нимъ Спаситель мiровi; и державсь наро́дъ Еврéйський великою обiтницею Бóжою у своїй вiрi; ся обiтница не допускала ёго мiжъ ледáчими зледащити и мiжъ тёмнимъ рózумомъ помрачiтися. Чи весь же то наро́дъ Еврéйський процвiтавъ душею передъ очима Бóжими, якъ одна семья? Нi, такого чiда не благоволивъ Господь

явити, щобъ увесь народъ, якъ одна семья, процвітавъ благочестнемъ. Допускавъ Господь и Евреямъ у беззаконіє впадати, ідольськими жертвами осквернятись и праведний законъ забувати. Тимъ и тернівъ народъ сей усякі пригоди, ділався самъ на себе, враждовавъ коліно противъ коліна и попадавъ не разъ підъ кормигу могутихъ царівъ и невірнихъ народівъ. А все жъ не до остатку всі Евреї забували Бога; все жъ їхъ пророки книги закону, якъ великий екарбъ, сохранили, людемъ оповідали и зъ роду въ рідъ передавали. И якъ одъ доброго кореня одходить дерево и всякий злакъ на землі весною, такъ и въ народі Божому оживала одъ часу до часу гаряча віра, и каявся народъ передъ Богомъ, и кїдавъ ідольські нечистіє жєртви, и ждавъ зъ гарячою вірою обітованого Спасителя мірові.

Зберегавъ Господь народъ Еврейський середъ міру, яко іскру въ попілї, щобъ колись, черезъ Месію, що народитця въ сємъ народі, увесь мїръ правдою осїяти; зберегавъ хоть не весь ёго, то роди ізбранні, невеличку жмєню чїстихъ душєю и яснїхъ розумомъ. Бо вже Евреї давнє стались не тїми, що вїйшли одъ Ізраїля, що вїсвободились одъ мучителя Фараона, що сорокъ лїтъ ходїли по пустинї, очищаючись одъ Егїпетського лєдарства, що получили зъ Синайської горї одъ Бога заповідї, що добули собі мечємъ Обітовану Зємлю. Дванадцять колінъ їхъ вїйшло изъ Егїпта, а тїлько два, Іудине и Венямїнове,

не впади въ ідольскую тьму и поклонялись единому истинному Богу; да и сїи почасти одъ праведного закону одступали и чужоземними сквернами помрачались. Були жъ за те Евреї підъ кормігою въ Ассирїянь, були въ Вавилонянь, у Персіянь и Греківъ, одъ одного арміа до дрўтого за свої грїхи переходачи; и всїа корміга дўха правотї въ їхъ угашала; якъ жє налягла на їхъ важка корміга Рїмська, тоді и зовсїмъ понїкъ до землі Божїй народъ їзбранный. Забравши Римляне підъ сєбе увєсь миръ, наслїдовали пороки и беззакония всєго міру, а не знївши Бога истинного, приняли до сєбе всїхъ богівъ язїческихъ, — не приняли тїлько Еврейського Бога у свої храми, бо сей Богъ бувъ духъ, очїма невидимий, и не можна було поставити Ёмў куміра, ниже подобїя мїжъ иными богами. Не приняли жъ одъ Евреївъ и книгъ закону, бо въ тихъ книгахъ проклинаютьца всї боги, яко поганї ідоли, и тїлько одїнь Господь Еговá надъ усїмъ міромъ славитця. Тимъ часомъ одъ сєбе надали Еврейському народові усїкого нечєстия, а найбільшъ якъ поставили царємъ Ерусалимскимъ Ирода. Сей бо завівъ погані їгрища Рїмські въ Ерусалимі и становивъ храми Рїмському кєсарю, наче Богові. Такъ лєдáче приложїлось до лєдáчого, и ростеклáсь грїховна хáлена по всїй Палестїні. Бо вже давно перестáвъ народъ Еврейський дбáти про Бога и принавъ сєрцемъ своїмъ до утїхъ земнихъ, до грїшнихъ роскошївъ, кїнувєсь на багáтство, на ошукáние людєй простодўшнихъ, на здїрєтво зъ беззащїтнихъ, на по-

клони и угоду могутимъ грѣшникамъ, переставъ волю Божу творити, якъ написали пророки въ Библії, а почавъ творити волю людей беззаконнихъ. И до того вже дойшло, що и премудрі книжники, которі толковали мірові книжки закону, и тіи заведбали у своїхъ ділахъ заповіді Господні; и тільки слово їхъ було праведне, а всі учинки нечестиві.

Отсе жъ прийшлоєсь уже всімъ міру у грѣхахъ погибати, бо зникла правда Божа изъ судилицъ, перевелась вона міжъ людьми багатими, міжъ просвіщеними, міжъ могутими, міжъ владиками земними, и въ самому народі Еврейському, котрий оди́нъ знавъ истинного Бога, и тамъ задержалась правда тільки міжъ людьми простими и убогими, да міжъ священниками Божиими непорочними, которі со страхомъ передъ Богомъ ходили и обітованого Спасителя мірові ждали. Грѣховна тьма лежала по всімъ світу; поникла безсмертна душа чоловічеська одъ грѣхівъ, яко злакъ одъ поломья. Сумно стало въ Божому мірі. Ажъ ось — возсияла зіздá надъ Вифлеємомъ городомъ: народивсь обітований мірові Спаситель.

Не всіе жъ ту зіздú побачило, не всіе те чúdo зрозуміло; уже бо и наймудріші Еврейські книжники здоровий и чистий розумъ середъ нечестивого міру загубили. Вбачаючи по пророчихъ книгахъ, що мусить прийти въ світъ Мессія, Спаситель міро-

ві, вони думали, що йвитця вінъ во славі и багатстві: не розуміли Божої премудрости, котора земною славу и багатство за нікчому суету уважає. Отó жъ посміявсь Господь гордіні чоловічеській и повелівъ Своєму Сїнові, Царю царівъ, въ убогій оселі у яслахъ, якъ старечій дитині, народитись. Посміявся й розуму чоловічеському и давъ Христу учениківъ и апостолівъ не съ книжниківъ и премудрихъ міра сего, а съ простихъ селянъ, которі своїми рукамі хлїбъ собі заробляли. Посміявся жъ Богъ и правді людській и допустивъ їй осудити Сїна Свого, яко розбійника, и розп'яеті на кресті поручь ізъ розбійниками. Потряслась земля одъ страшного сего діла, одъ темного сего беззаконна, а серце зашканихъ обладателівъ міра не потряслось. Христось умеръ за грїхи всього світу, а вони, того не знаючи, нові грїхи до старіхъ прибавляли и изъ нечестия въ нечестие переходили. Подвігнулась душа великимъ жалемъ и серце замліло одъ страху Божого тільки въ людей спасенихъ, проміжъ которихъ не дармо проходивъ Христось ізъ своїми апостолами, слова спасення поєиваючи. Вони Їго оплакали, вони объ Їго воскресєнні зъ великою радістю довідались, вони Їго учениківъ у себе въ господахъ шанували, святу, спасєнную науку одъ їхъ слухаючи. По всьму світу шийшли апостоли Християнську віру благовіщувати. Хто жъ їхъ найбільше слухавъ? Слухавъ їхъ простиі серцемъ, и ширилась Християнська віра міжъ людьми смиренними, и просвітілись вони більшъ одъ премудрихъ книжниківъ,

и забагатіли душею більш одъ панівъ и князівъ земнихъ, и дѣхомъ стали могуті надъ усяку силу и власть на землі, и скільки ні затемняли лживі учітелі їхъ віри своїми відумками — нікому не піддались вони на оману, скільки ні спокушали їхъ своїми роскошами багатіи, топтали вони, яко смітте, всяке багатство; и чого не робили власті мирські, щобъ одвернуть їхъ одъ віри Християнської! перенесли вони всі муки, а віри не поламали й не покинули. И черезъ сіхъ-то убогихъ и невченихъ учениківъ Христовихъ, черезъ сіхъ-то першихъ мучениківъ, віра Християнська розійшлася по всьому міру, и проєвітїлася тоді вже очи многимъ багатимъ и могутимъ, и покидали вони, яко вєгидь, багатства свої, и возридали объ грішній славі своїй, и возлюбили сєрцемъ багатство праведне, которого тля не берє и злодій не краде, и возлюбили славу праведну, котора во віки вічні сїє. И оттоді-то вже Римській миръ годі Християнство гнати, и всі власті земніі учинїлись Християнами.

Отъ вона вишча, розумна сила божественна, безъ которої усяка инша сила нікчемна, отсє вона-то йде, не маючи вїину, изъ віка въ вікъ, изъ царства въ царство, вона розширає по всьому міру братєрський союзъ Божої правди, на місто союзу хїжої волі и живої сили людської. Бо розбері усяке. Прийшовъ у миръ Христосъ незнаемий, явивъ мірові свою премудрость, свою правду, убогимъ чоловікомъ ходивъ Вінъ

по землі, не маючи де голову приклонити; умеръ безъ слави на кресті изъ розбійниками; Їго апостоли, проповідуючи Їго велику науку, своїми руками хлібъ собі заробляли; перші Християне підъ землею, у катакомбахъ изъ своїми книгами, изъ своїми святими дарами ховались; ловили їхъ поганці якъ звірятъ и оддавали на поталу левамъ, тиграмъ, барсамъ, гієнамъ; закручували їхъ живихъ у коноплі, обсмолювали смолою и по ночахъ сади, мовъ факелами, освещали; слово *Християнинъ* довго було великимъ поношеніємъ и лайкою у язичниківъ. Якій же то бувъ духъ, що все те вдержавъ и надъ тимъ гоїтельство и мучительство узівъ гору? Бувъ то *духъ премудрости, духъ розуму, духъ страху Божого*, котрій воплотивсь на землі черезъ Христа, була то вища, розумна, божественная сила, супротивъ котрої не встоїть ніяка инша сила на землі. Не гамовалась вона нічимъ въ серцяхъ скорбщихъ и обремененихъ, котрихъ Христосъ призвавъ до Себе, яко своєю великою сімєю, а росла вгору да вгору, обіймала села й городи и одъ простихъ селянъ піднялась помалу, помалу до царськихъ палатъ и престолівъ. Поти перші Християне терпіли всяку наругу и всякі муки одъ безумнихъ нечестивцівъ, поки знемогались самі мучителі, їхъ убиваючи, роздираючи, шматуючи. Велика була сила у властѣй міра сего; отъ же почула, що боретця зъ більшою, зъ несказанною силою духовною, котра росте одъ пролітої крові, шириться по світу одъ мучительства и обертає ші на ві що

багатство, власть и славу земну́ю. Смирíлись передъ нею горді, притíхли несéтні, и крова́вий Рі́мський миръ ставъ міро́мъ Христіа́нськимъ.

По́глянемо жъ, чи щі́римъ се́рцемъ підда́лось у-сáке Христу́ и Їго́ за́повідямъ? чи всі мо́гущі зрека́лись ра́ди Їго́ сво́єї вла́сти? чи всі ба́гаті оберну́ли по Їго́ нау́ці сво́ї сокрови́ща?... Ні! назва́вшись Христіа́на-ми, не всі поча́ли жити́ по-Христіа́нськи: лука́вство поше́ванихъ се́рдць и тутъ пі́йшло сво́єю до́рогою. Не-честі́ві лю́де, прий́вши Христіа́нство, черезъ Хри-стіа́нство безъ пока́ння, не вчи́лись бла́гими; не-сéтні на ба́гатство ду́ши па́дали въ Христіа́нстві тимъ же, що й пе́рше, огне́мъ пекéльнимъ; хі́жий на чужé добро́ найшо́въ тутъ по́вні спо́соби на ша́рпання безза-щі́тної вдові́ и сироті́; а роспу́етникъ ходи́въ у Хри-стіа́нську це́ркву, якъ на ви́ставку, визи́ра́ть собі здо́бичи. Ті́лько се́рця смире́нні, ті́лько ду́ши чи́стні умі-ли воздви́гати хра́ми Христіа́нському Бо́гу, пострóив-ши Їму́ спéршу чи́сту, сия́ющу хра́мину у се́бе въ се́р-ці, и оді́нь тільки Богъ зна́є ті́ї по́двиги, котóрими воздви́глась и розши́рилась пра́ведна ві́ра по ве́сму сві-ту; намъ же яви́въ неба́гато святи́хъ подви́жниківъ, щобъ не лежа́ли поза́дъ насъ ми́нувші́ ві́ки те́мною ніч-чю, щобъ сия́ли намъ ті́ї святи́ї имена́, я́ко зóри на не́бі. Мо́же, той, що сто́явъ у поро́га въ пе́рвому Хри-стіа́нському хра́мі, не смію́чи у мизе́рній свої́й одéжі насередъ це́ркви ви́ступити, учини́въ бі́льший по́двигъ

своєю убогою жертвою на Божий храмъ, давши мідию трудового, аніжъ дукки и багатирі, спинувши незаробленимъ золотомъ; може, ёго тихе слово про Божу правду міжъ своїми братами пахарями більшъ вівало діятелей на ниву Господню, на Евангельскі подвиги, аніжъ философські велегласні розмови и витієства; може, въ ёго душі снівъ Господу Богу храмъ, кращий надъ усі велелінні храми рукотворні. Не великимъ бо, не могущимъ, не багатимъ, не премудримъ и щасливимъ міра сего відкрилось Божєє царство и Божя правда: відкрилось царство Божєє и правда Ёго найперше людамъ убогимъ, найперше душамъ скорблячимъ, найперше труждаючимся и обремененимъ; поміжъ ними розширилась наука Христова; їхъ муками, їхъ кровью вона укріпилась и возросла по всьому міру. Якъ ходивъ Христосъ по землі, то сказавъ своєму апостолові, простому рибалці Петрові, твердому вірою, яко камєнь: «Петро! ти єси камєнь, и на сьому камєню созіжду я Цєркву Мою, и ввєсь адъ, ринувшись изъ воріть своїхъ, не одолєє її.» ⁽¹⁾ Такъ же й сталоє. Підкопавсь дияволъ підъ усяку твердію, и не одну святиню на землі зумівъ засмородити смородомъ гріхівъ людськихъ; не

(1) Треба знати, що въ древніхъ людєй надъ ворітьми городськими були башти зъ воїнами и ворота було найкраще місце въ городі; тимъ-то одоліть ворота було все одно, що добуть города. Тимъ и въ словахъ Христовихъ *врата адові* значать — уся пекельна сила.

зворухи́въ тільки тверді́ні чістихъ душъ Християнськихъ, тільки туди не вніє́ть своєї зарази; и отта́мъ - то Цѣрква Христо́ва воздві́глась на такій твёрдій ві́рі, якъ була Петро́ва, и що - дня вона́ ші́ритця, и що - дня ви́шче йде вгору́, що - дня въ но́ву ліпо́ту облека́етця. Ті́мъ - то говори́ть чістимъ ду́шамъ апо́столь Па́вель: «Хиба́ не зна́єте, що ви хра́ми естє́ и духъ Бо́жий живе́ въ васъ?» Дорога́ передъ Го́сподомъ ся нерукотво́рная будо́ва; ви́дно, дорога́ и велелі́нна; ви́дно, моли́тва чістихъ душъ уго́дна, я́ко кади́ло, передъ Бо́гомъ; ви́дно, оди́нь щі́рий по́глядъ на не́бо, оди́н возді́йние до Бо́га руки́ одъ се́рця въ печа́лі, або́ въ ща́сті, все рівно́ для Ї́го, що *жє́ртва вечє́рняя*; ви́дно, такъ воно́ й е́сть, коли́ Христо́сь дво́мъ або́ тро́мъ, хто зі́йдетця до́куні во і́мни Ї́го, оби́товавъ бу́ть посередъ і́хъ. Такъ не въ високо́сті му́рівъ, не въ коштовно́сті будо́ви, не въ зо́лоті верхі́въ и кресті́въ вбача́є Христо́сь Цѣркву Сво́ю, не для доро́гого фі́зича́му прии́скає Ві́нъ зъ не́ба на сині́ чолові́чні. Лю́бить Ві́нъ красо́ту До́му Сво́го, лю́бить місце селє́ння сла́ви Своє́ї, а ще більши́й лю́бить цѣркву нерукотворє́нну, ко́тору созида́ють Ї́му пра́ведники слє́за́ми и моли́твами. Ти́ха розмо́ва дво́хъ душъ непо́рочнихъ, ко́торі́ подви́гаютьця вкуні́ о і́мени Ї́го, ста́новить Ї́му храмъ на вся́кому мі́сті; и, мо́же, тамъ, де нема́ й цѣркви, де тільки ба́тько си́нові́ перека́зує волю́ Го́сподню и, чита́ючи свате́ письмо́, буду́є въ Ї́го душі́ нерукотворє́нну цѣркву Христо́ву; мо́же, тамъ, де спасє́нний чолові́къ при́ходить съ підмо́гою або́ поря́-

дою до чоловіка бідляшиного, яко ученикъ Христóвъ, — голоснійше возно́сится хвала́ Созда́телю, аніжъ тамъ, де йграють оргáни и чарують ўхо піснеслóвня, и зда́ється така нерукотворéнна цѣрква страшно́ю камяницею дия́волу, підъ котору ніяка́ сила не підкопа́ється.

Що́ки не народі́всь Христóсь, у вѣтхому заві́ті, Бо́жий зако́нъ и обі́товáння храни́въ наро́дъ Евре́йський середъ грі́ховної темноті́, котóра увéсь миръ покривáла. Ледащівъ и мизéрнівъ наро́дъ сей, перехóдячи за грі́хи свої изъ корми́ги въ корми́гу. Якъ же не позна́въ свого́ Мессі́и и допусті́въ своїмъ архиерéямъ и фарисéямъ замучи́ти Ё́го на кресті́, тоді́ зледащівъ до конця́, и одда́въ ё́го Госпо́дь на на́ругу и въ огі́ду усі́мъ племенáмъ земні́мъ; бо вигнали Римля́не Евре́івъ изъ Ерусалі́ма и Землі́ Обі́товано́ї и роспороши́ли по всьóму́ сві́ту. Перестáли бу́ть Евре́ї наро́домъ Бо́жимъ, и самі́ї кни́ги зако́ну їхъ закрі́лись передъ ні́ми. Одъ востóкъ и за́падъ сóнця изійшáлись лю́де зо всіхъ пле́мєнь до апóстолівъ Христóвнихъ, котóрі викла́дували зако́нъ по Бо́жому, а не по фарисéйському. Ті́мъ-то й стáло тепе́рь уся́ке плéмя наро́домъ Бо́жимъ, абі́ віровало́ въ Сі́на Ё́го и жило́ въ благо́му зако́ні Ё́го. Христóсь прийшо́въ на зéмлю, щóбъ усі́мъ наро́дамъ за́рівно одкрі́ть благода́ть и і́стину, и одкровéння Бо́же даé зрозумі́ти тепе́рь млада́нцямъ, щó пéрше бу́ло ута́єно одъ премудри́хъ и розу́мнихъ. Отъ же нáче рі́ки води́ живо́ї розлі́всь по всьóму́ сві́ту зако́нъ Христі́янської

правди, и всяке, хто живе въ сѣмѣмъ законі, приходить изъ силы въ силу. Книги закону теперъ уже не въ однихъ книжничкахъ; передъ усею душею вони розгорнуті, и огненними словами сияе въ нихъ правда Господня. Путь и истина всякому теперъ показані черезъ Христову Церкву, у котрій свѣтъ Христовъ усеихъ освѣщае!

Отъ при сѣмѣмъ-то свѣті й видно, на що Господь допускае воздвигатись великимъ царствамъ, обіймати неоглядні землі, підгортати підъ себе нещисленні народи, величатись славою по всѣмѣмъ свѣту, а потімъ падать, якъ упавъ древо Вавилонъ, и низкнутъ, якъ зникла Ниневія. На те, щобъ не перомъ на насѣрі, не голосомъ въ слухъ уха возвищавсь мірові законъ Божої правди, а щобъ ёго доходила сама жизнь своїми зусиллями, мѣками и переворотами. Оце жъ усеякий вікъ, умудрючись судьбами царствъ и народівъ черезъ могущихъ вожаківъ своїхъ, силкується, якъ би ёму на правоті стати, якъ би найбільшу лічбу людѣй задовольнити, якъ би людське плѣмя одухотворити и до подоби Божого підняти. Нема бо иншої задачі роду людському, окрімъ тої, щобъ було все по волі Божій на землі, яко и на небесі. А воля Божя: *возлюбѣ ближняго, яко самъ себе*. Отъ же, котóre плѣмя не знае, або не хоче зрозумѣти сѣї волі, тому багато ще заігоднівъ теріти; котóre жъ ближче підойшло до сѣї цілі, те вже самою любовью Християнською кріпше и берѣ розумомъ верхъ надъ иншими. Всѣмѣмъ жъ тому по-

рядку передъ ведé Богочоловікъ у Евáнгелі́. Хто слухає гла́су Ёго́, той прискоряє собо́ю ро́ду людсько́му гряду́щий ві́къ сві́ту, пра́вди и во́лі; хто жъ недба́лимъ у́хомъ и холо́днимъ се́рцемъ прийма́є святи́і, спаса́тельні́ словеса́ Христо́ви, той одда́є щáсте бра́тій своі́хъ и приде́ржує і́хъ самі́мъ собо́ю у те́мноті́, у безпра́в'ї́ и въ нево́лі. Оце́ жъ то й давъ намъ Христо́съ вели́ку за́повідь у Евáнгелі́: *'Аще пребúдете во Словесі́ Мо́ємъ, во і́стину, учениці́ мої́ бúдете, и урозумі́єте і́стину, и і́стина свободі́ть васъ!'*

Исѹсъ Христосѣ на Тѣишій Вечері.

КОРОТЕНЬКА СВЯЩЕННА ІСТОРІЯ.

Тутъ коротко все те оповідає, що намъ передали Пророки и Апостоли про Божий миръ, почавши одъ першого чоловіка Адама. Дobre той зроби́ть, хто се все на пам'ять вивчить, а чого тутъ нема, те йому до готового приложитця одъ розмови зъ благочестивими людьми и одъ читання розумнихъ книгъ.

Б сегоущимъ еди́нимъ словомъ Своімъ сотворивъ Богъ небо и зему́ю. Шість день творивъ Господь миръ зо всіми тра́вами, дерева́ми, пти́цями, ри́бами, га́дами, зві́рями, ското́мъ и чолові́комъ, а въ се́мий день опочі́въ Господь одъ усіхъ ді́лъ своїхъ. Пер́вий чолові́къ зва́вся Ада́мъ, а пер́ва же́нщина Евва. Жили вони́ въ земно́му раю́, не зна́ючи ні боли́зни, ні сме́рти, жили́ свято, безъ грі́ха.

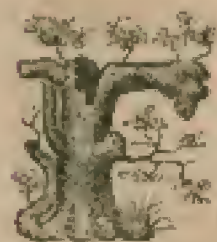

Дозволивъ Богъ Адаму и 'Евві істи всяку садовину, тільки зъ одного дѣрева не дозволивъ їмъ їсти. А дияволъ спокусивъ 'Евву попробовать съ того дѣрева, а 'Евва спокусила Адама. За се Богъ вигнавъ їхъ изъ раю, а черезъ їхъ гріхъ, розумъ їхъ и сѣрце перестали вже бути чистими и святими, тіло почало дознавать болізнъ, а на остатокъ мусили вони повмірати. Сей гріхъ зовѣтця *первородний гріхъ* и переходить вінъ на всякого чоловіка одъ первихъ нашихъ праотцівъ. Умилосѣрдився жъ Господь надъ людськимъ родомъ и обітовавъ тоді жъ Адаму и 'Евві послать на зѣмлю Спасителя, который вікупить насъ одъ первородного грѣха и одъ вічної смѣрти.

ри сині було у Адама: Каїнь, 'Авель и Свѣтъ. Заразъ и показалося, що люде одъ грѣшного чоловіка пійшли, бо Каїнь зненавидівъ и вбивъ брата свого 'Авеля. Одъ Каї-

на піійшлиі люде, котóri Бóга забúли, а одъ мéншого ёго брата, Сіѳа, піійшлиі такіі, котóri пам'ятáli Адáмову науку про Бóга и Ёго волю. Навпóслі и Сіѳове плéме перемініалось изъ Кáиновимъ, переверну́лось и самó въ нечестіву жпзнь, и остáлась одна тільки Богобоязлива сем'я на світі, а отéць тої сем'ї звáвся Ной.

Госпóдь, вбачаючи по всёму світу беззакóння, наслáвъ на зéмлю великий потóпъ. Поняла вода всю зéмлю; погíбли всі люде. Тільки одному праведному Но́ю зъ ёго сем'ею повелівъ Госпóдь передъ потóпомъ збудовáть собі велике судно́, ковчéгъ, и взять у ковчéгъ запáсу и всякоі птїці, всякого звіря и скóту по парі. Якъ погíбло все въ воді, тогді вода спáла; Ной війшовъ на су́шу и почáвъ житъ на весь світь одінь изъ своєю сем'ею, хвáлячи Бóга.

Розроділись изно́въ одъ Но́я люде и розійшлись по всій землі, и не всі пам'ятáli

Ноеву науку про Бóга и закóнь Ёго; багáто людéй почали́ жити по грішному своéму рóзуму й сéрцю, а не по Бóжій прáвді. Бáчить тоді Госпóдь, що миръ у гріхáхъ изнóвъ погибáє, ви́бравъ міжъ людьмі прáведного чоловіка Авраáма и повелівъ ёму́ зъ своїми домочáдцями и худóбою перейти́ вь далéку, незнакóму зéмлю. Усію ту зéмлю обіщáвъ Богъ оддáть ёго потóмкамъ и зъ ёго рóду явítь Спасítеля мíрові, абí Авраáмове плéме Бóжу прáвду изъ рóду вь рідъ перека́зувало.

Авраáма бувъ такий же Богобоязливий синъ Исаáкъ; у Исаáка такий же прáведний синъ Іáковъ. Сей назвáвсь Израі́лемъ и пошлó одъ ёго все плéме Евре́йське звáтьця Израі́льтянами. Дванáдцять синівъ давъ Богъ Іáкову, да не всі вдалісь у отця́. Позавідовали браті́ мéншому брату Іóсифу, що отéць лóбить ёго бiльшъ за всіхъ, и продали́ вь Егíпетъ купцáмъ, а отцю́ сказáли, що хiжий звiрь ёго ззівъ у полі.

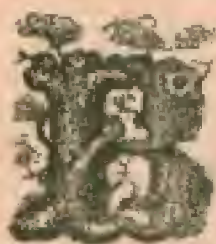

Іакавъ Іаковъ на старості літъ за Іосифомъ, а Іосифу тимъ часомъ Богъ помагавъ на чужині. Продали єго купці въ Египті великому пану, котрій служивъ близько коло царя. Показавъ Іосифъ великий розумъ у своїй неволі, що довідався про єго й самъ царь, и взявъ до себе, и зробивъ єго великимъ царедворцемъ и правителемъ. Ажъ ось, за гріхи людськіи не стало ставать хліба въ тому краї, де жили брати Іосифови, и прийшли вони въ Египетъ хліба купувати, и познавъ їхъ Іосифъ, и перезвавъ усіхъ изъ старимъ отцемъ до себе.

Іаки діти и потомки Іаковови довго въ Египті въ достаткахъ, и розродилось велике племе, що почали бояться їхъ самі Египтяне, щобъ усімъ краємъ Евреї не завладали. Почали Египтяне тоді Евреївъ тиснити. Що новий царь у Египті, то нові роботи й подати на їхъ накладувавъ. Дове-

лі Египтяне Израїльтянь до упáдку; прийшло́сь погиба́ти Бо́жому наро́дові. Ажъ ось озва́всь міжъ нимъ, по во́лі Бо́жій, проро́къ Моисе́й, и вели́кимъ ро́зумомъ, и Бо́жою си́лою, кото́ра ёму́ дала́сь, ви́зволивъ наро́дъ свій изъ-підъ корми́ги Егі́петської. Отъ сь того́-то ча́су поча́ли що-го́ду пра́зновать па́сху, а зва́лось па́схою ягня́, кото́ре їли Израїльтяне передъ ви́ходомъ изъ Егі́пта. (¹)

исвободившись одъ мучи́теля Фа́раона Егі́петського, пійшли Евре́ї въ зе́млю Хана́анськую, кото́ру оби́товавъ Го́сподь пото́мкамъ Авра́амовимъ. Погна́всь Фа́раонъ за ними́, щобъ заверну́ть у Егі́петъ; а Моисе́й прові́в свій наро́дъ черезъ мо́ре, якъ по су́ші: си́ла Бо́жа ёму́ помага́ла; Фа́раонъ же, кінувшись слі́домъ, потону́въ

(¹) Мстю́чи Египтя́намъ за Свій наро́дъ, Бо́гъ посла́въ 'Ангела умертви́ти всіхъ перворо́днихъ ча́дъ по Егі́пту. Евре́ї жъ, готу́ючи собі на оста́тню трапе́зу ягня́, позначи́ли свої́ двє́ри ягня́чою кро́в'ю. 'Ангель-встреби́тель мина́въ позначені́двє́ри, а по-Евре́йськи мина́въ говори́лось *паса́хъ*, одъ того́ назва́лась *пасха́*.

у морі зо всімъ своїмъ військомъ. Отсѣ жъ часто въ цѣркві воспівáють, якъ Господь *коня и всадника вверже въ море Чермное* (Червоне). Такою піснею прославивъ Моисей Бóга за спасѣние народу Ёго одъ ярма Египетського.

Въ пятидесятій день давъ Господь своєму народові черезъ Моисея заповіді на Синайській горі середъ грóму и блискавиці. Сі дѣсять заповідей одъ Евреївъ, черезъ Христа, перейшли й до насъ Християнъ. Самі жъ Евреї, осквернивши душею въ Египетській неволі, не разъ переступалихъ, творили ідольські жертви и прогнівлили Гóспода. Тимъ Господь сорóкъ лѣтъ не допускавъ їхъ до обітованої землі, котóra текла мѣдомъ и молокомъ, а водивъ по каменястій пустині, підъ рукою пророка Моисея и брата ёго, Аарона. Якъ жé перемѣрили старіі люде, котóрі були прихильніші до Египетськихъ звичаївъ, ніжъ до чистої Моисеевої науки, тогді допустивъ Господь Израїля опановати зéмлю обітовану.

вреї, живучі въ землі обітованій, були перше підъ рукою суддей изъ найрозумнійшихъ и поважнихъ стариківъ своїхъ; якъ же почали й тутъ псоватись и перестали слухать своїхъ властей громадськихъ, то Богъ повелівъ пророку Самуїлу поставити надъ ними царя. Первимъ царемъ у нихъ бувъ Саулъ. Не гараздъ правивъ вінъ наро́домъ, побивали Израїля на війні сусіде. Тоді просла́вивсь міжъ наро́домъ юноша Давидъ. Простого селянина бувъ вінъ синъ, игравъ на гу́сляхъ и склада́вавъ самъ пророчі псалми, а на війні бувъ первий воїнь. Сего пророкъ Самуїлъ, по волі́ Божій, поставивъ царемъ надъ Израїлемъ.

Давидъ бувъ царь богодухновений, въ псалма́хъ своїхъ пророковавъ вінъ мірові про Спасителя Ісуса Христа и восхвалявъ діла́ Божі и чудеса Їго́. Сіи псалми всі вкупі́ зовутьця Псалтиремъ и читаютьця въ

нашій Християнській церкві найчастіше. Після Давіда царював синъ ёго, премудрий Соломонъ. Сей збудовавъ великий храмъ істинному Бóгу въ Іерусалімі на Сионській горі и написавъ мудріі прітчи, котрі дойшли до насъ у Бібліі.

Після Соломона, царство ёго розпалося надвое, бо въ ёго сина одбивъ більшу половину Іеровоамъ. Сей царствовавъ у городі Самаріі, и царство ёго називалося Израїльськимъ, а царство Соломонового сина звалося Іудейськимъ. ⁽¹⁾ Въ Іудейському царстві держалася чіста віра въ єдиного істинного Бóга; Самаряне жъ одщепились одъ чістої віри; за се їхъ не злюбили Іудеї, а після цурались їхъ, яко нечістихъ, и въ законі своїмъ поставили — до нихъ не приторкатись. Вбачаючи Господь погібель народу Свого, посилавъ почасти пророківъ,

(1) Все плємя Еврейське ділилось на коліна, и всєке коліно йшло одъ Іаковового сина. Отъ же при Соломоновому сину осталося тільки два коліна, Іудине и Веннамінове: тимъ и царство звалося Іудейськимъ.

котóрі говори́ли ду́хомъ Бо́жимъ и наро́дъ уде́ржува́ти одъ грі́хівъ, пророку́ючи вели́кі бѣди и обіту́ючи Спасі́теля мі́рові, котóрий прійі́де на зѣмлю спасти́ миръ Своі́мъ сло́вомъ и Своі́ми му́ками.

Не слухали пророківъ ні Іуде́ї, ні Самаря́не чи Израї́льтя́не; враждова́ли міжъ се́бе, ді́їлись са́мі на се́бе, забува́ли Бо́га, нікче́мніли въ грі́хахъ и роско́шахъ. За те Госпо́дь попусти́въ їхъ підъ кормі́гу — одні́хъ Асси́рійському, а другі́хъ Вави́лoнському наро́дові. Оттоді́-то воспла́кали Евре́ї на рі́кахъ Вави́лoнськихъ, спомина́ючи про сві́й Іерусали́мъ и святу́ го́ру Сио́нъ, и печа́ль не одну́ ду́шу верну́ла до чи́стої віри въ єди́ного Бо́га. Продѣ́ржавши їхъ Богъ підъ чужозѣ́мною кормі́гою, давъ їмъ ще́ разъ верну́тьця въ пре́дківську зѣмлю; тільки́ жъ не попра́вились у́же Іуде́ї, не зду́жали сто́яти супро́тивъ могу́щихъ сусі́дъ; тимъ ча́сомъ ві́росла сі́ла Рі́мська и підгорну́ла підъ се́бе всю Іуде́ю и Самаря́нську зѣмлю.

Ідѣ Рїмською кормїгою правивъ Іудеями царь Тиродъ и при сѣмѹ-то царї приїшовъ у миръ Спасїтель. Не було вже снагї въ наро́ду Бо́жого держа́ти чїсту віру; уже́ бо всі поча́ли мѹдрствовать по-идолопоклѣнськи и, читаючи въ прорѣчихъ кни́гахъ про Христа́, толкова́ли лю́дямъ, що Вінъ приїде для то́го, щобъ усіхъ наро́дівъ підгори́уть підъ Іуде́йське ҃го, и що тогді Іуде́ї жи́тимуть у ба́гатствї, роско́шахъ и весѣлостяхъ. Ма́ло оста́лось таки́хъ, кото́рі розу́мили, що Христо́съ приїде звать люде́й у небе́сне ца́рство, а не въ земне́. Тїмъ-то, запобїгаючи всемі́рної погї́бели, змї́лювавсь Богъ надъ лю́дьми и посла́въ на зе́млю Спасїтеля.

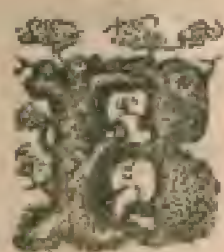
Исѹсъ Христо́съ роди́всь одъ непоро́чної Дїви Марїї. Ду́хъ Свя́тїй наїшовъ на Марїю — и ста́ла вона́ Богома́терью; одъ неї́ бо роди́всь Са́мъ Богъ, ста́вши для на́-

шого спасення такимъ якъ ми чоловікомъ, опрічъ гріха. Дойшовши півного зросту, ввійшовъ Христось у пустіню, въ котрій живъ пророкъ Іоаннъ. Сей Іоаннъ звавъ людєй до покайня, и хто ка́явсь, тихъ крестівъ у воді ріки Іордана. Прийшовъ до Їго Ісусъ Христось и повелівъ Себє тако жъ крестити, показуючи лю́дямъ святу́ силу крещення. Тутъ зійшовъ зъ неба на Їго Духъ Святий передъ усіма лю́дьми, якъ го́лубъ, а Богъ Отець давъ гласъ изъ неба и назва́въ Христа Своімъ *Сїномъ* возлюбле-нимъ.

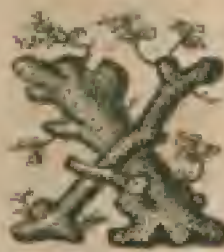

Мъ зъ пустині ввійшовъ Христось на проповідь и ви́бравъ собі изъ прости́хъ и висо́кихъ душе́ю людєй двана́дцять чоло-вікъ учениківъ, або́ Апосто́лівъ. Навча́ючи ми́ръ пра́вди Бо́жої, одкрива́въ Апосто́ламъ Своімъ всі та́йни Бо́жої благода́ти и поси́лавъ їхъ міжъ нечесті́вихъ людєй, я́ко овце́ міжъ вовки́. Знавъ бо Христось, що підні́мутця на Їго лука́ві лю́де за Їго́ пра́ведну нау́ку, и осу́дять Їго́, я́ко злочі́нця,

и замучать Ёго, и въ третій день Вінъ воскресне. Пророковавъ Вінъ Свою смерть и воскресенне ученикамъ Своімъ, навчаючи и їхъ не бояться ні гонительства людського, ні мукъ за Божу правду.

орогáми Христóвими були найбільше книжники (учітелі закóну) и фарисе́ї, котóрі виповняли закóнъ передъ людьми, а въ серці були лукаві и та́йно одъ людéй грішїли всякими гріха́ми. Вони давно вже покушáлись убіть Христа́, да боялись наро́ду, котóрий ходивъ слéдомъ за Христóмъ, слухаючи Ёго нау́ку. Тутъ оді́нь изъ учени́ківъ Христóвихъ Іуда Искаріóтський польстївсь на їхъ грóши и об́ъявивъ де захо́пить уночі Христа́, якъ вїйде Вінъ оді́нь у глухе́ місто на мо́літву.

ристóсъ знавъ, що при́йшовъ часъ постра́дать Ёму́ за весь миръ, и на оста́тній Та́йній Вечéрі благословівъ и розломівъ

хлібъ, подавъ Своімъ ученикамъ и сказавъ: *Пріиміте, ядіте: сіе есть тѣло Моє, єже за вы ломімое, во оставленіе грѣхѡвъ!* Послі взявъ чашу зъ винѡмъ, восхваливъ Бѡга и сказавъ: *Пійте отъ неѣ всі: сіѣ бо есть кровь Моя Нѡваго Завета, ѣже за вы и за многіѣ изливѣемая, во оставленіе грѣхѡвъ!* Сіми словѣми установивъ Спаситель таинство свѣтѡго причащенія и на мѣсто Вѣтхого За-вѣту Бѡжого про Спасителя давъ Нѡвій За-вѣтъ Бѡжій людемъ, що мѣками Спасителя всяка вірна Ёмѣ душа спасѣтца.

Послі Таїної Вечѣри ввійшовъ Хри-стѡсъ у садъ на моли́тву. Тутъ Іуда привівъ на Ёго ору́жний наро́дъ одъ кни́жниківъ, фари́сеївъ и архи́еревъ Іудѣйськихъ; взяли Ёго и повели на судъ до найста́ршого ар-хи́ереѣ Каіа́фи, а одъ ёго до Пала́та, Рѣмсь-кого намі́стника; осудили Ёго не́повинно на смерть, мѣчили, згну́щались и роспи́ли на кресті, ѣко бунтовни́ка наро́днѣго.

къ умеръ Христось на кресті, тіло Ёго положили Богобоязліві люде въ гробъ; а ворогі Христови, знавши, по пророчимъ книгамъ и по Ёго Самого слову, що треба Ёму воскреснуть изъ мёртвихъ, приставили до гробу сторожу. И воскресъ Исусъ Христось въ третій день по Писанію, и явивсь ученикамъ Своімъ, и сорокъ днівъ остававсь ище зъ ними на землі, навчаючи їхъ, якъ проповідать мірові Евангеліе правди Божої; посли того вознісся съ пречистимъ Своімъ тіломъ на небо, обіщавши Апостоламъ бути неодлучно съ цёрквою Своєю и зо всякою вірною Ёму душею до конца світу.

Іудеївъ бувъ що-року празникъ Пятидесятниця, на пámять того дня, якъ давъ їмъ Богъ заповіді черезъ Моисея. Въ той самий день зійшовъ на Апостолівъ Духъ Святий, и просвітівсь їхъ розумъ, и відкрилась їмъ всяка тайна въ Писанні Святóму,

и почали вони говорити усякими язиками,
и пійшли посли сего чуда по всіх землях
проповідати Євангеліє правди Божої на
всіх язикахъ и, будши спершу простими и
невченими людьми, перемогли своєю нау-
кою премудрихъ и розумнихъ по всьому ми-
ру. И до нашого часу иде Апостольска нау-
ка черезъ православному Церкву, и всяка вір-
на душа ёю спасається.

КОРО́ТКА НАУ́КА
ХРИСТІ́ЯНСЬКО́Ї ВІ́РИ.

Вопро́съ. Чого́ ти назива́єся Христия-
ни́нъ?

Одві́тъ. Того́, що ві́рую въ Го́спода на́-
шого Ісуса́ Христа́ и живу́ по Свято́му
Зако́ну Ёго́.

Вопр. Чому́ навча́є тебе́ правосла́вна
Христия́нська ві́ра?

Одв. Навча́є вся́кої пра́вди и вся́кого до-
бра́.

Вопр. Де то́бі пока́зана ся благода́тна
нау́ка?

Одв. Въ Свято́му Письмі́.

Вопр. Що назива́ється Святи́мъ Пись-
мо́мъ?

Одв. Святи́мъ Письмо́мъ, або́ Священни́мъ
Писа́ниемъ, назива́ютьця усі́ Проро́чі и Апó-
сто́льські кні́ги.

Вопросъ. А коротко де тобі все те показано?

Одв. У Символі Віри православної, у Молитві Господній и въ Заповідяхъ Божихъ.

Вопр. Що називається Символомъ Віри?

Одв. Називається Символомъ Віри коротка наука віри православної.

Вопр. Якъ читається Символь Віри?

Одв. Вѣрую воеди́наго Бо́га Отца́, вседержителя, Творца́ не́бу и землі́, відимымъ же всѣмъ и невідимымъ. И во еди́наго Господа Ісуса Христа́, Сына Бо́жія, еди́нороднаго, 'Иже отъ Отца́ рождѣннаго прѣжде всѣхъ вѣкъ: Свѣта отъ Свѣта, Бо́га істинна отъ Бо́га істинна, рождѣнна, не сотворѣнна, единосущна Отцѹ́, 'Имже вся быша. Насъ ради́ человѣкъ, и на́шего ради́ спасѣнія сше́дшаго съ небесъ, и вопло́твшагося отъ Ду́ха Свята́ и Мари́и Дѣвы, и во́человѣчнася. Распя́таго же за ны́ при Понті́йстѣмъ Піла́тѣ, и страда́вша, и погребѣ́нна. И воскрѣ́сшаго въ тре́тій день, по пи́сани́емъ. И возше́дшаго на небеса́, и сѣ́дяща одесну́ю Отца́. И па́ки гряду́щаго со сла́вою суди́ти живымъ и ме́ртвымъ, Егóже ца́рствію не бу́детъ конца́. И въ Ду́ха Свя-

таго, Господа животворящаго, 'Иже отъ Отца исходящаго, 'Иже со Отцемъ и Сыномъ спокланяема и сславима, глаголавшаго Пророки. Во еди́ну, святу́ю, Соборную и Апостольскую Церковь. Исповѣдую еди́но крещѣніе, во оставлѣніе грѣховъ. Чаю воскресѣнія мѣртвыхъ: И жи́зни бѣдущаго вѣка, аминь.

Вопр. Яка наука дається тобі въ Символі віри?

Одв. Наука про єдиного Бога, славимого въ Святій Трійці; потімъ наука про Божу Церкву и її Таинства; а далі про воскресѣніе мѣртвихъ и жизнь вічну.

Вопр. Якъ учить Символь Віри про Бога, славимого въ Святій Трійці?

Одв. 'Учить, що Богъ єсть єдинъ, тільки въ трохъ Лицяхъ, або Особахъ: Богъ Отець, Богъ Синъ, Богъ Духъ Святій. Не три Боги, а єдинъ Богъ, и дрѹгого Бога нема́ ні на землі, ні на небі. 'Учить тако жъ, що Богъ, сотворівши все, що ми очима вбачаємъ и рѹзумомъ досягаємъ, усімъ владіе и править по своїй волі.

Вопр. Якъ учить Символь Віри про дрѹге Лице, або Особу Святѹі Трійці?

Одвѣтъ. 'Учить, що друге Лице Святѣи Тройци есть Богъ Сынъ, единородный Сынъ Божий, Господь и Спаситель нашъ Иисусъ Христосъ. Не есть Иисусъ Христосъ другой Богъ, а той же самый Богъ, що и Богъ Отець. Такъ якъ свѣтъ, который сияе одъ свѣта, не есть другой свѣтъ, а той же самый, одъ котораго вѣтъ сияе; такъ и Иисусъ Христосъ родился напередъ всѣхъ вѣкъ одъ истиннаго Бога, а не сотворенъ, и самъ есть той же истинный Богъ. 'Учить тако жъ Символъ Вѣры, що Сынъ Божий Иисусъ Христосъ, змѣловавшисъ надъ нами, зійшовъ зъ неба на зѣмлю, родился одъ непорочнои Дѣви Маріи такимъ якъ ми чоловікомъ, опрѣчь грѣха, найтнемъ Святѣоу Духа, показавъ людемъ словомъ и діломъ Божу волю и правду, принявъ за свою науку одъ нечестивыхъ всѣкі мѣки, умеръ на кресті, — все для того, щобъ умилосѣрдить за насъ Бога Отца и спасти насъ одъ первороднаго грѣха и одъ всѣхъ іншихъ грѣхівъ; умерши жъ на кресті, воскресъ на третій день и вознісся съ пречистымъ Своимъ тіломъ на небо, а послѣ зновъ приїде уже со славою на зѣмлю судити всѣхъ людей, живыхъ и мертвыхъ.

Вопросъ. Якъ учить Символъ Віри про трéте Лицé Святóї Трóиці?

Отв. Духъ Святій есть той же Богъ, що Отець и Синъ. Одъ Бóга Отця родивсь Богъ Синъ, яко свѣтъ одъ свѣта, и одъ Бóга Отця псхóдить Духъ Святій, яко свѣтъ одъ свѣта. Святóму Дúхові покланяємось тákъ, якъ и Бóгу Отцю и Бóгу Сýну, и та жъ са́ма Ёмý одъ насъ честь и сла́ва; Святій Духъ всегдá глаго́лавъ до люде́й черезъ Проро́ківъ и Апóстолівъ.

Вопр. Якъ учить Символъ Віри про Бóжу Цérковъ?

Одв. 'Учить, що Бóжа Цérковъ есть е́дина, що Бóжа Цérковъ есть *Собóрная* и *Апóстольская*.

Вопр. Чогó Бóжа Цérковъ е́дина?

Одв. Тогó, що гла́ва Цérкви Самъ Господь нашъ Иису́съ Христóсъ.

Вопр. Чогó Бóжа Цérковъ свята́?

Одв. Тогó, що вона́ не мо́жетъ у сво́йй предкові́чній на́уці погрі́шати, а́бо збива́тись пзъ пря́мої дорóги до ца́рства небéсного, бо управл́аетца Святі́мъ Дúхомъ, и на́ука ся злóжена по Сло́ву Бóжому на вселéньськихъ

соборахъ первосвятітелями всіхъ Християнськихъ Церквѣй.

Вопр. Чого Бóжа Цѣрковъ Собóрная и Апóстольская?

Одв. Собóрная того, що вона єсть каѳоли́ческая, а каѳоли́ческая значить *вселѣнська*, бо по всій вселѣнній, по всѣмъ свѣту всі істинно вірующі люде всякого в́ре́мя и всякого наро́ду, всі вони ча́да Собóрної Цѣркви; а Апóстольскою зовѣтця Бóжа Цѣрква тимъ, що одъ са́михъ Апóстолівъ Христóвихъ сохрaнѣ́є вона изъ ро́ду въ рідъ правосла́вну нау́ку и да́ри Свято́го Ду́ха.

Вопр. Якъ Бóжа Цѣрква сохрaнѣ́є изъ ро́ду въ рідъ да́ри Свято́го Ду́ха?

Одв. Госпо́дь Иису́съ Христóсъ ви́бравъ двана́дцять Апóстолівъ и посла́въ їмъ зъ не́ба Ду́ха Свято́го. Апóстоли проповідали Ева́нгелиє по всѣмъ свѣту и всю́ди станові́ли священнонача́лє, поставля́ючи духо́внихъ па́стирей; поставля́ли жъ вони ду́ховнихъ па́стирей на священство, возла́гаючи на го́лову їмъ ру́ки свої, а черезъ се рукоположе́нне схóдивъ на па́стирей неві́димо Ду́хъ Святій, такъ якъ и на са́михъ

Апостолівъ вѣдимо посли Христóвого вознесѣння. Святій Духъ даровавъ рукоположеннимъ духовнимъ пастирямъ силу и розумъ совершати Таинства Церковниі и наставляти людѣй віри. Съ того вѣремя старшіі священнослужителі чи архієреї Бóжіі до нашого часу рукополагають священниківъ и передавають їмъ дари Святóго Духа, и бѣдуть передавати до конця свѣту.

Вопр. Скільки Церковнихъ Таинствъ?

Одв. Сімъ: Крещѣние, Миропома́зание, Причащѣние, Покая́ние, Священство, Бракъ и Елеосвящѣние.

Вопр. Щó такé Крещѣние?

Одв. Крещѣние есть Таинство, въ котóрому віруючий окуна́етця три рази въ воді во імя Отця, и Сїна, и Святóго Духа, и симъ Таинствомъ очища́етця одъ перворóдного и всіхъ своїхъ грѣхівъ, нарожда́етця вновъ для жи́зни святої, Богоугóдної и прийма́етця въ бра́тство Святої Цѣркви. Цѣрква бо всімъ намъ духовна ма́ти, и ми по Цѣркви всі—еди́не бра́тство Христия́нське.

Вопр. Щó такé Миропома́зание?

Отв. Миропома́зание есть Таинство, въ котóрому пома́зуютця при Крещѣнні ча́сті

тіла и черезъ се Таїнство сходять на крещеного дари Святого Духа.

Вопр. Що такé Причащєнне?

Одв. Причащєнне єсть Таїнство, въ котóрому Християнінъ вкушає, въ вїді хліба и вина, самого Тіла и Крóви Христóвої, во оставлєнне грїхівъ и въ жизнь вічною.

Вопр. Що такé Покаянне?

Одв. Покаянне єсть Таїнство, въ котóрому Християнінъ, возжадавши исправити свою жизнь, кається передъ Священникомъ у грїхахъ своїхъ, и Богъ черезъ Свого Служителя отпускає єму грїхи.

Вопр. Що такé Священство?

Одв. Священство єсть Таїнство, въ котóрому Духъ Святїй, черезъ Архперейське рукоположенне, поставляє достóйно вїбраного Священника совершати Таїнства и наставлять людєй закону Бóжому.

Вопр. Що такé Бракъ?

Одв. Бракъ єсть Таїнство, котóримъ женихъ и невіста, по добрій волі, сочетаютця въ одну пару, благословєниемъ Цérкви, для чїстого сожиття и благословєнного рождєння и воспитанія дїтєй.

Вопр. Що такé Елеосвящéние?

Одв. Елеосвящéние абó Маслосвятíе естѣ Та́инство, въ кото́рому бо́лящого тяжкимъ недѹгомъ пома́зують освящéннымъ ел́еемъ, мо́лятця обѣ ё́го исцѣл́енíи, и Богъ проща́е ё́му грѣхí ради усѣрднихъ моли́товъ ё́го и пока́яния.

Вопр. Якъ ўчи́ть Сíмволъ Віри про воскресéние мѣртвихъ и про бѹдущю́ю жизнь?

Одв. 'Учи́ть, що всі помѣрши́и лю́де ко́лись воскресну́ть изъ сво́імъ тѣломъ, и вже то́ді тѣло їхъ бѹде нетл́инне и нерозруши́ме, и не бѹде ко́нця блаже́нству до́брыхъ лю́дей и мѹкамъ лю́дей нечесті́вихъ.

Вопр. Якъ мо́жетъ чолові́къ зроби́тця до́бримъ?

Одв. Черезъ благода́ть, чи то спасі́тельную сі́лу Бо́жу, кото́ру ми получа́емъ одъ Бо́га по на́шій ві́рі моли́твою.

Вопр. Яка́ моли́тва найлу́чча изъ усі́хъ моли́товъ?

Одв. Та, кото́рої Самъ Госпо́дь нашъ Иису́съ Христóсъ учи́въ Апóстолі́въ.

Вопр. Якъ чита́етця Моли́тва Госпо́дня?

Одв. 'Отче на́шъ, Иже еси́ на небесѣхъ: да святі́тся і́мя Тво́е, да прійде́тъ ца́рствіе

Твоє: да б́удеть во́ля Твоя́, я́ко на небеса́х
и на землі. Хлѣбъ нашъ насущный даждь
намъ днесъ, и оста́ви намъ до́лги на́ша, я́ко-
же и мы оста́вляемъ должникóмъ на́шимъ.
И не введи́ насъ во искуше́ніе, но изба́ви
насъ отъ лука́ваго. 'Я́ко Твоє́ есть ца́рство,
и си́ла, и сла́ва, во вѣки, ами́нь.

Вопр. Чого́ ми про́симъ у Бо́га слова́ми:
да святѣ́тся і́мя Твоє́?

Одв. Про́симъ мі́рної и любóвної жи́зни,
бо і́мя Бо́же святѣ́тця міжъ на́ми тѣ́лько мі́-
ромъ и любóвью.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: *да прѣ́й-
детъ ца́рствіе Твоє́?*

Одв. Про́симъ, щобъ воцари́лась Бо́жа
пра́вда на землі, бо ні́ вь ко́му нема́ пра́вди
безъ поми́лки, тѣ́лько вь є́диному Бо́зі.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: *да б́удеть
во́ля Твоя́?*

Одв. Про́симъ, щобъ усе́ на землі робѣ́-
лось по во́лі Бо́жій, бо во́ля Бо́жа розумні́й-
ша одъ уся́кої земно́ї во́лі.

Вопр. Чого́ про́симъ слова́ми: *хлѣбъ нашъ
насущный даждь намъ днесъ?*

Одв. Про́симъ, щобъ Богъ тѣ́лько сей день

продѣржавъ насъ на свѣті, а думкою про дѣльше время себѣ не тревожимъ, не знаючи, що зъ нами буде и надіючись на Господа.

Вопр. Чого просимъ словами: *остави намъ долги наша?*

Одв. Просимъ, щобъ Богъ простивъ намъ грѣхи наши, такъ якъ и ми прощаємо тимъ, хто виноватъ передъ нами.

Вопр. Чого просимъ словами: *не введи насъ во искушеніе?*

Одв. Просимъ одвернути одъ насъ такіі случаи, въ которыхъ трудно вберегтись одъ грѣха.

Вопр. Чого просимъ словами: *избави насъ отъ лукаваго?*

Одв. Просимъ избавить насъ одъ всякого зла и одъ начальника всему злу, лукаваго диявола, который есть нашъ najmotийshii voprogъ, бо помагае намъ у всякому грѣху, одъ наименшого до найстрашнѣйшого, и черезъ грѣхъ хоче надъ нами панувати.

Вопр. Де показані тобѣ правила Богоугодноі жи́зни?

Одв. Въ десяти Заповѣдяхъ Божихъ.

Вопр. Якъ читаютьця Божі Заповѣді.

Одв. Пѣрва заповѣдь: Азъ есмь Господь Богъ твой, да не будутъ тебѣ бѣзи инія развѣ Менѣ.

Друга заповѣдь: Не сотвори себѣ кумира, и всякаго подобія, елика на небесѣхъ горѣ, и елика на землѣ нѣзу, и елика въ водахъ и подъ землею, да не поклонишися имъ, ни послужиши имъ.

Трѣтья заповѣдь: Не возмешъ имени Господа Бога твоего всуе.

Четверта заповѣдь: Помни день субботный, еже святити его: шесть дней дѣлай, и сотвориши (въ нихъ) вся дѣла твоя, въ день же седмый суббота Господу Богу твоему.

Пята заповѣдь: Чти отца твоего и мать твою, да благо ти будетъ, и да долголѣтенъ будеши на землѣ.

Шеста заповѣдь: Не убий.

Сѣма заповѣдь: Не прелюбы сотвори.

Восьма заповѣдь: Не укради.

Девята заповѣдь: Не послушествуй на друга твоего свидетельства лѣжна.

Десята заповѣдь: Не пожелай жены искренняго твоего, не пожелай дому ближняго твоего, ни села его, ни раба его, ни ра-

быни егó, ни вола егó, ни осла егó, ни всякаго скотá егó, ни всего, елика суть б́лижняго твоегó.

Вопр. Чому́ навча́е тебе́ пе́рва за́повідь?

Одв. Навча́е знать, почита́ть, бо́яцца и любі́ть еди́ного то́лько Бо́га.

Вопр. А якъ тре́ба почита́ть Святі́хъ Бо́жихъ?

Одв. Не такъ, якъ Само́го Бо́га, а то́лько якъ уго́дникі́въ Бо́жихъ, кото́рі мо́ляцца Бо́гу за на́ше спасе́нне; ище́ жъ тре́ба стара́тись намъ и житъ такъ, якъ вони́ жили на сві́ті, въ незло́біи, братолю́біи и вся́кому до́брі.

Вопр. Чому́ навча́е тебе́ дру́га за́повідь?

Одв. Навча́е цура́тись ідо́лівъ и не ве́літь покланя́тись нія́кій тва́рі такъ, якъ Бо́гу.

Вопр. Якъ тре́ба че́ствовать святі́и ико́ни?

Одв. Тре́ба іхъ че́ствовать, а не боготво́рять, заті́мъ що ико́ни на те́ то́лько поста́влені, щобъ ми, дівлячесь на іхъ, спомина́ли діла́ Бо́жі и уго́дникі́въ Ёгó, и возно́сись умо́мъ до Бо́га и до Святі́хъ Бо́жихъ.

Вопр. Чому́ навча́е тебе́ тре́тя за́повідь?

Одв. Навчає не призивать Божого імя *всје*, чи то дурно, а призивать тільки въ мо-
литві и въ великому случаі, коли нема ін-
шого свідителя и заступника правди, опрічъ
Бога. Тимъ-то божучись, або присягаючи,
треба призивать імя Боже зъ великою ша-
нобою и страхомъ.

Вопр. Чому навчає тебе четверта запо-
відь?

Одв. Навчає въ воскресні дні и въ праз-
никі оставлять усі діла и роботи, приходять
у церкву, а дома вести добру розмову,
угодну Господу.

Вопр. Чому навчає тебе пята заповідь?

Одв. Навчає шанувать и поважать отця
и матірь, а съ тимъ и всякого, хто об насъ
радіє, якъ отець и мати.

Вопр. Чому учить тебе шеста заповідь?

Одв. Учить не убивать людєй.

Вопр. Чимъ чоловікъ убиває чоловіка?

Одв. Убиває не одніми руками, а и язи-
комъ. Хто кому заподіє якє зло, той уже
тимъ зломъ и вбиває чоловіка. Смерть хоть и
не скоро прийде, а Богъ знаєтме, хто вко-
ротівъ чоловікові віку обідою, печалию,
нуждою и всякимъ іншимъ зломъ. Тимъ-

то страшно обижати когó бѣ ні було, щобъ не вчинїтись Каїномъ передъ Гóсподомъ.

Вопр. Чому́ учи́ть тебе́ се́ма за́повідь?

Одв. Учи́ть жи́ти непоро́чно зъ дру́гимъ по́ломъ, такъ щобъ и себе́ до грі́ха не до́водить и ні́кого́ їншого не спокуша́ти леда́чими слова́ми и діла́ми.

Вопр. Чому́ навча́є тебе́ во́сьма за́повідь?

Одв. Навча́є не займа́ть нічо́го чужо́го, и щобъ одъ ме́не не було́ ні́кому́ ніяко́го уби́тку чи въ гро́шахъ, чи въ худо́бі, чи въ пашні, чи въ чо́му бѣ ні було́, що́ не мо́є, а чуже́ добро́.

Вопр. Чому́ навча́є тебе́ де́вята за́повідь?

Одв. Навча́є не клевета́ть, не говори́ть непра́вди на друго́го, чи то въ сви́дтеляхъ, чи то въ доно́сі, чи то въ осу́ді, щобъ я чужо́го діла й сло́ва не зневажа́въ проти́в со́вісти мо́єї.

Вопр. Чому́ навча́є тебе́ де́сята за́повідь?

Одв. Навча́є, щобъ я не диві́всь зави́дливимъ о́комъ на чуже́ добро́, бо одъ за́висти чоло́вікъ, не побери́вшись, поку́ситця и на зло друго́му чоло́вікові.

ПОСЛÓВИЦІ.

ПослÓвиця живé зъ давнiхъ давéнь мiжъ наро́домъ. Се намъ прѣдкiвський завітъ, якъ трéба свiтъ розумiти, якъ мiжъ людьми обертáтись. Чоловiкъ одiнъ по собi поми́яетця въ слÓвi и въ мÓвi, скáже не до ла́дý, зрÓбить не до рÓзуму. Якъ жé увéсь наро́дъ устоiтця на якÓму розу́мному да дола́днiмý слÓвi, то такé слÓво б́уде вже не хи́бнé. Тiмъ-то, хто хÓче пiддérжати свою́ рiчъ, щÓбъ бiльше дáно iй вiри, що вона́ не дурни́ця, той обшпiра́етця на послÓвицю, я́ко на отцéвське iй прѣдкiвське дÓбре вiпрÓбоване слÓво. Оце́ жъ на нау́ку всíькому печáтаемъ и тутъ котóрi крáщi послÓвицi.

Богъ — Бáтько: якъ б́уде насъ держáти, то б́уде iй годовáти.

Богъ бáчить зъ нéба, щÓ кому́ трéба.

Кому́ Богъ помóже, то все перемóже.

ДÓбре брáтство крáще багáтства.

Ду́рень кáмiнь у вÓду вкiне, а дéсятъ розу́мнихъ не вiтягне.

Не плюй у коло́дязь: згоді́тця напі́тьця.
Пра́вда не вто́не вь воді, не згорі́ть у
огні.

Не той коза́къ, що поборо́въ, а той, що
ві́вернувсь.

Бре́хнею сві́ть при́дешь, да наза́дъ не
ве́рнешся.

Де вро́да, тамъ и сі́ла.

Не вміра́є віко́вий, тільки часо́вий.

Отце́ва й ма́терна моли́тва зо дна мо́ря
ряту́є, а проклі́нь у калю́жі то́пить.

Про́ханий шматокъ го́рло дере́.

За ду́рною голо́вою нема́ ногамъ упоко́ю.

Кого́ Богъ хо́че покара́ти, то пе́рше ро́-
зумъ оді́йме.

Лі́нівний дві́йчи ро́бить, ску́пий дві́йчи
тра́тить.

Чуже́ переступі́, да не займі́.

Ві́пори мі́лко, а посі́й рідко, — уро́дитця
ді́лько.

Було́ вчі́ти, якъ у-пере́къ поду́шечки
лежа́ло, а вже вподо́вжъ!

Нау́ки за плечі́ма не носі́ть.

Не шту́ка нау́ка, а шту́ка ро́зумъ.

Розу́мний мо́литця, а ду́рень пла́че.

Душі не вбивай — правду виявляй.

Нехай буде, якъ кажуть люди.

Громада — великий чоловік!

Потім старець пліхний, поки собаки не
оступлять.

Не той убогий, що мало має, а той, що
багато жадає.

Хто годень, той не голодень.

Трудяща копійка годує до віка.

Хвали чуже, а своє й безъ похвалокъ
добре.

Ледяча та дівка, що сама себе хвалить.

Не будь ні гіркий, ні солодкий: будешъ
гіркий — прокленуть, а солодкий — прогли-
нуть.

Що буде, те буде, а буде те, що Богъ
дасть.

АРИΘΜΕΤΙΚΑ.

Наука Арифметика навчає насъ, якъ вести щотъ або лічбу всякої вѣщи и всякого діла. Для сѣго трѣба знать, якъ пишуться цифри, котóрими ведѣтця щотъ. Пишутся вони такъ:

Одѣнь	1.
Два	2.
Три	3.
Чотѣрі	4.
Пять	5.
Шѣсть	6.
Сѣмъ	7.
Вѣсѣмъ	8.
Дѣвять	9.
Дѣсятъ	10.
Одинáдцять	11.
Дванáдцять	12.
Тринáдцять	13.
Чотирнáдцять	14.

Пяти́дцять	15.
Шістна́дцять	16.
Сімна́дцять	17.
Вісімна́дцять	18.
Де́вятна́дцять	19.
Два́дцять	20.
Три́дцять	30.
Со́рокъ	40.
Пятьдеся́ть	50.
Шістьдеся́ть	60.
Сімдеся́ть	70.
Вісімдеся́ть	80.
Де́вяно́сто	90.
Сто	100.
Дві́сті	200.
Три́ста	300.
Чоти́риста	400.
Пять сотъ	500.
Шість сотъ	600.
Сімъ сотъ	700.
Вісімъ сотъ	800.
Де́вять сотъ	900.
Ті́сяча	1000.
Дві́ ті́сячи	2000.
Три́ ті́сячи	3000.
Чоти́рі ті́сячи	4000.

Пять тисячъ	5000.
Шість тисячъ	6000.
Сімъ тисячъ	7000.
Вісімъ тисячъ	8000.
Девять тисячъ	9000.
Десять тисячъ	10000.

Оце жъ перші цифри: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 зовуться *одинацями*, потімъ ажъ до 99 зовуться *десятками*, а далі *сотні* и *тисячи*. Нехай буде написане такє число 8952; то одиниці будуть стоять на першому мѣстѣ одъ правої руки, и їхъ тутъ 2; десятки на другому, и їхъ тутъ 5; сотні на третєму, и їхъ тутъ 9; тисячи на четвѣртому, и їхъ тутъ 8. Тимъ и читається се число такъ: вісімъ-тисячъ, девять-сотъ, пять десятъ, два. Коли жъ пішуться десятки тисячъ, то будуть стоять на пятому мѣстѣ, сотні тисячъ — на шестому, миліони — на сѣмому. Нехай стоиме такє число: 2862528. Кто хоче єго прочитати, той перелічить цифри, почавши одъ правої руки. Послѣдня цифра 2 буде сѣма по щѣту; значить вона показує, що се не дві сотні, не дві тисячи, а два миліони. Ніжче миліонівъ стоять сотні тисячъ. Отъ и читаємъ: два миліони, вісімъ сотъ тисячъ. Ніжче сотень тисячъ стоять десятки тисячъ, а ще ніжче стоять тисячи. Отъ и читаємъ: два миліони, вісімъ сотъ шість десятъ дві тисячи. Ніжче тисячъ стоять сотні, а тамъ десятки, а ніжче всіхъ одиниці. Отъ и читаємъ: два миліони, вісімъ сотъ, шість

десять дві тисячі, п'ять соть двадцять вісімь. Якъ же котре місто порожне, що нема або одиниць, або десятківъ, або сотень, чи тисячъ, то пишеться тамъ 0 и читаючи не вимовляється ніякъ. Отъ стоить 500. На першому місці 0, на другому 0, а на третєму 5; третє жъ місто показує сотні,—значить п'ять соть рівно, безъ десятківъ и одиниць. Нехай же стоить такє число: 20048. На першому місці вісімь одиниць, на другому чотирі десятки, значить сорокъ вісімь, а на третєму сотень нема, на четвєртому тисячъ нема, а на п'ятому десятківъ тисячъ два. Отъ и читається: двадцять тисячъ сорокъ вісімь.

Навчившись писати и вимовляти числа, можна їмъ робити справи, котрихъ чотирі: *складання, відлічъ, помноження и поділъ.*

ПЕРВА СПРАВА, СКЛАДАННЯ.

Складаютьца числа такъ. Пишутьца одні підъ другими такъ, щобъ одиниці стояли підъ одиницями, десятки підъ десятками, сотні підъ сотнями, и далі, и далі. Отъ у тебе на одній ниві уродило 23 копи жита, на другій 114, на третій 52, на четвєртій 240. То й напиши їхъ такъ:

23

114

52

240

Теперъ підчеркни і склади 3 да 4 буде 7, да 2 буде 9, і пиши 9 підъ чертою. Потімъ склади такъ десятки: 2 да 1 буде 3, да 5 буде 8, да 4 буде 12; пиши 2 підъ десятками, а 1 однеси до сотень і склади пзъ нимъ сотні: 1 да 1 буде 2, да ще 2 буде 4; пиши 4 підъ сотнями. Отъ і вийде воно въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r} 23 \\ 414 \\ 52 \\ 240 \\ \hline 429 \end{array}$$

Теперъ і бачишъ, що въ тебе всього вродило на чотирохъ нивахъ 429 кіпъ.

Або отъ ти продаєшъ жито. У першій разъ продавъ і записавъ 352 пуди; у другій разъ 800 пудъ; у третій 1028 пудъ, у четвертій 23562 пуди, у пятий 2241 пудъ, у шестій 389 пудівъ. Зложи їхъ такъ, якъ показано, то й будешъ знати, скільки всіхъ пудівъ ти впродавъ за шість разъ. Випишемъ їхъ і зложимъ. (Пуди пишуться при складуванні.)

$$\begin{array}{r} 352 \\ 800 \\ 1028 \\ 23562 \\ 2241 \\ 389 \\ \hline 28372 \end{array}$$

Виходить, що ти продавъ 28372 пуди. Оце жъ тії числа, которі складаються, зовуться *складдѣмиі*, а которе виходить після складання підъ чертою, зовѣтца *суммою*.

Отъ ище задѣчи:

4526	5621	2638
4200	102	1021
3681	3626	30000
1186	21500	80020
<u>10593</u>	60299	50300
	<u>91148</u>	261
		<u>164240</u>

ДРУГА СПРАВА, ОДЛІЧЪ.

Ся справа робитця тоді, якъ треба изъ якого числа одличить яку часть. Отъ у тебе на рукахъ 3849 рублівъ, а тобі треба одличить, або одділіть изъ їхъ 1427 рублівъ, то, щобъ узнать, скільки въ тебе останетця, иишій сперва одно число, а підъ нимъ друге и підчеркни, оттакъ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ 1427 \\ \hline \end{array}$$

Тенерь одлічуї одиниці одъ одиниць — 7 одъ 9 бѣде 2 — и иишій підъ одиницями унизѣ підъ чертою; потімъ десѣтки — 2 одъ 4 бѣде 2 — и иишій підъ чер-

тою; далі сотні — 4 одъ 8 буде 4 — и пиши підъ сот-
нами; а далі тисячи — 1 одъ 3 буде 2 — и пиши вни-
зъ. Тоді вийде въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r} 3849 \\ 1427 \\ \hline 2422 \end{array}$$

Отъ и знаєшь, що въ тебе осталося 2422 рублі.

Знай же, що перве число, одъ которого одлічуєшь, зо-
ветця *зменшаєме*; друге, чи которе одлічуєшь, зоветься
одлічуєме; а трєте, що остаєтця за одліччу, зоветься
останокъ.

Чаєто буває, що у зменшаємому число одиниць мєн-
шее, ніжъ число одиниць у одлічуємому, або тожъ, у
десяткахъ, чи сотняхъ, чи що; тоді займають одиницю
одъ сусіднєї цифри зъ лівой руки да й одлічують изъ
двохъ. Отъ такий прикладъ:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 264 \end{array}$$

Тутъ 1 изъ 2 буде 1. Отъ и піднішемъ підчерк-
нувши:

$$\begin{array}{r} 532 \\ 264 \\ \hline 1 \end{array}$$

Далі 6 изъ 3 не можна одлічити, бо 3 мєнше 6; то
займаєшь зъ лівого боку одиницю и вже тоді 6 одъ 13
буде 7. Отъ и піднішемъ:

532

264

74

Теперъ осталося 2 изъ 3, а одъ 3 заняли ми одиницю, то вже 2 изъ 4 буде 2. Отъ я підпишемъ:

532

264

271

Отъ ище задачи:

63201

40003

82728

32640

42324

35689

30361

27682

47039

ТРЕТЯ СПРАВА, ПОМНОЖЕНІЕ.

Ся справа тоді буває нѣжна, якъ одно й те жъ самѣ число, отъ хотъ би 322, трѣба було взѣть пятьдѣсятъ чи двѣдцѣть разъ. Отъ нехай ти заплативъ кому чотірі рази по 322 рублівъ, и коли хочешъ знать, скілько всего ти заплативъ, пиши 322, а підъ одиницами пиши 4, и підчеркни, оттакъ:

322

4

Теперъ помножай на 4 перше одиниці, потімъ десѣтки, потімъ сотні, и підписуй усяке на своїмъ мѣсті. Оттакъ: чотірижды 2, або чотірі рази 2, або двѣжды чотірі, се все одно буде 8, и пиши підъ одиницями.

Нановъ двáжди 4 б́уде 8; сю цифру пиши підъ десяти-
ками. Дáлі чотірижди 3, абó трижди 4, б́уде 12; пиши
підъ сотнями. Отъ и вийде въ тебе такъ:

$$\begin{array}{r} 322 \\ 4 \\ \hline 1288 \end{array}$$

Теперъ и знаєшъ, що за чотірі рази заплатівъ ти
1288 рублівъ.

Заміть же, що перве число, котóre помножа́етця,
зове́тця *мно́жиме*; дру́ге число, на котóre помножа́ет-
ця перве, зове́тця *мно́жителъ*; а трéте число, ко-
тóre вихо́дить одъ помно́ження, зове́тця *добу́токъ*.

Отъ ище зада́ча:

$$\begin{array}{r} 754 \\ 3 \\ \hline 2262 \end{array}$$

Тутъ трижди 4 бу́ло 12; то 2 пи́шетця, а 1 замі-
ча́етця. Послі трижди 5 б́уде 15, да той 1, що замітивсь,
б́уде 16. Отъ 6 пи́шетця, а 1 изно́въ заміча́етця. Дáлі
трижди 7 б́уде 21, да 1, то б́уде 22. Знача́ть три рази
754 б́уде 2262.

Ище зада́ча: 5413 узя́ть 32 рази. Отъ и пи́шемъ:

$$\begin{array}{r} 5413 \\ 32 \\ \hline 10826 \\ 16239 \\ \hline 173216 \end{array}$$

Тутъ помножили ми 5413 перше на 2, отъ и вийшло підъ чертою 10826; потімъ помножили на 3 и почали підписувать противъ 3-хъ, а поелі підчеркнули, да обидва добутки зложили такъ, якъ робитця складанне. Отъ и знаємъ, що якъ узять 5413 тридцять два рази, то буде 173216.

Нехай же буде така задача :

$$\begin{array}{r} 5000 \\ 20 \end{array}$$

Се значить, щобъ 5000 узять 20 разъ. Тоді підчеркнуть и всі нулі виставить у-рядъ, а числа помножить. Отъ и вийде :

$$\begin{array}{r} 5000 \\ 20 \\ \hline 100000 \end{array}$$

Отъ ище задачи :

30080	4620	43465
30	340	3002
<hr/>	<hr/>	<hr/>
902400	184800	86930
	1386	130395
	<hr/>	<hr/>
	1570800	130481930

Помножаючи на яку-небудь цифру, треба починать підписувать якъ-разъ противъ неї. Отъ нехай би 522 треба було взать 333 рази; то помноженне вийдетця такъ :

522

333

4566

4566

4566

173826

А щобъ дѣло помножати, треба вивчити таблицу помноження, котѣра тутъ припечатана. Читати же її такъ: Дважды два — чотирі, дважды три — шість, и далі; а якъ дійдешъ до трѣхъ, то *трижды* читай; до чотирѣхъ — *чотиріжды*, до пяти — *пятьма* до шести — *шестьма*, до семи — *семь*, до восьми — *восемь*, до девяти — *девятьма*.

Таблица множенія.

2	×	2	=	4
2	×	3	=	6
2	×	4	=	8
2	×	5	=	10
2	×	6	=	12
2	×	7	=	14
2	×	8	=	16
2	×	9	=	18
2	×	10	=	20
3	×	3	=	9
3	×	4	=	12
3	×	5	=	15
3	×	6	=	18
3	×	7	=	21
3	×	8	=	24
3	×	9	=	27
3	×	10	=	30
4	×	4	=	16
4	×	5	=	20
4	×	6	=	24
4	×	7	=	28
4	×	8	=	32
4	×	9	=	36
4	×	10	=	40
5	×	5	=	25
5	×	6	=	30
5	×	7	=	35
5	×	8	=	40
5	×	9	=	45
5	×	10	=	50
6	×	6	=	36
6	×	7	=	42
6	×	8	=	48
6	×	9	=	54
6	×	10	=	60
7	×	7	=	49
7	×	8	=	56
7	×	9	=	63
7	×	10	=	70
8	×	8	=	64
8	×	9	=	72
8	×	10	=	80
9	×	9	=	81
9	×	10	=	90
10	×	10	=	100

ЧЕТВЕРТА СПРАВА, ПОДІЛЪ.

Якъ би кому треба було поділити на рівні часті грош, або жито, то для сього есть у Ариѳметики справа *поділу*. Отъ нехай би треба було 483 поділити на 23 рівні часті; то пішуть такъ:

$$\begin{array}{r|l} 483 & 23 \end{array}$$

Оце жъ 483 зоветця *діляме*, а 23 *ділитель*, а всяка 23 часть бѣде звѣтлєсь *частіна*. Беремъ заразъ дві цифри одъ лівой руки, іменно 48 и говоримъ 23 у 48 бѣде 2 рази. И пішемъ:

$$\begin{array}{r|l} 483 & 23 \\ \hline & 2 \end{array}$$

Потімъ 23 помножаємъ на 2 и підписуемъ добѣтокъ підъ 48; іменно:

$$\begin{array}{r|l} 483 & 23 \\ 46 & 2 \end{array}$$

Далі одлічимъ добѣтокъ 46 одъ 48. Останетця підъ чертою 2. До числа добавимо трейтю цифру 3; бѣде підъ чертою 23; и тогді задѣча івитця вже такою:

$$\begin{array}{r|l} 483 & 23 \\ 46 & 2 \\ \hline & 23 \end{array}$$

Изнѡвъ говоримъ 23 у 23 бѣде 1 разъ; изнѡвъ пішемъ у частіні 1; помножаємъ на ёго 23 и добѣтокъ

одлічуємъ одъ 23; въ оста́чі не бу́де нічо́го. А зада́ча
я́витця тако́ю:

$$\begin{array}{r} 483 \overline{) 23} \\ 46 \overline{) 21} \\ \hline 23 \\ 23 \\ \hline 0 \end{array}$$

Отъ и вийшло, що якъ поді́лити 483 на 23 ча́сті,
то вся́ка ча́сть бу́де 21.

Бува́є ча́сомъ, що припи́савши до оста́нку одну́ ці-
фeру ділі́мого, ділі́тель въ ё́му не поміща́ється; въ та-
ко́му ра́зі пі́шуть у ча́стїні 0, а до оста́нку до́нісують
дру́гу ціфeру ділі́мого и ро́блять си́раву, якъ ка́зано.
Се тра́питця въ сі́хъ зада́чахъ:

	$\begin{array}{r} 65683496 \overline{) 20} \\ 60 \dots \dots \overline{) 3284174} \\ \hline 56 \dots \dots \\ 40 \dots \dots \\ \hline 168 \dots \dots \\ 160 \dots \dots \\ \hline 83 \dots \dots \\ 80 \dots \dots \\ \hline 34 \dots \dots \\ 20 \dots \dots \\ \hline 149 \dots \dots \\ 140 \dots \dots \\ \hline 96 \\ 80 \\ \hline 16 \end{array}$	
$\begin{array}{r} 67508 \overline{) 42} \\ 42 \dots \dots \overline{) 1607} \\ \hline 255 \dots \dots \\ 252 \dots \dots \\ \hline 308 \\ 294 \\ \hline 14 \end{array}$		$\begin{array}{r} 300022 \overline{) 130} \\ 260 \dots \dots \overline{) 2307} \\ \hline 400 \dots \dots \\ 390 \dots \dots \\ \hline 1022 \\ 910 \\ \hline 112 \end{array}$

ПОВІРКА ЧОТИРОХЪ СПРАВЪ.

Повірити, чи такъ зроблено *складання* можна черезъ одлічъ. Одкінуть одінь рядъ складаємихъ чиселъ, а всі безъ ёго зложіть и одлічіть одъ сѹмми. Коли въ остѹнку вийде одкінутий рядъ, то нема въ складанні помилки. Зробимо прикладъ:

$$\begin{array}{r} 1620 \\ 120 \\ 380 \\ \hline 2320 \text{ (*)} \\ 700 \\ \hline 1620 \end{array}$$

Повірка *одлічу* робитця черезъ складання. Зложіть одлічуєме зъ остѹнкомъ, и якъ вийде зменшаєме, то нема помилки. Прикладъ:

$$\begin{array}{r} 2683 \\ 1500 \\ \hline 1183 \\ \hline 2683 \end{array}$$

(*) Тутъ одкидається первий рядъ складаємихъ чиселъ 1620, а складаютьця два остѹтні ряди 120 и 380, и якъ одлічитця сѹмма, що вийшла одъ сѹго вже складання, 700, одъ сѹмми, що попередъ вийшла, то отъ и виходить одкінутий рядъ 1620.

Повірка *помноження* рóбитця черезъ поділъ. Поді-
літь добúтокъ на мно́жителя, и коли вийде помножа́еме,
то нема́ помілки. При́кладъ :

$\begin{array}{r} 4286 \\ 32 \\ \hline 8572 \\ 12858 \\ \hline 137152 \end{array}$	$\begin{array}{r l} 137152 & 32 \\ 128 & \hline 91 & \\ 64 & \\ \hline 275 & \\ 256 & \\ \hline 192 & \\ 192 & \\ \hline & \end{array}$
--	---

Повірка *поділу* рóбитця черезъ помно́ження. Помно́-
жить частину на ділителя и приложіть остáточокъ, и
коли вийде діліме, то нема́ помілки. При́кладъ :

$\begin{array}{r l} 8620 & 55 \\ 55 & \hline 312 & \\ 275 & \\ \hline 370 & \\ 330 & \\ \hline 40 & \end{array}$	$\begin{array}{r} 156 \\ 55 \\ \hline 780 \\ 780 \\ \hline 8580 \\ 40 \\ \hline 8620 \end{array}$
--	---

НАЗВАНІ ЧІСЛА.

Чісла самі по собі, якъ отъ: 2, 8, 100, зовúтся
прóстими; якъ же вони якъ-не́будь на́звані, якъ отъ: 2
пúди, 8 рублívъ, 100 верстъ, то зовúтся *назва́ними*.

Щобъ добре висчитувать названні числа, треба знать усіякі звѣннѣ. Для сѣго нѣвчн оцѣ рѣшишь:

У вереті 500 сажнівъ; у сажні 3 аршини; у аршині 16 вершківъ.

У четвѣрті 8 четвѣरिकівъ або мірокъ, у четвѣрику або мірці 8 гарицівъ.

У пуді 40 фунтівъ; у фунті 32 лѣти; у лѣті 3 золотники.

У годі 12 місяцівъ, у місяці 30 днівъ (*), у дні 24 часи, у часі 60 минутъ. А всѣго въ годѣ триста шістьдесять пять днівъ.

У рублі 100 копѣекъ.

СПРАВА РОЗДРІВЪ.

Трапляється въ щогті роздирѣть на найменші звѣннѣ яке-нѣбудь число. Ся справа зовѣтъя *роздирѣть*; а рѣбитця вона такъ. Пехай би довелось роздирѣть 4 вереті, 28 сажнівъ и 2 аршини на вершкі, щобъ знать скільки вершківъ вийде изъ 4 веретъ, 28 сажнівъ и 2 аршинъ. То заразъ 4-вереті помножмъ на 500 сажнівъ, бо въ вереті сажнівъ пять сотъ. Вийде оно такъ.

(*) Місяці не всі рівні, іменно: у генварі 31, у февралі 28, а въ високосний годъ 29 днівъ, у марті 31, у апрелі 30, у маі 31, у іюні 30, у іюлі 31, у августі 31, у сентябрі 30, у октябрі 31, у ноябрі 30, у декабрі 31 день.

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \end{array}$$

До сіхъ 2000 сажнівъ, котóri вийшли съ 4 верстъ, приблáдуемъ тіі 28 сажнівъ, котóri єсть у задачі. Вийде такъ :

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \end{array}$$

Щобъ узнати, скільки въ сихъ 2028 сажняхъ аршинъ помножимъ їхъ на 3, бо въ сажні три аршини. Вийде такъ :

$$\begin{array}{r} 4 \\ 500 \\ \hline 2000 \\ 28 \\ \hline 2028 \text{ сажнівъ} \\ 3 \\ \hline 6084 \text{ аршинъ} \end{array}$$

До сіхъ 6084 аршинъ приложимъ 2 аршини, котóri єсть у задачі ; вийде 6086 аршинъ. Щобъ узнати скільки въ нихъ вершківъ, помножимъ 6086 на 16, бо въ аршині 16 вершківъ. Тоді вся справа вийде въ насъ такъ :

$$\begin{array}{r}
 4 \\
 \times 500 \\
 \hline
 2000 \\
 + 28 \\
 \hline
 2028 \text{ сажнівъ} \\
 \times 3 \\
 \hline
 6084 \\
 + 2 \\
 \hline
 6086 \text{ аршинъ} \\
 \times 16 \\
 \hline
 36516 \\
 6086 \\
 \hline
 97376 \text{ вершківъ.}
 \end{array}$$

Крестикъ \times ставитца въ справахъ для того, щобъ означити помноженне, крестикъ $+$, щобъ означити складанне, а значокъ $—$ показує одлічъ.

Такъ же роздробляютьца и всі інші звання. Отъ задачи :

1. Роздробіть 50 четвертій, 6 четвериківъ и 5 гарицівъ — на гариці.

$$\begin{array}{r}
 50 \text{ четвертій, } 6 \text{ четвериківъ, } 5 \text{ гарицівъ.} \\
 \times 8 \\
 \hline
 400 \\
 + 6 \\
 \hline
 406 \text{ четвериківъ.} \\
 \times 8 \\
 \hline
 3248 \\
 + 5 \\
 \hline
 3253 \text{ гарицівъ.}
 \end{array}$$

2. Скільки золотників у 20 пудах, 36 фунтах и 2 лотах?

$$\begin{array}{r}
 20 \text{ пудъ, } 36 \text{ фунтівъ, } 2 \text{ лоти.} \\
 \times 40 \\
 \hline
 800 \\
 + 36 \\
 \hline
 836 \text{ фунтівъ.} \\
 \times 32 \\
 \hline
 4672 \\
 2508 \\
 \hline
 26752 \\
 + 2 \\
 \hline
 26754 \text{ лотівъ} \\
 \times 3 \\
 \hline
 80262 \text{ золотниківъ}
 \end{array}$$

3. Скільки в годі минутъ?

$$\begin{array}{r}
 1 \text{ годъ} \\
 \times 365 \\
 \hline
 365 \text{ днівъ} \\
 \times 24 \\
 \hline
 4460 \\
 730 \\
 \hline
 8760 \text{ часівъ} \\
 \times 60 \\
 \hline
 525600 \text{ минутъ.}
 \end{array}$$

4. Скільки в 2000 рублів копійекъ?

$$\begin{array}{r}
 2000 \text{ рублівъ} \\
 \times 100 \\
 \hline
 200000 \text{ копійекъ.}
 \end{array}$$

СПРАВА ПЕРЕВЕРТАННЯ.

Иноді ну́жно буває въ щоті дрібніі звання перевер-
ну́ть на великі. Ся справа зовѣтця перевертаннямъ.

Отъ нехай би вийшло въ мене въ щоті 97376 верш-
ківъ; а я бѣ схотівъ знать, скілько тутъ вийде веретъ;
то заразъ трѣба вершкі діліть на старше звание, на
аршини. У аршині 16 вершківъ, то 97376 и поділіть
на 16:

$$\begin{array}{r|l}
 97376 & \text{верш.} \\
 96 \cdot \cdot \cdot & 16 \\
 \hline
 437 \cdot & 6086 \text{ аршинъ.} \\
 128 \cdot & \\
 \hline
 96 & \\
 96 & \\
 \hline
 &
 \end{array}$$

Поділивши 97376 вершківъ на 16, ми бачимъ, що
вийшло зъ нихъ 6086 аршинъ. Скілько жъ у сіхъ ар-
шинахъ веретъ? Бѣдемъ діліть и аршини на старше
званне, такъ якъ вершкі. У сажні 3 аршини, Розді-
лимъ 6086 аршинъ на 3.

$$\begin{array}{r|l}
 6086 & \text{арш.} \\
 6 \cdot \cdot \cdot & 3 \\
 \hline
 08 \cdot & 2028 \text{ сажнівъ} \\
 6 \cdot & \\
 \hline
 26 & \\
 24 & \\
 \hline
 & 2 \text{ аршини.}
 \end{array}$$

Вийшло зъ 6086 аршинъ 2028 сажнівъ и 2 аршини.
Скільки жъ у сіхъ сажняхъ верстѣ? Розділимъ їхъ на
500, бо въ версті 500 сажнівъ.

$$\begin{array}{r|l} \text{сажн.} & \\ 2028 & 500 \\ \hline 2000 & 4 \text{ версті} \\ \hline & 28 \text{ сажнівъ} \end{array}$$

Отъ и виходить, що въ 97376 вершкахъ 4 версті,
28 сажнівъ и 2 аршини. А що воно іменно такъ, то се
ми бачимо съ того, що, роздробивши въ прѣжній задачі
4 версті, 28 сажнівъ и 2 аршини на вершки, ми полу-
чили 97376 вершківъ.

Такъ завсегдѣ можна роздѣль повѣритъ перевертан-
немъ, а перевертанне роздробомъ.

Візьмемъ для задачі тіі саміі числа, що повихо-
дили у насъ изъ роздробу.

1. *Скільки четвертій у 3253 гарняхъ?*

$$\begin{array}{r|l} & \text{гарн.} \\ 3253 & 8 \\ \hline 32 \dots 406 & \text{четверик.} \\ \hline 33 \ 40 \dots & 50 \text{ четвертій} \\ 48 & 6 \text{ четвериківъ} \\ \hline & 5 \text{ гарцівъ} \end{array}$$

Виходить: 50 четвертій, 6 четвериківъ и 5
гарцівъ.

2. Скільки пудъ у 80262 золотниківъ?

ЗОЛОТН.			
80262	3		
6 . . .	26754	ЛОТ.	32
20 . . .	256 . .	ФУНТ.	40
18 . . .	415 .	80 :	20 пудъ
22 . .	96 .	36	фунтівъ
24 . .	194		
46 .	192		
45 .	2	ЛОТН	
42			
42			
»			

Виходить: 20 пудівъ, 36 фунтівъ и 2 лоти.

3. Скільки годъ у 52560 минутахъ?

ХВИЛ.			
52560	60		
480 . .	8760	ГОД.	24
456 .	72 . .	ДН.	365
420 .	456 .	365	1 годъ
360	444 .	»	
360	120		
»	120		
»			

Виходить: рівно 1 годъ.

4. Скільки рублівъ у 200000 копійкахъ?

$$\begin{array}{r|l} \text{кон.} & \\ 200000 & 100 \\ 200 \cdot \cdot \cdot & 2000 \text{ рублівъ.} \\ \hline & 000 \end{array}$$

Виходить: 2000 рублівъ.

СПРАВА, СКЛАДАННЯ НАЗВАННИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Нехай би треба було зложити докупи:

$$\begin{array}{rclclcl} 5 \text{ верст} & 400 \text{ сажнів} & 2 \text{ аршини} \\ 8 & — & 100 & — & 1 & — \\ 14 & — & 482 & — & 2 & — \end{array}$$

Починають сю справу треба одъ меншого звання. Зложити перше аршини: 2 да 1, да 2 вийде 5 аршинъ. Перевернуть ихъ на сажні:

$$\begin{array}{r|l} \text{арш.} & \\ 5 & 3 \\ 3 & 1 \text{ саж.} \\ \hline & 2 \text{ арш.} \end{array}$$

Вийде 1 сажень и 2 аршини. Два жъ аршини напсать підъ аршинами, а оди́нь сажень приложити до сажнівъ и складать тоді вже сажні. Вийде всього 983 сажні, — більшъ ніжъ у вереті; то треба перевернуть ихъ на верети:

$$\begin{array}{r|l} \text{сажн.} & \\ 983 & 500 \\ 500 & 1 \text{ верста} \\ \hline & 483 \text{ сажні} \end{array}$$

483 сажні писать підъ сажнями, а 1 верстѣ при-
ложить до верстѣ и складувать верста. Отъ и вийде
вся справа такъ:

5	верстѣ	400	сажнівъ	2	арш.
8	—	100	—	1	—
14	—	482	—	2	—
<hr/>					
28	верстѣ	483	сажні	2	арш.

Отъ ище задачі:

500	четвертѣй	6	четвериківъ	3	гарці
100	—	4	—	4	—
1000	—	7	—	6	—
5862	—	3	—	0	—
<hr/>					
7464	четверті	5	четвериківъ	5	гарцівъ

300	пудъ	32	фунти	120	рублівъ	52	копійки
600	—	20	—	600	—	90	—
826	—	39	—	10	—	87	—
5000	—	2	—	1852	—	3	—
16	—	0	—	4222	—	60	—
<hr/>				<hr/>			
6744	пуди	13	фунтівъ	6806	рублівъ	92	копійки

5	годъ	2	місяці	27	день
1	—	11	—	20	—
4	—	10	—	13	—
<hr/>					
12	годъ	1	місяць	0	день

СПРАВА ОДЛІЧЬ НАЗВАНИХЪ ЧІСЕЛЪ.

Тутъ одлічуютьца мѣнші звѣннѣ зъ мѣншихъ, а бѣльші зъ бѣльшихъ, такъ якъ и въ прѣстихъ чѣслахъ; тѣлько, якъ у зменшаѣмому мѣнше бѣде, нѣжъ въ одлічуѣмому, то одъ старшого звѣннѣ берѣтца однінѣца, роздробляѣтца на мѣнше звѣннѣ, прикладуетца до зменшаѣмого, и тоді вже зъ ѣго одлічують. Отъ нехай бѣде трѣба съ 14 рублівъ 40 копѣекъ одлічіть 2 рублі и 82 копѣйки. Напишемо порядкомъ:

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублівъ } 40 \text{ копѣекъ} \\ 2 \quad \text{—} \quad 82 \quad \text{—} \\ \hline \end{array}$$

Заразъ бачимъ, що зъ 40 нельзя одлічіть 82. То берѣмъ одъ 14 рублівъ 1 рубъ и роздробляѣмъ на копѣйки; бѣде 100 копѣекъ, да 40 копѣекъ. Отъ 140 копѣекъ можна вже одлічити 82 копѣйки. Вийде въ остатку 58 копѣекъ. Тепѣрь одлічуемъ рублі. Було 14 рублівъ, да взяли ми одінь до мѣншого звѣннѣ, такъ осталося 13. Изъ сихъ 13 одлічимъ 2; отъ и вийде вся справа такъ:

$$\begin{array}{r} 14 \text{ рублівъ } 40 \text{ копѣекъ} \\ 2 \quad \text{—} \quad 82 \quad \text{—} \\ \hline 11 \text{ рублівъ } 58 \text{ копѣекъ} \end{array}$$

Отъ ищѣ задачи:

$$\begin{array}{r} 3 \text{ верстѣ } 490 \text{ сажнівъ } 2 \text{ аршинѣ} \\ 1 \quad \text{—} \quad 491 \quad \text{—} \quad 1 \quad \text{—} \\ \hline 1 \text{ верста } 499 \text{ сажень } 1 \text{ аршинъ} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 600 \text{ пудъ } 2 \text{ фўнти} \\ 21 \text{ — } 39 \text{ —} \\ \hline 578 \text{ пудъ } 3 \text{ фўнти} \end{array}$$

СПРАВА ПОМНОЖЕНІЕ НАЗВАНІХЪ ЧІСЕЛЪ.

Названіи числа помножаються такъ, якъ и прѣстїи, почавши одъ меншихъ званий; тільки, якъ вийде въ добўтку стїлько або бїльшъ, нїжъ одинїця вишчого звания, то перевертаєтця сей добўтокъ у старше званіе и що вийде въ частїні, те прикладуетця до добўтку одъ помноженія старшого звания. Отъ нехай намъ треба було бъ роздїть 20 чоловікамъ по 8 рублївъ и 47 копїєкъ. Написать задачу треба такъ:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублївъ } 47 \text{ копїєкъ} \\ \times 20 \\ \hline \end{array}$$

Одъ помноженія 47 копїєкъ на 20 чоловікъ вийде 940 копїєкъ; а въ рублї тільки 100 копїєкъ. Перевернемъ на рублї 940 копїєкъ; вийде 9 рублївъ, 40 копїєкъ. Копїйки напишемъ підъ копїйками, а 9 рублївъ замітимъ. Теперъ помножимо 8 рублївъ на 20 чоловікъ; вийде 160 рублївъ; да приложимо сюди тїи 9 рублївъ, — вийде 169 рублївъ. Вся справа бўде тоді въ насъ така:

$$\begin{array}{r} 8 \text{ рублївъ } 47 \text{ копїєкъ} \\ \times 20 \\ \hline 169 \text{ рублївъ } 40 \text{ копїєкъ} \end{array}$$

Отъ и знаємъ, що треба двадцятомъ чоловікамъ ви-
дати 169 рублівъ 40 копійекъ.

Ище задачі :

1. 35 душъ привезли по 2 четверті и по 6 че-
твериківъ жита. Скільки всього?

$$\begin{array}{r} 2 \text{ четверті, } 6 \text{ четвериків} \\ \times 35 \\ \hline 96 \text{ четвертій, } 2 \text{ четвериків} \end{array}$$

2. 130 жінокъ нажали по 1 копій и по 10
снопівъ. Скільки всього копівъ нажато?

$$\begin{array}{r} 1 \text{ копі } 10 \text{ снопівъ} \\ \times 130 \\ \hline 151 \text{ копі } 40 \text{ снопівъ.} \end{array}$$

3. Привезли чумаки на 13 возахъ по 49 пудівъ
и 27 фунтівъ соли. Скільки всього соли привезено?

$$\begin{array}{r} 49 \text{ пудівъ } 27 \text{ фунтівъ} \\ \times 13 \\ \hline 645 \text{ пудівъ } 31 \text{ фунтівъ.} \end{array}$$

4. Копало 150 грабарівъ канаву и всякий гра-
баръ викопавъ канави 8 сажнівъ и 2 аршини.
Скільки всього викопано канави?

$$\begin{array}{r} 8 \text{ сажнівъ } 2 \text{ аршини} \\ \times 150 \\ \hline 2 \text{ верстї, } 300 \text{ сажнівъ } 0 \text{ аршинівъ.} \end{array}$$

3. 5862 чоловікамъ роздано по 4 пуди и по 21 фунту хліба. Скільки пудъ усѣго роздано?

$$\begin{array}{r} 4 \text{ пуди } 21 \text{ фунтъ} \\ \times 5862 \\ \hline 26325 \text{ пудъ } 22 \text{ фунти.} \end{array}$$

СПРАВА, РОЗДІЛЪ НАЗВАНИХЪ ЧИСЕЛЪ.

Ділять названіи числа такъ, якъ и простиі, почавши одъ старшихъ званий. Що остаетця одъ розділу, те прикладуетця до меншого звання и вкуні зъ нимъ ділитця. Отъ послі отця осталоє на 8 сипівъ 123 рублі и 40 копійекъ. Почімъ доведѣтця на брата?

Пишемъ задачу такъ:

$$\begin{array}{r|l} 123 \text{ рублі } 40 \text{ копійекъ} & 8 \\ 8 & \hline 43 & 15 \text{ рублівъ} \\ 40 & \\ \hline 3 \text{ рублі} & \end{array}$$

Виходить по 15 рублівъ; да ище осталоє 3 рублі и 40 копійекъ. Роздробляемъ 3 рублі на копійки; вийде 300 копійекъ. Прикладуемъ 40; вийде 340 копійекъ. Тогді розділимъ 340 на 8, и вийде до 15 рублівъ ище й по 42 копійки; да остаетця одъ розділу 4 копійки. Роздробимъ ихъ на денежки, вийде 8 денежокъ, — по одній на брата.

Щобъ знать, чи по стільки іменно впадѣ на всякого брата, помножъ 15 рублівъ, 42 копійки и 1 денежку на 8; то й вийде 123 рублі 40 копійекъ.

$$\begin{array}{r} 15 \text{ рублів } 42 \text{ копійки } 1 \text{ денежка} \\ \times 8 \\ \hline 123 \text{ рублі } 40 \text{ копійок } 0 \text{ денежок.} \end{array}$$

Ище задачі :

1. *Треба перевезти 890 пудъ жита на 24 підводи. По скільки прийдеця на кожну підводу?*

$$\begin{array}{r} 890 \text{ пудъ} \overline{) 25} \\ 75 \overline{) 35 \text{ пудъ, } 24 \text{ фўнти.}} \\ \hline 140 \\ 125 \\ \hline 15 \\ \times 40 \\ \hline 600 \overline{) 25} \\ 50 \overline{) 24} \\ \hline 100 \\ 100 \\ \hline \end{array}$$

2. *352 грабарі порядились викопати канаву завдовжки на 28 верстъ и 82 сажні. Скільки повиненъ усякий грабаръ прокопати?*

$$\begin{array}{r} 28 \text{ верстъ } 80 \text{ сажнівъ} \overline{) 352} \\ \times 300 \overline{) 40 \text{ сажнівъ.}} \\ \hline 14000 \\ + 80 \\ \hline 14080 \overline{) 352} \\ 1408 \overline{) 40 \text{ сажнівъ.}} \end{array}$$

ЗАДАЧИ ЗЪ ОДВІТАМИ.

1) Въ 128 верстахъ скільки аршинівъ? — *Одвѣтъ:* 192,000 арш.

2) Хазяїнъ продавъ пшениці въ першій разъ 7 четвертѣй 3 четверикі и 7 гарницѣвъ; у друге 5 четверт. 6 четверик. и 5 гарниц.; въ третій разъ 9 четверт. 5 четверик. и 6 гарниц. Скільки вінъ продавъ всієї пшениці? — *Одвѣтъ:* 23 четвѣрти 2 гарниці.

3) Одинъ чумакъ привізъ соли 512 пудівъ и 25 фунтівъ; продавъ на ярмарці 235 пуд. 28 фунт. и 15 лотівъ. Скільки у ёго щѣ осталося? — *Одвѣтъ:* 276 пуд. 36 фунт. 17 лот. осталося.

4) 25 косарівъ заробілаи 13 рублівъ 75 копійекъ. По скільки заробівъ кожный косарь? — *Одвѣтъ:* по 55 коп.

5) Хазяїнъ нанявъ наймита и договорівся платити ёму въ годъ по 12 руб. 50 коп. Наймитъ служивъ 7 літъ и взявъ готовихъ грошей 67 р. 25 коп. и одѣжу. Скільки жъ та одѣжа стоить? — *Одвѣтъ:* 20 руб. 25 коп. стоить одѣжа.

6) Куплено 75 платківъ за 158 руб. 25 коп. и продано опісля всѣку дюжину по 27 руб. 60 коп. Скільки получено барива на одинъ платокъ? — *Одвѣтъ:* 49 коп.

7) Скільки треба возівъ съ хлібомъ, щобъ прохарчовати 4500 чоловікъ въ 8 днівъ, считавши, що на возі вміститься 75 хлібівъ, ко́жний хлібъ по 15 фунтівъ, а на вського чоловіка дається въ день по 1 фунту 16 лотівъ. — *Одвѣтъ*: 40 возівъ.

8) За 110 сажнівъ дровъ березовихъ и 80 саж. сосновихъ заплачено 1272 рублі; другимъ разомъ по тій же ціні куплено 129 саж. дровъ березовихъ и 80 саж. сосновихъ и заплачено 1408 руб. 80 коп. — По якій ціні куплено сажень березовихъ и по якій сажень сосновихъ дровъ? — *Одвѣтъ*: березові по 7 р. 20 коп., а соснові по 6 рублівъ сажень.

9) За три штуки саєти дано 486 руб.; въ першій штуці було 58 арш.; въ другій вдвоє більшъ безъ 38 арш.; а въ третій втроє менше, ніжъ въ другій. По скільки жъ стоїть 1 аршинъ саєти? — *Одвѣтъ*: по 3 руб.

10) Два пішохóдці идуть настрічу одинъ одному и зустрілись въ 14 днівъ; первий ишовъ по 34 веретві въ день; по скільки жъ йшовъ другий, коли всѣі дороги було 882 веретівъ? — *Одвѣтъ*: 29 веретівъ.

11) Одинъ поміщикъ долженъ купцеві 4560 руб., да взявъ ще у ёго товарівъ на 3285 руб. Скільки вінъ ище виновать грошей, оддавши 47 билетівъ 50-ти рублевихъ и 145 билетівъ 25-ти рублевихъ? — *Одвѣтъ*: 1870 руб. долженъ.

ВЕЛИ́КИ СЛОВА́

ИЗЪ

ПИСЬМА́ СВЯТО́ГО.

Святе Письмо́ снѣ вели́кими слова́ми, якъ не́бо зоря́ми, а тутъ напеча́тані тільки де-ко́торі, щобъ уся́ка па́м'ять змогла́ їхъ умі́стити у собі. Благода́тні ці слова́ осві́тають уся́ку ду́шу, ко́тора їхъ зъ вірою при́йме и сохрани́ть.

Нача́ло премѹдрости стра́хъ ГДѢИ.

Нача́ло премѹдрости стра́хъ Госпо́день (Псал. 101, ст. 10).

Хто Бо́га бо́їтця, той нічо́го леда́чого не ро́бить; а не ро́бячи леда́чого, бере́тця за до́бре, за розу́мне: отъ и нача́ло премѹдрости.

Бла́жєни слы́шащїи сло́во Бжїє и храни́щїи є.

Бла́жєни слы́шащїи сло́во Бо́жє и храни́щїи є (Луки, гл. 11, ст. 28.)

Коли до́брий чолові́къ о́бєрне до насъ розу́мне сло́во, то й то яка ра́дість! а слуха́ть сло́во Бо́же — исти́н-

по єсть блаженство. Розумне слово доброго чоловіка тимъ намъ приїтне, що воно насъ навчає, якъ у світі жити. Не инако жъ и Божє слово вселяє въ дѹшу блаженство : душѣ одъ єго свѣтъ одкриваєтця ; душѣ розуміє черезъ єго праведний путь свѣй. Тимъ - то *слѹхати* и *хранити* , чи то не забувають слова Божого — одно одъ дрѹгого не оддїляєтця ; бо хто слѹхає зъ вірою, той не забуде. Блаженъ чоловікъ на землі, слѹхаючи слово Божє и живучи по слову Божому ; блаженъ буде вінъ и на томѹ свѣті, за тє, що слѹхавъ и хранивъ Божє слово !

Да оувѣси, како подобаєтѣ въ домѣ Бжїи жити, іже єсть Црква Бга жива, столпъ и оутвержденїє істини.

Да увѣси, како подобаєтѣ въ домѹ Божїи жити, іже єсть Церковь Бѹга жива, столпъ и утвержденїє істини (1 Тим., гл. 3, ст. 15).

Жити въ домѹ Божому не значить, щобъ іменно жити въ церковній огрѣді, а значить душєю пробувати въ Божому домі и розуміть сєрцемъ служєние Бѹгові. Домомъ Божимъ, або Церквою, зовѣтця громада віринхъ Бѹгові душъ. Ся Церква стоїть стовпѹмъ непорушимимъ середъ мїру. Миръ и сюді и туді хитаєтця одъ людської неправди и тїлько тимъ не падає, що обнираєтця объ сєй стовпъ непорушимий. Миръ черезъ грїхї людські багáто рѹбить неправди, и істина тїлько тимъ не зникла одъ людськихъ беззаконїй, що піддєр-

жуе и Цѣрква Христова. Создавъ и Христоу на за-
щиту людей одъ диявола. Дияволъ же есть отецъ не-
правди; то Цѣрковь не чимъ инымъ и боронить миръ
одъ его, якъ правдою. Тимъ она и домъ Господень,
бо Господь есть правда; тимъ она и *столпъ и утвер-*
жденіе истины.

Дѣломъ и словомъ чти Отца твоего и мать,
да найдетъ ти благословеніе ѿ нихъ. Благословеніе
бо Отчее оутверждаетъ дома чадъ, клѣтва же
матерна искореняетъ до основанія.

Дѣломъ и словомъ чти отца твоего и мать, да най-
детъ ти благословеніе отъ нихъ. Благословеніе бо отчее
утверждаетъ дома чадъ, клѣтва же матерны некореняетъ до основанія (Сир., гл. 3, ст. 8, 9).

Всѣмъ сердцемъ твоимъ прославляй Отца
твоего, и матерныхъ болѣзней не забуди: помни,
яко тѣма рожденъ еси, и что има воздаси,
якоже они тебѣ.

Всѣмъ сердцемъ твоимъ прославляй отца твоего, и
матерныхъ болѣзней не забуди: помни, яко тѣма ро-
женъ еси, и что има воздаси, якоже они тебѣ (Сир.,
гл. 7, ст. 29, 30).

Да веселится Отецъ и мати ѿ тебѣ, и да ра-
дуется рождаша тѣ.

Да веселится отецъ и мати о тебѣ, и да радуется
рождаша тя (Притч., гл. 23, ст. 25).

Чада, послашайте родителей своих во всемъ: сие во оубо́дно есть Гдѣви.

Чада, послушайте родителей своихъ во всемъ: сие бо угодно есть Господеву (Кол., гл. 3, ст. 20).

Чтѣй Отца, въ день мольбы своей оуслышанъ будетъ.

Чтѣй отца, въ день мольбы своей услышанъ будетъ (Сир., гл. 3, ст. 5).

Чадѡ, заступѣ въ старости Отца твоего, и не ѡскорѣй его въ животѣ его.

Чадѡ, заступѣ въ старости отца твоего, и не оскорбѣй его въ животѣ его (Сир., гл. 3, ст. 12).

Иже злословитъ Отца или мать, смѣртїю да оумретъ.

Иже злословитъ отца или мать, смѣртїю да умретъ (Исх., гл. 21, ст. 16 Матѡ. гл. 15, ст. 4).

Отець и матери благословляють тільки добрыхъ дѣтей — не одними рука́ми, а тако́ жъ и душею. Кто жадае заслужить благословѣние, то не ина́ко его заслужить, якъ добримъ вчинками. 'Отъ же, привикши добре робить, чоловікъ самъ собою вже кладѣ тверди́ню своему́ до́му: не введѣ та́кий свого́ до́му въ грѣхъ, у роспу́сту и у вся́ке роззорѣ́ние. Кто́ жъ робить такъ, що́ и матери́ни уста́ подвигне на кля́тбу, то сей чоловікъ підгни́въ у ко́рені и не мину́тця ёму́ матери́ни слѣ́зи. Тѣмъ-то учи́ть насъ Святе́ Письмо́ всі́мъ се́рцемъ до отца́ и ма-

тери оберта́тьця и вейку честь і́мъ оддава́ти. Вони тебе́ на сві́ть роди́ли; вони́ тебе́ ви́годовали; то хоть би́ ти й якъ і́мъ усердствова́въ, а нічо́го то́му рівно́го для і́хъ не змо́жешъ изро́бити, що́ вони́ для те́бе зро́били.

Не безче́сти чело́вѣка въ ста́рости є́го: і́бо й ти́ са́мъ состарѣ́шися.

Не безче́сти чело́вѣка въ ста́рости є́го: і́бо и ти́ са́мъ состарѣ́шися (Сир., гл. 8, ст. 7).

Ста́рость яка́ бь ні́ була́ — святе́ діло. 'Иншого́ Богъ держі́ть на сві́ті за є́го пра́вду: то якъ же то́бі тако́го чолові́ка безче́стити. 'Иншого́ жь держі́ть Госпо́дь на те́, щобъ да́ти є́му ча́су пока́я́тьця: якъ же ти, чо́ловіче, не бо́їся безче́стити того́, ко́го са́мъ Богъ не осуди́въ на сме́рть и держі́ть на сві́ті своєю́ ми́лостью? При́йде й тво́я ста́рість. Ко́ли бу́дешъ пра́веднимъ чо́ловікомъ, то я́ково́ то́бі са́мому бу́де безче́сте прийма́ти? Ко́ли жь грі́хы тво́ї до землі́ тебе́ пригні́татимуть, то якъ понесе́шъ на своїхъ плечахъ и́ще й безче́сте?

О́міне, не ре́вни́й му́жémъ злымъ, ни́жє́ возже́лѣй ка́рти съ ни́ми

Сы́не, не ре́вну́й му́жémъ злымъ, ни́жє́ возже́лѣй бы́ти съ ни́ми (Притч., гл. 24, ст. 1).

Нічо́го на́мъ зави́довать злимъ лю́дямъ, хоть би́ вони́ здава́лись и щасли́вими. Одна́ ома́на та́ве ща́сте! Не тільки́ не зави́ду́й, да хоть би́ и са́мъ ти ма́въ до́ступъ

до їх роскошівъ, то не жадай їхъ: се тільки солодка приманка, котрою дияволъ присоложує свою пекельню отруту, розставляючи її по всьому світу. Маєшъ трудовий шматокъ хліба, — поживай його, хвалячи Бога милосердного: отто тобі найздоровша харчъ, отто той *хлібъ насущный*, которого ти просишъ на одинъ тільки день у Бога, живучи на світі не стільки хлібомъ, скільки словомъ, котóre виходить изъ усть Божихъ: воно тебе держить на світі, воно тебе береже одъ лиха на сьому и одъ погібели на тому світі!

Близъ Гдѣ всѣмъ призывающимъ Его, всѣмъ призывающимъ Его во истинѣ.

Близъ Господь всѣмъ призывающимъ Его, всѣмъ призывающимъ Его во истинѣ (Псал., 144, ст. 18).

Бачимъ міжъ собою багато людей, которі благать Бога, щобъ давъ їмъ те и те. Чому жъ Богъ їмъ не дає? Тому, що не на добро просять, а на те, щобъ свою жадобу, або пиху, або злобу заспокоїть. Мало чого дитина не попросить, то хибѣ всяку вещь и дають їй? Нерозумні отці и матірки дають іноді дитині такє, що їй зашкодить; а Богъ — отецъ розумний и праведний: Вінъ знає, кому що дати и коли дати. Не думай, що Вінъ не чує твоєї молитви: Вінъ близько коло тебе, тільки призывай Его *во истинѣ*. Вінъ тільки и жде сего, щобъ зрозумівъ ти черезъ нужду и бідую свою, що такє світъ, що такє жизнь, що такє душа чоловіча и

що їй треба на світі. Зрозумій ее все такъ, якъ учить слово Христове, то й будешъ знати, якъ призивать Бóга *во істинь*, и вже тоді самъ почуєшъ душею, що Богъ близько коло тебе и скажешъ, такъ якъ Давидъ: *Едино просіхъ одъ Господа, то взыскахъ* (одного просивъ я тільки въ Господа, и знайшовъ те, чого просивъ!)

Аще ктò речеть, *яко люблю Б҃га, а брата своего ненавидитъ, ложъ єсть.*

Аще кто речеть, *яко люблю Бóга, а брата своего ненавидитъ, ложъ єсть* (1 Іоан., гл. 4 ст. 20).

Єсть на світі такі люде, котóрі здаютьця богомільними, и въ цѣркву разъ по разъ ходять, и по́стують, а добра нікому не роблять, думаячи: »Аби́ Бóгу вгодить, а люде мині байдуже!« То такіі нехай не сподіваятця ніякої нагороди одъ Бóга. Хто ненавидить свого брата, хто лю́дямъ не мислить добра, той нехай не думає, що вінъ любить Бóга. *Ложъ єсть!* (неправда сѣмý) говорить Апóстоль. Бóга не инáко можна любити, якъ діючи добро лю́дямъ. Богъ намъ усімъ Отець и не́ма Ё́мý більшої угоди, якъ хто любить чадъ Ё́го. Хто жъ ненавидить дітѣй, а говорить, що любить Отця, той неправду говорить.

Аще дрѹгъ дрѹга лю́вимъ, Б҃ъ въ насъ пребываетъ.

‘Аще другъ дру́га любимъ, Богъ въ насъ пребыва́етъ (1 Иоан., гл. 4, ст. 12).

Що-дня чита́емъ и мо́лимъ Бо́га: *прииди́ и вселѣся въ ны*, мо́лимъ, щобъ Госпо́дь, утіші́тель нашъ, Духъ істи́ни, пробува́въ въ на́шій душі. Вели́кої че́сти ми про́симъ; бо, ждучи́ до се́бе чоло́віка пова́жного, кото́рий насъ пора́дує своі́мъ сло́вомъ розу́мнимъ, прибіра́емъ и дві́рь, и ха́ту, и самі́ одяга́емся въ чи́сту оде́жу, а то́ жъ ждемó, щобъ самъ Богъ прийшо́въ и всели́вся въ насъ! ‘Отъ же така́ честь, така́ сла́ва неві́димо да́стця намъ, аби́ ми ду́шу свою́ очісти́ли одъ леда́чихъ думокъ и возлюбі́ли другъ дру́га. Вели́кі сі сло́ва Апóсто́льскіі: ‘*Аще другъ дру́га любимъ, Богъ въ насъ пребыва́етъ*. Богъ е́сть увесь одна́ любóвь, одна́ бла́гость, одно́ милосе́рдие; то, люблячи другъ дру́га, ми чере́з те са́ме ма́емъ у се́рці Бо́га и *Богъ* тимъ са́мимъ *въ насъ пребыва́етъ*.

Люба́й бра́та свого́, во свѣ́тѣ пребыва́етъ, и соблázна въ нѣ́мъ нѣ́сть: а ненави́дай бра́та свого́, во т́мѣ́ є́сть, и во т́мѣ́ хóдитъ.

Люба́й бра́та свого́, во свѣ́тѣ пребыва́етъ, и соблázна въ нѣ́мъ нѣ́сть: а ненави́дай бра́та свого́, во т́мѣ́ є́сть, и во т́мѣ́ хóдитъ (1 Иоан., гл. 2, ст. 10, 11).

Хто любі́ть бра́та свого́ (а бра́тъ нашъ — усе́йний чоло́вікъ), той усе́ одно́, що йде́ сере́дъ дня по доро́зі и до́бре ба́чить, куди́ ё́му йти; бо любóвь — прóста

намъ дорóга до цáрства небéсного. Богъ намъ давъ для на́шого спасéния велику за́повiдь: *возлюбй ближняго твоего, яко самъ себя*. Хто любить ближнёго, той, значить, зрозумiвъ за́повiдь Бóжу, и нема́ розумнiйшого чоловіка надъ ёго передъ Бóгомъ. Отсе́-то й есть: *во свѣтѣ пребываемъ*. Люблячи жъ ближнёго, радіючи ёму́ душею, не впадé вінъ и въ грiхъ, бо кого любить, того не бóде гра́бить, зневажа́ть, тому́ не бóде зави́довать, не бóде тому́ зла мiслить, не бóде того́ обмáнувать. Отсе́-то й значить: *и соблазна нсть въ немъ*. Хто жъ ненавидить свого́ брата, той не зрозумiвъ во́лі Бóжої, той не йде по дорóзі до цáрства небéсного. Значить, лука́вий обгорну́въ ёго́ ду́шу тьмою и вóдить ёго́ одъ одного́ грiха до друго́го, по́ки дове́де до погiбели.

Бсѣ, елика́ аще́ хóчете, да твора́тъ ва́мъ челове́цы, та́ко и вы твори́те имъ.

Вся, елика́ аще́ хóчете, да твора́тъ вамъ челове́цы, та́ко и вы твори́те имъ (Матт., гл. 7, ст. 12).

Нема́ лóучшого спосо́бу вберегти́сь одъ грiха́, якъ усе́йний свiй учи́нокъ до себе́ прикла́дувати. Коли́ бъ ти бувъ у нóжді, а то́бі хто по́мигъ, то радъ би ти бувъ и дякова́въ би. 'Отъ, ба́чивши чоловіка въ нóжді, не одверта́йся, поможи́ ёму́. Симъ ти уго́дишь Го́споду. Коли́ на твоё до́бро хто ква́шится и тя́гне ёго́ въ тебе́ зъ рукъ чи сiлою, чи обмáномъ, тя́жко то́бі непра́вду

переносить. 'Отъ же переступи черезъ чуже добро, а не займи, щобъ и кому другому не було тяжко. Такъ и въ усякому ділі роби, то й будешъ непороченъ передъ Богомъ.

Аще (бо) отпущаете человекѣмъ согрѣшенїа ихъ, отпуститъ и вамъ Отецъ вашъ небесный: аще ли не отпущаете человекѣмъ согрѣшенїа ихъ, ни Отецъ вашъ отпуститъ вамъ согрѣшенїй вашихъ.

'Аще (бо) отпущаете человекѣмъ согрѣшенїа ихъ, отпуститъ и вамъ Отецъ вашъ небесный: аще ли не отпущаете человекѣмъ согрѣшенїа ихъ, ни Отецъ вашъ отпуститъ вамъ согрѣшенїй вашихъ (Матт., гл. 16, ст. 14, 15).

Молимось що-дня: *Господи помилуй!* а самі чи багáто кого мѣлуемъ? 'Иный чоловікъ согрішивъ передъ нами незвичайнимъ слóвомъ, — то вже ми противъ ёго по-Христїянськи не обернемось, а заразъ одкажемъ ище гірше. Коли жъ не посміємъ, боючись ёго сил и вла́сти, то вже тайно ворогуємъ и раді бѣ утопитъ свого обідчика въ ложці водї. Хибá жъ сёго не буває, що одинъ другого налає, а другий ёго полюбѣ? Той ужé й такъ безумень и въ безумні лаетца, а вінъ, бьючи ёго, ище більшъ ёму сёрце ожесточає. А якъ би переніє лáйку безъ гніву, давъ ёму вгамовáтись, да обернувь до ёго по-братерськи, то безумна злоба самá бѣ себѣ постидї-

лаєь. А про худобу нічого й казати: и судомъ и безъ суда, хто якъ зможе, здирає зъ другóго за всяку винну й невинну шкоду. А знає, що й самъ грішить передъ Богомъ, боїтця кáри Бóжої и прóсить: «Помілуй мене, Бóже, по великій милости Твоїй!» 'Якъ же ти, чоловіче, прóсишь милости, а самъ немилосéрдний до тóго, хто передъ тобою провинився? Знай же, що й Господь тобі не одпу́стить согрiшéний твоїхъ, коли ти не одпу́скаєшь лю́дямъ їхъ вини передъ тобою.

Любіте браги́ вáша, добрò творіте ненавiдащымъ вáсъ, благословіте кленѹщыя вáмъ, и молітєся за творѹщихъ вáмъ напáсть.

Любіте враги́ вáша, добрò творіте ненавiдащымъ вáсъ, благословіте кленѹщыя вы, и молітєся за творѹщихъ вáмъ напáсть (Лук., гл. 6, ст. 27, 28).

Ні оди́нь чоловікъ не проживе́ безъ ворогiвъ на свiтi, ніхтò не вбережéтця, щòбъ ёго́ хто не возненавiдiвъ, щòбъ ёго́ хто не клявъ, щòбъ не нападáвъ на ёго́ ніхтò напáстю. Якá жъ защiта одъ ворогiвъ, одъ ненависти, одъ клятьби́, одъ напáсти? Змагáтьця зъ ворогáми, лайтьця, бить їхъ? Щò жъ изъ сёго́ б́уде? Хиба́ вóрогъ перестáне вороговáти одъ тóго, що ти ёго́ вiдлаавъ, абò побивъ, абò якъ iнше покаравъ? Хто жъ тебé ненавiдить, а ти ёго́ зненавiдишь, то вінъ ищé бiльшъ на тебé взлiтця за твою́ ненависть. Зачни́ клясти́ тóго, хто тебé проклинає, то вінъ, почувши твою́ клятьбу́, ищé голоснiйше

бúде клясти тебе. Такъ же й до всякого зла. Шляючи зломъ за зло, ти зла не винишъ, а тільки согрiшiаешъ передъ Бóгомъ и вóрога свого ище до бiльшого грiхá доводишъ. Тiмъ-то Премудрость Бóжа повелiла намъ iншимъ способомъ справлятися: велiть вона намъ любити ворогiвъ нашихъ, бо хто встоiть противъ любови и не ста-нетця зъ вóрога приятелемъ? велiть вона намъ творити добро ненавидящимъ насъ, бо хто зможе ненавидiти чо-ловiка, котóрий рóбить ёмú добро? велiть благословляти тихъ, хто насъ клянe, бо въ ко́го повернетця язiкъ на клятьбú, якъ почуе, що ми про ёго одно́ добре говоримъ и бажаeмъ ёмú щáстя й здоров'я? велiть же ще й мо-литися за тихъ, хто чiнить намъ зло, бо така моли́тва усяке гiрке слóво й дiло людське изъ на́шої пáм'ятi про-гaнiе и, помолiвшись Бóгу за ворогiвъ своїхъ, обер-немось ми до людéй зъ а́нгельськимъ, чiстимъ погля-домъ, и почують черезъ насъ лю́де на дýшахъ своїхъ любящу сiлу Бóжу, котóра всяке зло на свiтi пере-могаe.

Кáа (вс) пóльза чело́вкѣ, áще мiръ вѣсь прi-обря́щеть, дýшѣ же своѣ́й отщети́тъ.

Кáа (бо) пóльза чело́вкѣ, áще мiръ весь прiобря-щеть, дýшу же своѣ́й отщети́тъ (Матт., гл. 16, ст. 26).

Багато вбачаeмъ людéй, котóри яко́го труда не пiдiй-мають, яко́го кло́поту со́бi не завдають и яко́го грiхá на дýшу не ха́пають ради прибу́тку! Ну, нехай би йшло

такому чоловікові якъ по ма́слу, нехай би все ёму по ёго жадобі ста́лось, нехай би вінъ увесь сві́ть у свої ру́ки зага́рбавъ. Чи на́довго жъ? чи ба́гато на́шого віку на сёму сві́ті? А на той сві́ть, що́ зъ собою візьмешъ? Нічо́го! Тільки зъ душе́ю своєю́ ста́нешъ передъ Бо́гомъ, а все ба́гатство тутъ оста́нетця. Що́ жъ у того́ чоловіка за ду́ша́ бу́де, кото́рий, живу́чи на сві́ті, не про ца́рство небе́сне дба́въ, а про земну́ю суе́ту? Поги́бша немині́ємо! Що́ жъ ёму́ за ко́ристь, хотъ вінъ и весь ми́ръ приобря́ще, да ду́шу одъ ца́рства Бо́жого одлу́чить? Ті́мъ-то, чоловіче, не тільки непра́вдою, да й щі́рою пра́цею ба́гатство нажива́ти—опа́сне діло, щобъ, побива́ючись за ба́гатствомъ, ду́ші не занедба́ти. Ото́ жъ, коли́ йде́ тобі въ ру́ку ха́зі́йство, чи торго́, чи реме́ство, то не припада́й до ёго все́ю душе́ю и поми́шля́й про недо́вгий свій ві́къ и про небе́сне ба́гатство, кото́ре не ста́є, не зго́ріть, кото́рого къ те́бе не вкра́де зло́дій и не одні́ме грабі́тель. А небе́сне на́ше ба́гатство е́сть не що́ інше, якъ до́брі на́ши вчи́нки: братолю́бие, милосе́рдие, незло́бие, щі́рость у вся́кому сло́ві и ділі. О́тъ на́ше до́бро, о́тъ на́ши сокрови́ща, кото́рі й на тому́ сві́ті сто́ятимуть передъ на́ми!

МОЛІТБЫ.

Во ѿмѣ О́тца, ѿ Сѣна, ѿ Свѣтаго Дѣха,
амѣна.

Бѣже, мѣлостивѣ вѣди мнѣ грѣшномѣ.

Гѣсподи, Іисѣсе Христѣ, Сѣне Бѣжѣй, мо-
лѣтовѣ рѣди пречѣстѣмъ Твоемъ Мѣтере, ѿ всѣхъ
свѣтыхъ, помѣлаѣй насъ, амѣна.

Слава Тебѣ, Бѣже нашѣ, слава Тебѣ.

Царю невѣсный, оутѣшителю, Дѣше ѿстины,
Іже вездѣ сѣй, ѿ всѣ ѿполнѣаѣй, сокровѣще
благѣхъ, ѿ жѣзни подѣтелю, прѣидѣ ѿ вселѣса въ
ны ѿ ѿчѣсти ны ѿтѣ всѣкѣмъ скверны, ѿ спасѣ,
Блаже, дѣшкѣ наша.

Свѣтѣй Бѣже, Свѣтѣй крѣпкѣй, Свѣтѣй без-
смертѣй, помѣлаѣй насъ.

Слава О́тцѣ, ѿ Сѣнѣ, ѿ Свѣтомѣ Дѣхѣ, ѿ
нынѣ ѿ прѣснѣ, ѿ во вѣки вѣкѣмъ, амѣна.

Пресвѣтаѣ Трѣнце, помѣлаѣй насъ: Гѣсподи,
ѿчѣсти грѣхѣ наша: Благѣко, прѣстѣ беззакѣ-
нѣа наша: Свѣтѣй, посѣтѣ ѿ ѿсцѣлѣй нѣмоцѣи
наша, ѿмене Твоемѣ рѣди.

Гѣсподи помѣлаѣй (трѣжды).

О́тче на́ша, И́же еси́ на не́бесѣхъ! да сва-
тѣтся ѿмѧ Твое, да прїидетъ цѣ́рствїе Твое: да
вѣдетъ во́ла Твоѧ, ѿ́коу на не́беси и на землѣ.
Хлѣ́бъ на́ша насѣщный да́ждь на́мъ днѣсѧ, и
о́стави на́мъ до́лги на́ша, ѿ́коже и мы о́став-
ля́емъ должни́къмъ на́шимъ. И не введи́ насъ во
иску́шенїе, но избави́ насъ о́тъ лѣ́каваго. Ё́коу
Твое́ есть цѣ́рство, и си́ла, и сла́ва во вѣ́ки,
а́минь.

Прїиді́те, поклони́мса Ца́реви на́шемъ Бѣ́гъ.

Прїиді́те поклони́мса и припаде́мъ Хри́стъ,
Ца́реви, на́шемъ Бѣ́гъ.

Прїиді́те, поклони́мса и припаде́мъ само́мъ
Хри́стъ, Ца́реви и Бѣ́гъ на́шемъ.

Псаломъ ѱ:

Помы́сли ма́, Бѣ́же, по вели́цѣй ми́лости Твое́й,
и по мно́жествѣ щедро́тъ Твои́хъ о́чи́сти без-
зако́нїе моё. Наипа́че о́мъи ма́ о́тъ беззако́-
нїѧ моего́, и о́тъ грѣ́хѧ моего́ о́чи́сти ма́.
Ё́коу беззако́нїе моё ѡ́зъ зна́ю, и грѣ́хъ мой
предо мно́ю есть вѣ́нъ. Тебѣ́ еди́номъ согрѣ-
ши́хъ, и лѣ́кавое предъ Тобо́ю сотвори́хъ. Ё́коу
да о́правди́шисѧ во сло́весахъ Твои́хъ, и пове́-
ди́ши внигда́ сѣди́ти ти. Се́ во въ беззако́нїихъ
зачѣ́тъ е́сма, и во грѣ́сѣхъ роди́ ма́ ма́ти моѧ.
Се́ во исти́нѣ возлюбѣ́ла еси́; вѣ́стнаѧ и

тайная премудрости Твоя явилась ми еси. Окро-
пиши мя ресусомъ, и очистиши: омиеши мя,
и паче снѣга оублаиши. Духъ мой да си радость
и веселіе, возрадуются кости смиренныя. Отвера-
ти лице Твое отъ грѣхъ моихъ, и вса беззакѣ-
нїа моя очистити. Сердце чисто созижди во мнѣ,
Боже, и духъ правъ обнови во утробѣ моей.
Не отвержи мене отъ лица Твоего, и Духа Тво-
его не отъими отъ мене. Божьими
ми радость спасенїа Твоего, и Духомъ Благоч-
иннымъ утверди мя. Научи беззаконныя путе-
мъ Твоимъ, и нечестивїи къ Тебѣ обратятся. Из-
бави мя отъ кровей, Боже, Боже спасенїа мо-
его, возрадуется языкъ мой правдѣ Твоей.
Господи, устни мои отверзеши, и уста моя
возвестятъ хвалу Твою. Иже аще бы восхо-
тѣлъ еси жертвы, далъ быхъ оубо, всесожженїа
не благоволиши. Жертва Бога духъ сокрушенъ:
сердце сокрушенно и смиренно Бога не оуничи-
житъ. Оублажи Господи, благоволенїемъ Тво-
имъ Сиона, и да созидаются стѣны Иерусалим-
скїа. Тогда благоволиши жертвы правды, воз-
ношенїе и всесожегаема: тогда возложатъ на
олтарь твой телцы.

СѸМБОЛЪ ПРАВОСЛАВНЫА ВѢРЫ.

ВѢРЮ во еди́наго Бо́га О́тца, вседержи́теля, Творца́ не́бѣ и зе́млей, ви́димымъ же всѣмъ и не-ви́димымъ. И во еди́наго Го́спода Иису́са Христа, Со́ина Бо́жїа, еди́нороднаго, И́же ѿ О́тца ро́ждѣннаго прѣ́жде всѣ́хъ вѣ́къ: Свѣ́та ѿ Свѣ́та, Бо́га исти́нна ѿ Бо́га исти́нна, ро́ждѣнна, не со́творѣнна, еди́носѣ́щна О́тцу, Имъ же всѣ́ кѣ́ша. На́съ ра́ди чело́вѣкъ, и на́шего ра́ди спасе́нїа, сше́дшаго съ не́бесъ, и во плоти́ кѣ́шаго ѿ Дѣ́ха Свѣ́та и Ма́рин Дѣ́вы, и во чело́вѣч-шася. Распа́таго же за ны́ при Понти́йстѣ́мъ Пѣ́латѣ́, и страда́вша, и погребе́нна. И воскре́сшаго въ тре́тїй де́нь по писа́нїемъ. И возше́дшаго на не́беса, и сѣ́дѣща ѿдесѣ́нїю О́тца. И па́ки грядѣ́щаго со сла́вою сѣ́дѣти живы́мъ и ме́ртвымъ, Е́гоже ца́рствїю не бу́детъ ко́нца. И въ Дѣ́ха Свѣ́таго, Го́спода живо́твора́щаго, И́же ѿ О́тца исхо́дѣщаго, И́же со О́тцемъ и Со́иномъ спокла́наема и сла́ви́ма, глаго́лавшаго Проро́ки. Во еди́нѣ, свѣ́тѣ, Сове́ршѣ́нїи и Апѣ́стольскѣ́и Цѣ́ркви. Исповѣ́дую еди́но креще́нїе, во ѡ́ставле́нїе грѣхѣ́въ. Ча́ю воскресе́нїа ме́рт-выхъ: И жи́зни вѣ́дѣщаго вѣ́ка, а́минь.

СЛОВО ДО ПИСЬМЕННИХЪ.

емля Українська идé далéко по обѣдва бóки Дніпрá; сягае вона́ по́ти, по́ки наро́дъ говóрить по-на́шому, а говóрить наро́дъ по-на́шому и въ Австрійському царстві ажъ по самі Карпати. Перейдешъ гряніцю и не догадаеся, що се вже інше царство: здасться тобі, що се все йде рідна на́ша Во́линь, або́ Подóлє. Люде ділять зéмлю на царства, а Бóжа премудрость на племена́. Прохóдять со́тні літъ, кладу́тця інші гряніці міжъ царства́ми, а Бóжі гряніці міжъ племена́ми сто́ять неруши́мо; вимре одно́, дру́ге ко́ліно, настану́ть інші вла́сті — інші да́ютьца городáмъ и сéламъ зако́ни, а зако́ни языка́ и звича́ївъ оста́ютьца неруши́ми, по́ки само́ плéмя не прійме самохіть іншої мо́ви, іншихъ звича́ївъ. Оть же

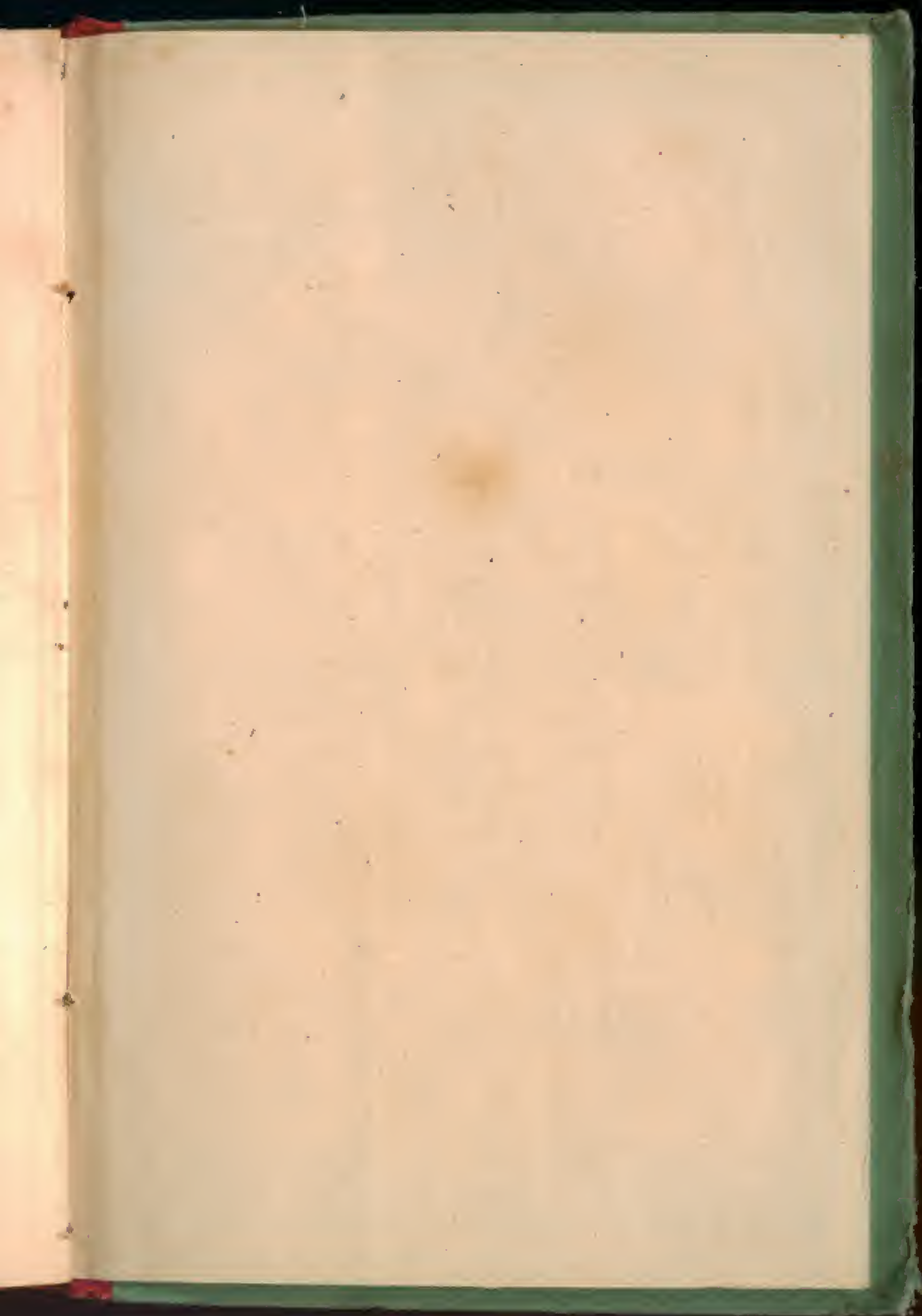
уся земля поділена на народи, на́че на великі сі́м'ї, и всяка сем'я́ гово́рить своїмъ языко́мъ, співа́є свої піснї, ма́є свої зви́чаї. Ні го́ри, ні моря не розділять такіхъ семе́й міжъ собо́ю. Стріне Німець Німця за океа́номъ, въ Америкáнськихъ зе́мляхъ, — и рідні́йші вони здаду́тця оди́нь одному́, а ніжъ Англича́не, чи Испáнці, съ кото́рими по́ручъ стоїть Німе́цька осе́ля на чужи́ні. Опі́нитця нашъ братъ Ю́жно-Ру́ський Украї́нець се́редъ Австри́йськихъ Русня́ківъ — и віта́ють ёго́ за гряни́цею такъ, на́че коло Лубе́нь, або підъ Полта́вою. Такъ бу́ло и за сто, и за дві́сті, и за тї́сячу лі́тъ наза́дъ зо всі́ми пле́менáми. Язи́къ и зви́чаї наро́дні найкрі́пше, найлюбі́йше є́диня́ть міжъ собо́ю наро́ди. Коли́ жъ така́ во́ля Бо́жа, щобъ жи́лі лю́де на сві́ті вели́кими сі́м'ями; то тре́ба вся́кому розу́мному чоло́вікові сво́ю вели́ку сі́м'ю, сво́є плéмя зна́ти, де воно́ живе́, по які́хъ зе́мляхъ, які́ми горо́дами й се́лами роскї́нулось, тре́ба прислуха́тись до́бре до сво́єї рідно́ї мо́ви, чи вона́ зъ розу́мнихъ устъ иде́, чи вона́ въ піснї голо́сить, чи вона́ съ кні́жки чита́етця. Оглянь́ся наза́дъ у вели́ку старови́ну — онъ, за

короля Польского Степана Батория співали те жь саме кобзарі, що теперъ одъ кобзарівъ розумні люде на вічну пам'ять записали й напечатали. Пройшло більшъ двохъ сотъ літъ — и чогó не перевернулось на Вкраїні! Були гетьмани, були воеводи и намістники; вигорали до тла села и городи одъ Припеті до Синіюхи, на тиждень верхової їзди; переверталась на ниму, безлюдну пустиню п зновъ заселялась Україна; а мова осталась та жь сама, що й за короля Степана, та жь сама пісня голосить по всій Україні, одъ Карпатъ до Есмани, одъ Польщи до Дону. Да й король Степанъ заставъ Україну съ тою жь самою уже й тогди стародавнєю мовою. Не було ще й Польщи въ споминку, а вже нашъ народъ пахариствовавъ такъ якъ теперъ, живучи въ своїхъ звичаяхъ по-надъ Дніпрóмъ-славýтомъ. Шануй же всякъ своє рідне слово, котóre не одъ когó іншого, якъ одъ самого Бóга намъ надане, и не для того надане, щобъ ми даръ Бóжий зневажили й забули. Хто ёго зневажає й забуває, той самохитъ виганяє себе зъ рідної семги Української, и до такого не обернетця серце, якъ до ро-

дича, на чужині, такого не привітає наше плéмя по-братéрськi підъ Карпáтами, чужá тому́ на́ша пісня, которій нема́є рівні по всёму́ світу, німа́ для то́го б́уде щі́ра ду́ша на́ша, и нема́ ёму́ часті́ни въ тій сла́ві, ко́то́рої добу́ли собі на́ши прéдки по́лемъ и мо́ремъ у всёго́ світу, вою́ючи за віру Хри́ти́янськую и волю́ людськую.

КІНЕЦЬ И БО́ГУ СЛА́ВА.

Національна бібліотека України
імені Є.І.Бердуського
Відділ стародруків
та рідкісних видань

И. 50 К.